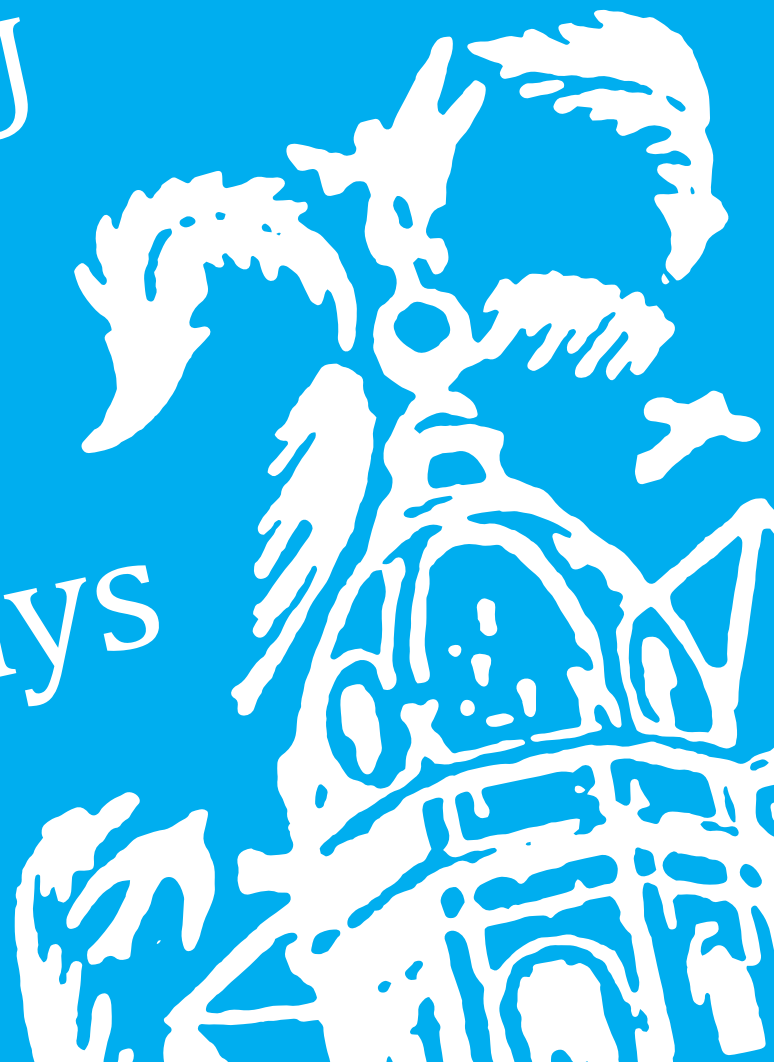

PENYA FILATÈLICA VILANOVA I LA GELTRÚ

PENYA FILATÈLICA
Societat de Col·leccionistes
Núm. 57 Juliol 2026

75 anys

PENYA FILATÈLICA

Societat de Col·leccionistes

PENYA
FILATÈLICA
VILANOVA I
LA GELTRÚ

Núm. 57 Juliol 2026

PENYA FILATÈLICA

Publicació per als socis

Núm. 57 - IV època - Juliol 2026

Exemplar gratuït

Editor:

La junta

Redacció:

C/ Albert Virella i Bloda, 15

Apartat de Correus 41

08800 Vilanova i la Geltrú

Telèfon 93 815 57 94

pfvilanovailageltru@gmail.com

www.penyafilatelicavng.blogspot.com

Coordinadors:

Josep Ferrer i Serra

Xavier Capdet i Soler

Fotografies:

Arxiu de la Penya

Xavier Saumell (Okonos Fotografia)

Pere Martí Guasch

Maria Victòria Canyelles i Pastó

Dipòsit Legal:

B-52.490-2007

Tirada:

250 exemplars

PORTADA:

Logotip del 75è aniversari de l'entitat

En conveni amb:

AJUNTAMENT DE
Vilanova i la Geltrú

SALUTACIONS

Juan Luis Ruiz López

Alcalde de Vilanova i la Geltrú

Poques entitats assoleixen una xifra com aquesta, per això és un orgull adreçar-vos aquestes ratlles amb motiu del setanta-cinquè aniversari de la Peña Filatèlica de Vilanova i la Geltrú, una efemèride remarcable que posa en relleu la solidesa, la continuïtat i el compromís d'una entitat profundament arrelada a la vida associativa de la nostra ciutat.

Al llarg d'aquests setanta-cinc anys, la Peña Filatèlica ha esdevingut un espai de trobada, d'intercanvi i de coneixement cultural, en el sentit ampli del terme, encara que específicament al voltant de la filatèlia. Però també heu estat un punt de connexió entre persones, generacions i sensibilitats diverses. La vostra activitat ha contribuït a preservar una afició que va molt més enllà del col·leccionisme: la filatèlia és també una porta oberta a la història, a la cultura, a l'art i a la comunicació entre pobles.

Com sabeu, els segells són petits en dimensions però immensos en significat; ens expliquen episodis històrics, homenatgen personatges i reflecteixen la riquesa cultural dels territoris. En aquest sentit, la tasca que desenvolupeu té un valor pedagògic i patrimonial indiscutible, especialment en un moment en què la immediatesa digital pot fer perdre de vista aquestes formes de coneixement pausat i rigorós.

Voldria destacar també el paper actiu de la societat en la dinamització cultural de Vilanova i la Geltrú, per la participació en les festes i tradicions de la ciutat, i per l'organització d'exposicions, trobades i activitats que contribueixen a difondre la filatèlia i les arts gràfiques, i a mantenir viu l'interès per aquestes disciplines. És difícil assolir el relleu generacional, però l'entitat ha demostrat capacitat d'adaptació al pas del temps i obertura a la joventut, sense renunciar a l'essència: aquesta és, sens dubte, una de les claus de la vostra longevitat.

Aquest aniversari és, sobretot, una oportunitat per reconèixer i agrair la dedicació de totes les persones que han format part de la Peña Filatèlica al llarg dels anys. Totes les persones sòcies i col·laboradores hi han aportat un granet de sorra per fer créixer i consolidar aquest projecte col·lectiu.

En nom de l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, us felicito sincerament per aquests setanta-cinc anys d'història i us animo a continuar treballant amb entusiasme, obrint camins nous i incorporant més mirades que assegurin la continuïtat d'aquesta valuosa tradició. Rebeu el reconeixement i l'afecte de tota la ciutat, i els meus millors desitjos de present i futur.

Eva Bolaño Creus

Regidora de Cultura i Llengua

Un any més, és una satisfacció poder participar en aquest butlletí de la Penya Filatèlica de Vilanova i la Geltrú, una entitat que forma part de la història cultural i associativa de la nostra ciutat i que, amb constància i entusiasme, continua mantenint viu l'esperit del col·leccionisme.

Aquest any és encara més especial, amb la celebració del 75pe Aniversari de la Penya. Aquesta efemèride és el millor reflex de la solidesa, la continuïtat i el fort compromís d'una entitat que batega al ritme de la vida associativa de la nostra ciutat.

Parlar de la Penya Filatèlica és parlar també de memòria, de patrimoni i de la voluntat de conservar petits fragments de la nostra història quotidiana. El col·leccionisme ha tingut sempre una importància especial a Vilanova i la Geltrú. Forma part d'aquesta manera tan nostra d'estimar la cultura, de preservar records i de donar valor a objectes que expliquen qui som i d'on venim. Darrere de cada segell, postal o document hi ha una història, un moment compartit i una mirada cap al passat que ens ajuda també a entendre el present.

Vivim en una època marcada per la immediatesa, i precisament per això pren encara més valor la dedicació de les persones que mantenen viva aquesta afició amb paciència, rigor i sensibilitat cultural. La Penya continua

essent un espai de trobada entre generacions, on el coneixement es comparteix i on l'interès per aprendre i conservar continua plenament vigent.

Vull destacar especialment la tasca del president, Josep Ferrer, pel seu compromís constant amb l'entitat i per la seva capacitat de mantenir-ne viva l'activitat i l'esperit. La seva dedicació és una peça fonamental perquè la Penya continuï avançant i mantenint el prestigi que ha construït al llarg dels anys.

També és especialment il·lusionant veure com un grup de joves s'ha incorporat a l'entitat amb empenta, entusiasme i moltes ganes de participar. El seu compromís demostra que el col·leccionisme continua despertant interès i que la cultura associativa de la nostra ciutat té futur. Aquesta convivència entre experiència i noves mirades és, sens dubte, una de les grans fortaleces de la Penya Filatèlica.

Des de la Regidoria de Cultura i Llengua volem continuar reconeixent la feina de totes les persones que, de manera desinteressada, dediquen temps i esforços a preservar i difondre aquest patrimoni cultural i humà tan valuós per a Vilanova i la Geltrú. Us encoratjo a continuar treballant amb la mateixa il·lusió i estima per la cultura, la memòria i la vida associativa de la nostra ciutat.

José Antonio Arruego Sanz

President de la Federación Española de Sociedades Filatélicas

Es para mí un inmenso honor asomarme a las páginas de esta revista en un año tan trascendental como este 2026, en el que celebráis las “Bodas de Brillante” de vuestra entidad. Cumplir 75 años de vida ininterrumpida desde aquel histórico 1951 es un hito extraordinario, testimonio del esfuerzo y la dedicación de varias generaciones unidas por el amor al sello y al coleccionismo.

Durante estos tres cuartos de siglo, la Peña ha sido un pilar fundamental no solo para la cultura vilanovina, sino para toda la filatelia española. A través de vuestras consolidadas Exposiciones Filatélicas habéis sabido mantener viva la llama de nuestra afición. Estas exposiciones trascienden el mero coleccionismo para convertirse en verdaderos escaparates de arte, memoria y divulgación que enriquecen a toda la ciudad y a los que os visitan.

Desde la Federación Española de Sociedades Filatélicas (FESOFI), queremos haceros llegar nuestra más sincera felicitación y nuestro profundo

agradecimiento. Las sociedades dinámicas, abiertas y comprometidas como la vuestra son el auténtico motor que hace latir a la filatelia en nuestro país. En este aniversario, rendimos también un sentido homenaje a los fundadores y a todos aquellos socios que nos han dejado; este triunfo es, ante todo, su gran legado.

Os animo a seguir investigando, compartiendo y contagiando vuestra ilusión con la misma excelencia de siempre. Que las páginas de esta publicación sirvan como hermoso recuerdo de un pasado brillante y como el mejor prólogo para un futuro aún más prometedor.

¡Feliz 75º Aniversario y por muchos años más de buena filatelia!

Joan Isern López

President de la Federació Catalana de Societats Filatèliques (FECAFIL)

Apreciats amics; aquest any es commemora el 75 aniversari de la PENYA FILATÈLICA DE VILANOVA I LA GELTRÚ, es un moment històric d'aquesta població i em sento molt orgullós de poder estar amb tots vosaltres. Fa anys vaig tenir la sort de compartir seien a la FECAFIL JUNT AMB EL Senyor Joan Serra Figueras i més fins ara amb el Senyor Josep Ferrer Serra i, reitero, es un privilegi pogué estar amb tots vosaltres celebrant aquest aniversari.

La vostra història la podeu escriure amb lletres daurades ja que sempre eu estat al servei del poble, principalment en més de 55 exposicions dedicades a mostrar diverses formes i especialitats col·leccionistes. Cal destacar la VI EXPOSICIÓ FILATELICA DE CATALUNYA (EXFILCAT 2009) realitzada el 2009 tot celebrant el 150 aniversari del naixement del President FRANCEC MACIÀ LLUSSÀ, amb 300 vitrines expositores. També cal ressaltar les exposicions filatèliques bianuals que posen Vilanova i la Geltrú

en un lloc destacat de la filatèlia catalana. Menció especial per les exposicions TOT-COL·LECCIONISME on tothom pot participar exposant una mostra de les seves especialitats col·leccionistes.

No puc desaprofitar aquesta oportunitat per ressaltar el gran patrimoni cultural de la ciutat, artistes, escriptors, músics, dibuixants, historiadors, metges, arquitectes i un llarg etcètera que ha permès a la Penya Filatèlica, en les més ja (fins ara) de 107 emissions de segells de Correus d'iniciativa particular o personalitzats (Tu sello) que ha promogut, posar en relleu les persones els fets i les efemèrides que es van succeint.

Moltes Felicitats

PER COMENÇAR

Josep Ferrer Serra

President de la Penya Filatèlica

Arribats al 2026 toca parlar d'aquest any tant significatiu per la Societat: complim 75 anys de trajectòria continuada en el món del col·leccionisme. La Filatèlia fou el motor inicial que l'any 1951 va permetre posar en marxa aquesta Societat que s'ha anat convertint en un lloc on s'apleguen col·leccionistes de qualsevol especialitat.

En aquests 75 anys de trajectòria hi ha hagut moments de tot, de gran número d'associats i de menys, de gran activitat i d'anar fent el que es podia. La mostra dels diferents períodes que ha viscut la Societat ha quedat reflectida en aquesta publicació que teniu a les mans. Diverses èpoques i estils han marcat el "Butlletí", passant de ser un conjunt de fulls escrits a màquina i fotocopiats a una publicació impresa. El continguts i les periodicitats també han estat canviant així com els col·laboradors que hi han escrit i segueixen escrivint. Gràcies a ells, el butlletí ha anat creixent des de les 4, 8 o 12 pàgines fins a les 80 pàgines que té actualment. Ara, el Butlletí es publica un cop a l'any i s'ha convertit en una veritable revista cultural i del col·leccionisme. Què per molts anys puguem continuar.

*

Ja sabeu que aquestes línies les aprofito per explicar els meus pensaments i les meves consideracions principalment envers la nostra Societat. Fa ja

bastants anys que us adreço les meves paraules des de la meua posició de president. Moltes vegades us he comentat la necessitat de trobar nous integrants de la Junta i col·laboradors amb la única condició de tenir un veritable compromís amb la Societat i en el seu bon desenvolupament. Avui satisfactòriament us puc dir que comptem amb dos nous membres que han manifestat la seva voluntat d'integració en el dia a dia de l'Entitat. En Sergi Ansón Lorente, un dels capdavaners de la Secció Jove, i l'Alex Salvó Ribero. Els dos m'han manifestat aquesta voluntat i segur que contribuïran a la millora de l'Entitat.

En Sergi ha agafat el compromís d'integrar i portar endavant la comissió que, a sol·licitud de l'assemblea de socis, s'ha constituït per portar a terme les negociacions amb els propietaris i encarregats de les obres dels pisos superiors de l'edifici. L'objectiu és aconseguir millors contraprestacions a la possible cessió d'una petita part de la nostra propietat per la instal·lació d'un ascensor.

Penso que són canvis importants en l'estructura de l'edifici, però a la vegada ens ofereixen l'oportunitat de poder disposar d'un local completament adequat i actualitzat a les normatives. Son canvis que hem d'anar realitzant per poder desenvolupar la nostra

activitat principal de servei als nostres socis i al col·lectiu col·leccionista de la ciutat.

L'Alex serà l'encarregat de portar endavant l'arxiu de la Societat. Quant vam celebrar el 50è aniversari vaig adonar-me'n que era important preservar l'història de la Penya Filatèlica degudament documentada en un arxiu que ho fes possible i a la vegada que estès obert a tothom que el vulgues consultar. Amb el temps la persona que va agafar la responsabilitat de fer-se'n càrrec, i que el va començar, no ho ha pogut continuar, per motius bàsicament de salut, i ara gràcies a l'Alex l'arxiu tindrà una continuïtat i una segura actualització.

Després de 75 anys la nostra realitat és reconeguda a la ciutat i també a dins del món del col·leccionisme. En un temps on malauradament moltes Societats han anat desapareixent per la manca de persones amb compromís de rellevar aquells que ja no poden fer-se càrrec, puc dir-vos que la nostra situació és d'estabilitat tant social com econòmica. Això ens permet continuar amb les nostres activitats habituals sense cap motiu que ens faci rebaixar les expectatives. La incorporació de nous socis i de gent interessada em dona esperança que així puguem continuar en el futur.

*

Aquest any d'aniversari, les nostres activitats tant les programades cada any (trobades de col·leccionistes, Exposició Tot Col·leccionisme, Exposició Filatèlica, butlletí) com les especials (Exposició del 75 aniversari,

acte central, publicació especial sobre el Correu a Vilanova) portaran un logotip especial. Si heu anat seguint les nostres publicacions i notícies ja el deveu haver vist, i si no, el teniu en aquest mateix butlletí.

A més, entre les publicacions d'aquest any tenim previst la finalització de la sèrie de segells personalitzats que recordaran a tots els presidents de l'Entitat que ens han precedit i ens han permès arribar a aquesta data.

Vull cloure aquestes consideracions agraint les paraules que ens han fet arribar per felicitar-nos aquests 75 anys d'activitats. Així en aquest butlletí trobeu les paraules de l'alcalde de la ciutat, el senyor Juan Luis Ruiz López, i de la Regidora de Cultura, la senyora Eva Bolaño Creus, en representació del Govern Municipal. I les del President de la Federació Espanyola de Societats Filatèliques (FESOFI), el senyor Jose Antonio Arruego Sanz, i les del president de la Federació Catalana de Societats Filatèliques (FECAFIL), el senyor Joan Isern López, en representació de la Filatèlia espanyola i catalana.

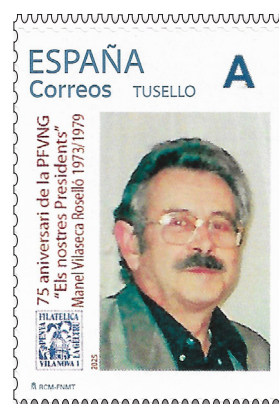
*

Un any més espero gaudiu de la lectura del butlletí que teniu entre les mans i el sapigueu apreciar per l'esforç que porta editar-lo i, el més important, per la qualitat de les aportacions i col·laboracions que l'integren.

Felicitats a tots per aquests 75 anys, i continuem per celebrar-ne molts més.

RESUM D'ACTIVITATS 2025/2026

A finals d'estiu del 2025 començarem un nou "curs" de les activitats de la nostra Societat tot preparant l'any del nostre 75è aniversari. En aquests 75 anys la Societat ha viscut diversitat de situacions i hi han participat un gran nombre de persones. D'elles hem volgut destacar les que des de la presidència de l'entitat l'han anat conduint fins a la realitat actual. El 14 de setembre van sortir editats dos nous segells personalitzats per recordar a dos presidents en Manel Vilaseca Roselló i en Josep M. González Font. En Manel Vilaseca va néixer l'any 1942 a Vilanova i la Geltrú. De professió impressor, va treballar per compte propi a Gràfiques Vilaseca i després a Vilagràfic. Va ser fundador de la Unió de Botiguers de Vilanova, associació en la que va tenir el càrrec de vice-president. També va exercir de Delegat del Comerç al Patronat de Turisme de la ciutat. Col·leccionista de soca rel, va ser principalment filatelist. Ni les monedes, ni les plaques de cava, ni la loteria van poder substituir la seva passió pels segells de correus, els quals col·leccionava de tot el món. I va participar en diverses exposicions filatèliques tant a casa nostra com a fora. Es va vincular a la Penya filatèlica pràcticament des dels seus inicis, i aquesta relació es va anar fent cada dia més estreta, des dels primers intercanvis de segells al local de la "Gran Peña" fins a la seva incorporació a la junta directiva de la societat (des de 1958 fins a la seva mort el 2013). La seva presidència (1973-1979) coincidí amb l'època florida de l'afició a la filatèlia i en la que la Societat experimentà un increment considerable de socis. La celebració del 25 aniversari de la Penya Filatèlica (1976) constituí un dels fets més destacats durant la seva presidència.

Segell personalitzat de Manel Vilaseca Roselló

En Josep M. González, o “el senyor González” tal com era conegut, va néixer a Vilanova i la Geltrú l’any 1930. De professió ferroviari va treballar a RENFE en els denominats “talleres del recorrido”. Era un col·leccionista multidisciplinari. De petit, es va iniciar en el món de la filatèlia i amb els anys va començar col·leccionant segells d’Espanya ampliant després a altres països com França, Anglaterra i les illes del Canal. També col·leccionava activament bitllets de loteria i ONCE així com plaques de cava, etiquetes de vi i taps corona. La seva afició a la filatèlia el portà a participar activament en les exposicions locals i les foranes. Mereix una menció especial la seva participació en l’exposició organitzada a Saint Etienne, pels Cheminots Philatelistes d’aquesta població francesa, amb col·laboració amb la Penya Filatèlica. Va ser membre de la “Asociación Española de Coleccionistas de Etiquetas de vino” (AECEV), de la que arribar a vice-president, de la Associació de Col·leccionistes de Plaques de cava (CPC) i de la Associació de Col·leccionistes d’etiquetes de cervesa (CELCE). Formà part de la Penya Filatèlica des de els seus inicis l’any 1951. En varies ocasions va formar part de la Junta directiva on desenvolupà diversos càrrecs: secretari, vocal del servei de novetats, vice-president i finalment, president. La seva presidència va ser curta, de 1993 a 1996, però va aconseguir que la Penya Filatèlica organitzés la primera Trobada de col·leccionistes de Plaques de cava a Vilanova (1995) i convertís la Societat en pionera d’aquest tipus de trobades. També mereix destacar, durant la seva presidència, la represa de la publicació del Butlletí que s’ha mantingut, sense interrupcions, fins avui dia.

Segell personalitzat de
Josep M. González Font

L'any 1955 naixia a Vilanova i la Geltrú l'Agrupació Excursionista Talaia, entitat esportiva i cultural. El seu objectiu era i continua sent el promoure les activitats relacionades amb l'excursionisme tant en la vesant més esportiva amb l'escalada, l'espeleologia, l'alpinisme o l'esqui, com en la del lleure amb el senderisme i les caminades per gaudir del paisatge i la natura. No es pot oblidar la seva vesant didàctica basada en el coneixement del territori en tots els seus aspectes: geogràfics, històrics, paisatgístics i botànics, entre altres. Al llarg d'aquests 70 anys, que van voler celebrar, la seva tasca ha estat continuada i creixent fins a convertir-se en una de les entitats excursionistes de referència del país.

En els seus inicis, la Penya Filatèlica va estar vinculada a la Talaia, compartint local social i activitats. Ara, tot i estar separades, mantenim una relació de fraternitat molt estreta amb els seus membres i no vam voler deixar passar la ocasió de participar també en la celebració del seu 70 aniversari. Ho vàrem fer demanat a Correus un nou segell d'iniciativa particular o personalitzat per recordar l'efemèride.

*

El diumenge 2 de novembre, de 10.30 a 13 hores, va tenir lloc en el nostre local social, la 17a Trobada de col·leccionistes de punts de llibre i la 2a de col·leccionistes de sobres de sucre. Com és habitual, vàrem editar un nou punt de llibre, el núm. 58 de la nostra col·lecció, il·lustrat amb un fragment d'una pintura de Martí Torrents titulada "Tardor".

Segell A.E. Talaia

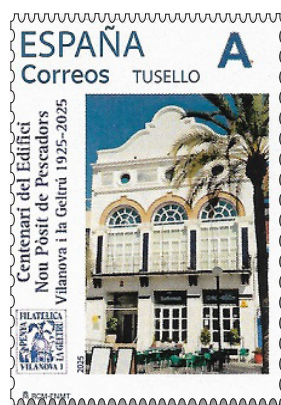

En el mes de novembre varem recordar tres efemèrides vinculades a tres edificis singulars de la nostra ciutat. Ho varem fer demanant a Correus tres segells d'iniciativa particular o personalitzats:

1.-El Centenari del Pòsit nou. L'emblemàtic edifici del pòsit nou de pescadors va ser inaugurat el dia de Sant Pere de 1925. Es va anomenar "nou" perquè va substituir el local antic del gremi de pescadors, i es va convertir en la seu de l'entitat "Pòsit de Pescadors" creada al 1921. El Pòsit va ser un exemple d'organització obrera comunitària i cooperativista que va contribuir a aixecar el nivell cultural del Barri de Mar.

2.-El 150 aniversari de la fundació de la Casa d'Empara. El 12 d'abril de 1875 es va fer realitat la voluntat de Magdalena Miró Alegret que en el seu testament va deixar una part dels seus diners per aixecar una casa pels pobres. Cent cinquanta anys després la Casa d'Empara continua, amb vocació assistencial, donant servei a quasi un centenar de persones.

3.-El 25 aniversari de la "Torre Blava" (actualment anomenada "Torre Blava Espai Guinovart"). L'antiga torre de defensa es construí amb vocació militar l'any 1874 durant la tercera Guerra Carlina. Per iniciativa de l'ajuntament, la torre es va re-condicionar per convertir-se en un espai artístic dedicat al mar i a la seva gent fruit de la mirada i el talent del artista Josep Guinovart.

Segell Pòsit nou

Segell Torre Blava

Segell Casa d'Empara

Vam acabar l'any 2025, com ja ens es habitual, amb l'edició i la tramesa de la Nadala de la Penya filatèlica a tots els nostres socis i amics. Com en les darreres ocasions editem la nadala en format de punt de llibre com a element genuïnament col·leccionable. Aquest any han estat un grup de quatre punts il·lustrat amb motius nadalencs i obra de Jordi Llorens Ferret.

*

Iniciem l'any 2026 amb la il·lusió d'haver arribat a poder celebrar el nostre 75 aniversari com a Societat Filatèlica, en primer lloc, i també com a Societat de Col·leccionistes amb vocació de donar cabuda a totes les especialitats d'aquest món nostre. Per aquesta celebració disposem d'un logotip especial, dissenyat pel Jordi Llorens Ferret, que ens acompanyarà al llarg de tot l'any incorporat a totes les publicacions que produïm (punts de llibres, díptics, programes, butlletí, etc.).

Punts número 59. Nadal 2025

**PENYA
FILATÈLICA
VILANOVA I
LA GELTRÚ**

Programa de Carnaval 2026

Llibret de Coros 2026

El seguici de banderes

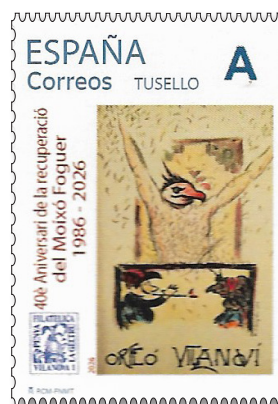
La primera activitat de l'any, simplement per qüestió de data, es la participació en els actes del Carnaval. Malgrat que la nostre Societat no tenia un paper protagonista, com en el Carnaval del 2025, aquest any també es va participar activament en els actes previstos. Aquest any, per primera vegada, es va participar en el Ball de Mantons, acte que obre oficialment el Carnaval. El guarniment de carrers, la participació en el concurs de la Màscara d'or, la xatonada, l'Arrivo, el seguici de banderes, les Comparses, els Coros i el Vidalot comptaren en la participació de la Penya Filatèlica gràcies als integrants de l'anomenada Penya Jove. Com és ja tradicional, es va editar el corresponent programa de Carnaval i el llibret amb les lletres dels Coros.

Mereix una especial menció que en motiu del nostre 75è aniversari, el seguici de banderes que acompanya a sa Majestat el Rei Carnestoltes el dissabte de Carnaval va fer una visita al nostre local on es van posar unes llaçades especials commemoratives del nostre aniversari.

Així mateix es va adherir a dues efemèrides que es commemoraven en el Carnaval d'enguany; el 40è aniversari de la recuperació del "Moixó Foguer" i el centenari de la composició del "Turuta", veritable himne del nostre Carnaval. Es van demanar a Correus dos segells personalitzats per recordar cada una d'aquestes efemèrides. El segell de "Moixó Foguer" il·lustrat amb un dibuix al·lusiú obra de la Senyora Maria Victòria Canyelles i Pastó, sòcia de l'entitat i una de les capdavanteres en la recuperació d'aquest element carnavalesc, i el del "Turuta" il·lustrat amb una de les armelles de l'uniforme dels Comparsers de la Peña que porten estampada la partitura. L'emblematíc pasdoble fou creat per Roman de San José, un militar extremeny destinat a la Acadèmia d'Intendència d'Àvila. Malgrat el seu origen marcial, la peça va arrelar a Vilanova i la Geltrú des d'abans de la Guerra Civil. La tradició popular ha transformat aquesta marxa militar en la banda sonora més representativa de les Comparses, consolidant-se en un símbol d'identitat local que ha resistit el pas del temps.

El seguici de banderes

Segell Moixó Foguer

Segell Turuta

El diumenge 10 de maig va tenir lloc, en el nostre local la 18a trobada de col·leccionistes de punts de llibre i la 3a de col·leccionistes de sobres de sucre. A la trobada hi van assistir un bon nombre de col·leccionistes locals i foranis que van donar relleu a l'activitat. Per l'ocasió vam editar el punt de llibre núm. 60, de la nostre col·lecció il·lustrat per l'artista local Toni Pérez.

El dissabte dia 30 de maig vam inaugurar la vuitena exposició Tot Col·leccionisme. Exposició on els nostres socis tenen l'oportunitat de ensenyar un tastet de cada una de les seves dèries col·leccionistes. L'acte presidit, aquest any del nostre 75 aniversari, per l'alcalde de la ciutat el Senyor Juan Luiz Ruiz López i la regidora de Cultura la Senyora Eva Bolaño Creus. En l'acte d'inauguració vam també comptar amb la dissertació del Senyor Xavier Orriols Sendra que ens va donar el seu punt de vista pel que fa al col·leccionisme i el món que l'envolta.

Amb motiu i com a record de l'exposició vam editar un tríptic amb la llista dels 16 socis participants i el nom de la seva aportació. Com en altes edicions les aportacions dels socis foren variades, algunes ja tradicionals com les de filatèlia, punts de llibre, goigs, publicacions, plaques de cava o la malacologia, però d'altres de noves tot i la dificultat de trobar o descobrir nous elements col·leccionables. Mereix destacar-se la de rellotges de butxaca o de tortugues en miniatura sense poder oblidar la extensa representació de les targetes postals il·lustrades amb dibuixos originals de Mn. Miquel Riu Pujol, rector de l'església de Mar entre 1916 i 1925 entre d'altres.

Punt número 60 de Toni Punt

Tríptic de la 8a Exposició Tot col·leccionisme

Arriba l'estiu, temps de vacances, i deixem aquí aquest resum de les nostres activitats. Tornarem el setembre, aquest any, em més empenta si així es pot dir. En un altre apartat d'aquest butlletí trobareu un avançament de les properes activitats i, per descomptat, una detallada explicació en l'edició del nostre butlletí de l'any vinent.

RECORDS PERSONALS DEL «JUMELAGE» FILATÈLIC AMB SAINT-ÉTIENNE

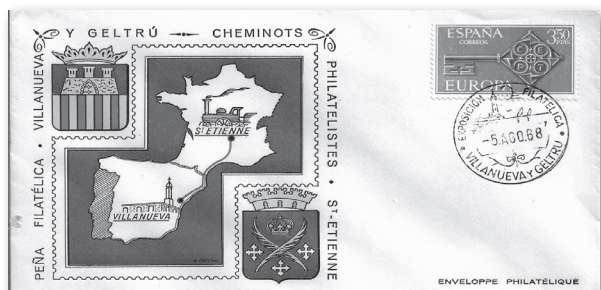
Marisa Berdún

“Jumelage” és una paraula francesa que vol dir agermanament. El primer que va fer Vilanova i la Geltrú a la segona meitat del segle XX amb una ciutat francesa va ser amb Saint-Étienne, ciutat industrial propera a Lió. Aquest esdeveniment es va produir oficialment l’any 1968 entre el *Cheminots Philatélistes* de Saint-Étienne i la Penya Filatèlica de Vilanova. Anys abans ja hi havia hagut contactes informals entre alguns filatelistes d’aquí i els d’allà, gràcies al consoci Sr. Félix G. Zazurca, sogre del Sr. Joan Casals. El Sr. Casals era el vice-president de la Penya Filatèlica sota la Presidència del Sr. Andreu Sancliment. L’any 1968 es va materialitzar aquest agermanament internacional que va representar per a la nostra ciutat una alenada d’aire fresc i aperturisme cultural amb l’estranger. A mi em semblava que aquella Junta estava molt ben equilibrada: veia el Sr. Sancliment com el seny i el Sr. Casals com la rauxa, i per això tot rutllava.

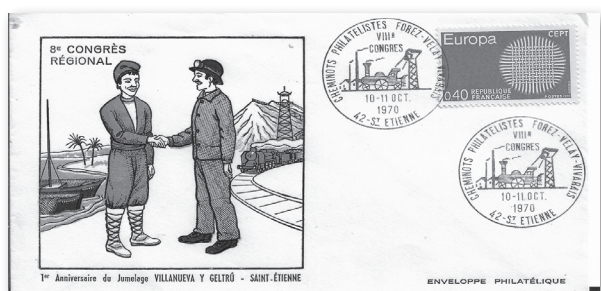
Recordo passar els diumenges al migdia de finals dels anys seixanta i començaments dels setanta al Foment Vilanoví. Allà es reunien els filatelistes vilanovins, i el meu pare n’era un d’ells. Cada diumenge hi havia una gran animació d’aficionats a col·leccionar segells,

i intercanviaven punts de vista sobre les últimes novetats de les col·leccions de diferent temàtica. Mentrestant, jo sempre em prenia una grosella amb sífó i em delectava contemplant el que era per a mí un espectacle ple de moviment, amb àlbums amunt i avall. En aquell saló, on ara hi ha el bar i el restaurant d’aquesta històrica societat vilanovina, també s’hi celebraven les exposicions oficials, concursos i lliurament de premis. La majoria de trofeus eren copes o medalles ofertes per comerços locals, grans corporacions, institucions o entitats bancàries. També s’atorgaven diplomes honorífics i commemoratius. Era tota una festa!

Cap als anys seixanta van començar a aparèixer alguns turistes francesos a l’estiu: Eren els ferroviaris (*Cheminots*) filatelistes de Saint-Étienne. Alguns es van fer amics de col·leccionistes locals. Impulsat sobretot pel President de la Penya d’aleshores, el Sr. Andreu Sancliment, es va oficiar el “Jumelage” el 1968 i es va immortalitzar amb l’emissió d’uns sobres amb mata-segells l’agost d’aquell any, coincidint amb la Festa Major. A partir de llavors ja va quedar institucionalitzat aquest agermanament.

Sobre amb mata-segells de la inauguració del "Jumelage" filatèlic entre Vilanova i Saint-Étienne el 5 d'agost de 1968.

Sobre amb mata-segells del primer aniversari del "Jumelage" Villanueva y Geltrú- Saint-Étienne

Un dels artífexs d'aquell èxit a nivell municipal va ser el Sr. Miquel Ansón, regidor i tinent d'alcaldia durant els mandats del Sr. Antoni Ferrer Pi i del Sr. Miguel Benavent. Tant els citats alcaldes com el Sr. Ansón sempre van oferir un gran suport per part del consistori. El Sr. Ansón va representar en diverses ocasions els respectius alcaldes, a la nostra ciutat i a l'agermanada francesa en els actes oficials. Aquell "Jumelage" no només va ser destacat pels mitjans de comunicació locals, el setmanari de Villanueva y

Geltrú i l'emisora de ràdio E.A.J -35, sinó que també va ser una notícia sobresortint publicada i comentada a la premsa nacional i a la francesa.

Diploma dels Cheminots Philatélistes al Sr. Joaquim Berdún per la seva participació en l'Exposició de l'octubre de 1970 a Saint-Étienne.

Targetó del 12è Congrès Filatèlic Regional Forez-Velay-Vivaraïs i 20n Aniversari del "Jumelage" filatèlic entre Saint-Étienne i Vilanova i la Geltrú.

Aquell 1968 es van organitzar diferents sortides turístiques, tant a Vilanova com a indrets propers per donar a conèixer el nostre patrimoni cultural, i que van servir per enfortir encara més els incipients lligams establerts. Catalans i francesos vam anar d'excursió en autocar al Museu del Vi de Vilafranca, on a més d'una degustació ens van obsequiar amb un gotet de record. A les caves Segura Viudas de Sant Sadurní d'Anoia també vam fer-hi una interessant visita i una copa de cava. A Montserrat vam poder gaudir del Monestir. I a la Pobla de Claramunt vam compartir un àpat copios tradicional català. Els francesos estaven encantats. Jo guardo un gran record d'aquelles jornades; em sentia com una turista.

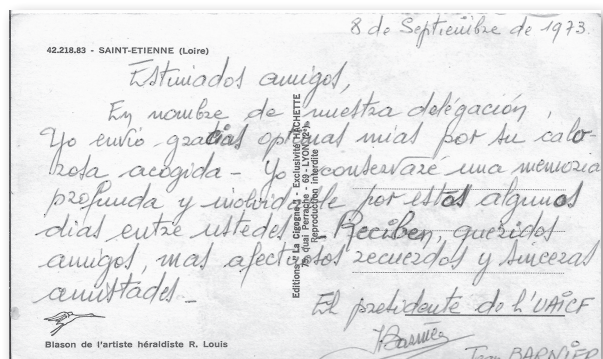
Una altra activitat lúdica que els encantava no només als francesos sinó a tots plegats eren les reunions que organitzava el Sr. Joan Casals a la seva botiga-celler de «La Masía», que es trobava al carrer Navarra, avui carrer Correu. Sempre sortia tothom firat perquè el Sr. Casals convidava a una copeta de vi típic i a alguna coseta per picar. A mi em donava vichy perquè era menor d'edat.

De mica en mica es va anar forjant una sòlida amistat entre alguns filatelistes de les dues ciutats. Cada vegada eren més els col·leccionistes vilanovins que tenien un corresponsal a Saint-Étienne per intercanviar les emissions de segells que anaven sortint en ambdós països. Un cop molt fort es va produir el setembre de 1989 amb la sobtada mort del Sr. Jean Pierre Rivière que era el responsable de les novetats, és a dir, el que lliurava els segells als socis *Cheminots*

de Saint-Étienne. El Sr. Planchon va escriure una carta al meu pare amb aquesta mala notícia perquè ho comunicés als respectius corresponsals vilanovins. Degut a aquest imprevist es va trigar un temps en seguir intercanviant segells, fins que no es va tornar a restablir la situació de normalitat de l'agrupació filatelista francesa.

Dels francesos n'hi havia un que parlava l'espanyol molt bé; tenia tant domini d'aquesta llengua que fins i tot podia fer bromes i acudits en castellà (l'humor és el més difícil d'expressar en una llengua). Es deia Marcel Planchon. Generalment era el traductor del grup. La majoria dels francesos només sabien parlar la seva llengua, en canvi els d'aquí xapurrejaven força el francès i arribaven a fer-se entendre. En Lluís Pascual – Secretari de la Penya durant la presidència del Sr. Manuel Vilaseca als anys setanta- era el millor català parlant francès. Segons el Sr. Planchon era «un alumno aventajado».

Postal d'agraïment del President de l' UAICF Jean Barnier (Setembre 1973). (2 cares)

Sovint el Sr. Marcel Planchon traduïa cartes dels corresponsals francesos al castellà per als seus respectius corresponsals vilanovins. La seva dona, la Marinette, era la que col·leccionava segells i fou la corresponsal del meu pare. Les dues famílies ens vam fer tan amigues que des de començaments dels 70 fins entrats els 80 els Planchon em convidaven a passar uns dies a casa seva, a Saint-Étienne, normalment era al setembre. Així va ser com vaig fer el primer viatge a l'estranger. La primera vegada el meu pare em va acompanyar en tren a Portbou, on s'havia de baixar per passar la frontera amb duana inclosa i agafar després un altre tren francès a Cèrbère. Allà m'esperava el Sr. Marcel Planchon, llavors anàvem en tren fins a Saint-Étienne.

Espanya encara no estava a la Unió Europea i per viatjar a l'estranger es necessitava tenir passaport; per obtenir-lo les noies requeríem el certificat del Servei Social, i un permís patern si eres menor d'edat. A més a més, el meu pare em va haver de fer un escrit bilingüe en espanyol-francès especificant on anava, on m'allotjaria, la relació amb qui conviuria, i la raó de la visita. En resum, no era fàcil viatjar per a una adolescent durant els anys setanta.

Crec que devia ser a finals del setanta o començaments dels vuitanta que vaig compartir el trajecte ferroviari entre Vilanova i Saint-Étienne amb el filatelista vilanoví Sr. Miguel Lucea i la seva dona. Els dos eren molt simpàtics i xerraires. En tinc un record molt entranyable i plaent d'aquell viatge compartit amb aquesta família.

A Saint-Étienne m'hostatjava a casa dels Planchon. Només em parlaven en francès perquè pogués practicar i perfeccionar aquest idioma. En aquest punt vull esmentar que durant el franquisme la llengua estrangera que s'estudiava i, gairebé única al batxillerat, era el francès i no l'anglès com passa ara. Haig de confessar que aquella immersió al francès i a la cultura gal·la es va produir gràcies al "Jumelage" filatèlic amb Saint-Étienne, i per això estaré eternament agraïda a totes les persones que van propiciar aquest agermanament tan profitós per Vilanova.

Quan estava a Saint-Étienne també visitava el matrimoni Portafaix. El Sr. Jean Portafaix era un

Cheminot filatelista, i la seva dona, la Simone, regentava una papereria-llibreria; sovint em feia algún regalet. Ni els Planchon ni els Portafaix tenien fills, i potser per això m'acollien com a una filla. Sempre em vaig sentir com a casa. Perquè no m'avorrís només estant amb gent gran, contactaven amb joves de la meva edat per sortir a passejar o fer alguna activitat. Una vegada vaig conèixer una noia que es deia Onelia i el seu pare treballava en una formatgeria. Al final vaig tornar a Vilanova carregada de formatges.

Foto prop de Saint-Étienne amb alguns Cheminots el setembre de 1978. D' esquerra a dreta: el Sr. Jean Portafaix, jo, el Sr. Marcel Planchon, la Sra. Marinette Planchon i la Sra. Simone Portafaix.

En diverses ocasions vaig quedar amb la Chantal, filla del Jean Saby. El Sr. Saby va substituir el Sr. Jean Barnier en el càrrec de President de la Unió Artística i Intel·lectual dels Ferroviaris Francesos (l'U.A.I.C.F.). Va ser un home molt implicat en els moviments teatrals amateurs i gran actor. En aquella estada vaig gaudir varies jornades d' assajos i representacions teatrals conjuntament amb la família Saby.

Amb la majoria de joves amb qui vaig tractar a Saint-Étienne ens vam continuar escrivint cartes, però allà sempre em vaig allotjar a casa dels Planchon. Els Planchon em portaven a les reunions dels *Cheminots philatélistes*. La seu la tenien en un local de l'estació ferroviària de Châteaureux de Saint-Étienne. Una vegada vaig assistir a una gran recepció a l'ajuntament de Saint-Étienne amb motiu d' un dels "Jumelages" filatèlics, però no recordo l'any.

Molts dels *Cheminots* buscaven corresponsals allà per als fills dels filatelistes d'aquí. Devia ser difícil de trobar-ne perquè la majoria dels francesos que vaig conèixer no tenien fills. Una altra raó per la qual no sé si es van dur a terme intercanvis entre els joves de les dues nacionalitats era la dificultat per viatjar i els preus del país veí. Per als francesos Espanya resultava molt barat, però per a nosaltres molt car, gairebé un luxe. A més els francesos tenien els viatges gratis perquè eren ferroviaris i els d'aquí no. La majoria eren botiguers o treballaven en alguna fàbrica.

A més d'intercanviar segells amb la família Planchon, ens felicitàvem mútuament el Nadal amb les tradicionals postals nadalenques, i també intercanviàvem torrons i carquinyolis per «papillotes», que són uns deliciosos bombons de xocolata farcits de diferents components dolços i embolicats amb bonics papers brillants de colors. A l'interior contenen una frase, dita o acudit en francès d'algun personatge universal conegut. Aquestes «papillotes» provenien d' una famosa fàbrica de xocolata de Saint-Étienne. Encara conservo els paperets amb les historietes en

una capsa original de «papillotes». Aquest intercanvi nadalenc va durar fins que els Planchon van finir, però el record encara perdura quan s'acosta el Nadal i, de vegades, encara espero que arribi el paquetet per aquestes festes.

Saint-Étienne i Vilanova i la Geltrú també estem agermanats perquè les dues ciutats han estat històricament cabdals nusos ferroviaris per al país. Saint-Étienne va ser el bressol ferroviari de França, el 1832 quan es va estrenar la primera línia de tren per a passatgers entre Saint-Étienne i Lió. La importància ferroviària de Vilanova la podem constatar al Museu del Ferrocarril de Catalunya que tenim. No fa pas gaires anys «el recorrido» era un centre neuràlgic de reparació de màquines i vagon de tren. Ambdues ciutats són molt acollidores, però les diferencia el clima, el mar i la platja, per això van venir aquí els francesos, buscant el sol mediterrani.

Mata-segells 150 anys línia ferroviària Saint- Étienne -Lyon (Octubre 1832- 1982). (Primera línia ferroviària francesa de passatgers).

Sobre amb mata-segells amb la inauguració de l' estació de trens renovada de Saint-Étienne- Châteaucreux.

Els anys del **"Jumelage"** filatèlic amb els *Cheminots* van ser molt productius, des del punt de vista dels intercanvis filatèlics, culturals i humans. Es varen forjar estretes amistats que van perdurar fins a la mort. La majoria ja eren grans en aquell moment i, de mica en mica, van anar desapareixent.

Amb aquest escrit voldria retre homenatge a tots els participants que van començar a connectar Vilanova i la Geltrú amb l'exterior en uns anys de poc contacte amb l'estranger. M'atreviria a dir que aquell **"Jumelage"** filatèlic va obrir una porta al món europeu en conèixer alguns integrants de la nostra República veïna.

Per acabar aquestes línies voldria tenir un record per a l'últim representant filatelista vilanoví d'aquella època gloriosa que ens va deixar el passat desembre als 98 anys, el Sr. Ricard Cucurella, soci cofundador de la nostra Peña Filatèlica ara fa 75 anys. Hauria volgut comentar-li algunes dades però, malauradament, no hi vaig arribar a temps. A ell i a tots els socis i sòcies

de la Penya Filatèlica de Vilanova, gràcies per la col. laboració durant tots aquests anys i, sobretot, gràcies a totes les Junes que sempre han estat al peu del canó, i un agraïment especial per la constant dedicació de l'actual President, el Sr. Josep Ferrer Serra i als altres membres de la Junta que l'acompanyen. Llarga vida a la Penya Filatèlica de Vilanova i la Geltrú!

Fonts consultades:

-Butlletí Peña Filatèlica no7, octubre 1973; **Saint-Étienne- Vilanova** de Vilaseca

-Butlletí Penya Filatèlica no1, febrer 1996: **MOMENTS DE LA NOSTRA HISTÒRIA (III): Exposicions, sobres i mata-segells** de Josep M.González Font- Josep Ferrer Serra

DEL "JUMELAGE" A LA U.E. de J. Serra Figueras

-Correspondència postal entre la família Planchon i Portafaix i la família Berdún

-Arxiu familiar de sobres amb mata-segells, fotos, diplomes i altre material gràfic

* Vull agrair al President de la Penya Filatèlica de Vilanova el Sr. Josep Ferrer Serra i al vocal el Sr. Aleix Salvó i Rivero per la seva paciència en tot el que els he demanat.

Notes antigues sobre el Correu, el Segell i la Filatèlia

Josep Ferrer Serra

En primer lloc cal recordar les definicions dels tres elements referits

* El Correu postal és un sistema físic i tradicional de transport i lliurament de cartes, documents, targetes i paquets, a nivell nacional o internacional. És gestionat per serveis, bàsicament, públics o privats i pot ser tramès per via terrestre, aèria o marítima. Aquest sistema continua sent avui dia, a pesar del correu electrònic, fonamental.

* El segell de correus o segell postal és un petit tros de paper, generalment engomat, emès per una autoritat postal. S'enganxa a cartes o paquets com a comprovació del pagament del preu del franqueig. La seva funció principal és el validar que l'enviament ha estat pagat i està autoritzat el seu transport.

* La filatèlia es l'afecció per col·leccionar, estudiar i classificar segells de correus, sobres i altres documents relacionats amb el Correu. Més que un senzill passatemps, aquesta afecció, analitza la història, el disseny i el valor d'aquets elements que representen generalment la història, la cultura i l'art dels diferents països.

Aquestes definicions ens permeten fer una mirada al passat i posar en relleu una sèrie de notes que he

tingut ocasió de trobar, per aquest ocasió, en dues publicacions vilanovines.

*

La primera publicació és el nostre "Diario de Villanueva y la Geltrú".

En motiu de la meva recerca de dades pel meu treball sobre el Correu i Vilanova vaig revisar els exemplars de les edicions del segle XIX del diari, que al no estar encara digitalitzades, es guarden en la Biblioteca Victor Balaguer.

El Diari publicava molt de tant en tant alguna nota sobre emissions de correus, tant nacionals com d'altres països. Així entremig de les notícies trobem la nota de segells japonesos (diari del 12 d'abril de 1894) o la notícia d'una exposició filatèlica celebrada a Londres (diari del 15 de març de 1890).

Aquest interès per les emissions de segells, en la meva opinió, es deu a la presència del senyor Josep A Milà Artigues. Ell fou el propietari del diari i el seu director entre 1870 i 1898, també administrador de la oficina de correus de Vilanova, i en diverses ocasions expressava les seves consideracions sobre els segells de l'època.

També fa alguna referència la filatèlia tot parlant d'un tema que avui sembla que sigui d'actualitat i que seguidament reproduceixo (diari de 4 d'octubre de 1894):

"Según la Gaceta de Berna la bolsa filatèlica ha dado un tremendo bajón; los sellos de Suiza, Rusia y otras naciones se cotizan con grave descuento, lo que hace que los col·leccionistas especuladores se apresuren a liquidar sus existencias temerosos de que la filatèlia vaya pasando de moda"

És molt significatiu que ja s'esmenti el concepte de col·leccionista especulador i que aquest hagi arribat fins a l'actualitat.

En les edicions del diari de 3 de juny i 9 d'octubre de 1895 podem trobar dos articles més extensos, sota la secció de "Un poco de Filatelia" i signats, el primer per "F. de A" i el segon per "P. R.". Malauradament no he pogut saber de quines persones es tractava. Els articles, publicats a dues columnes a la portada de cada una de les edicions del diari, parlen de dos temes diferents.

El primer article de "F. de A" és dedicat al disseny dels segells de Correus i parla del motiu representat. Fa una referència a una emissió de Portugal dedicada al centenari de Sant Antoni de Pàdua i comenta la oportunitat de representar Sants en els segells. I en aquest mateix sentit parla de l'emissió de les Illes Verges amb representacions de Santa Úrsula patrona del país.

VII centenari del naixement de Sant Antoni de Pàdua
Data d'emissió 13 de juny de 1895
Sèrie de 15 segell de quatre motius diferents
Dissenyada per António Monteiro Ramalho i Carlos Reis
i gravada per Manuel Diogo Neto

Santa Úrsula
Primera serie emesa el 1866, diversos valors

A continuació comenta les emissions d'Espanya fent referència als col·leccionistes a qui els hi faltaria el segell de 1851 de 2 rals taronja que ja a l'època era car i difícil d'aconseguir. Reprodueixo una part de l'escrit:

"¿Cuántos col·leccionistas adelantados estaran a estas horas pensando con nuestra pobre España al recorrer su albuñ y ver vacia la casilla que dice: '1851-2 reales naranja certificado'! ...Y este pensamiento constante, este deseo vehemente de poseer esas reliquias filatélicas ja cuantas virtudes no inducen, a cuantas privaciones no se somete uno gustoso, para acumular el capital necesario para comprar esas mal llamadas tonterias por los profanos..."

El segon article de "P. R." parla de la relació entre els segells i l'economia. Comença dient:

"Desde que los sellos se cotizan como el papel del estado y tienen sus altas y bajas, la filatèlia ha perdido todo su encanto..."

Fa una reflexió sobre els segells dels que diu que ja no ni ha de rars sinó de cars. Es queixa del mercantilisme que envolta el món dels segells que compara amb els objectes artístics que no es posen en un aparador d'una botiga i no se'ls hi posa preu simplement s'han de mirar i admirar. I continua dient en un altre paràgraf:

"Pero yo creo que todo esto pasará y que, una próxima hecatombe pondrá fin a tanto mercantilisme y me

fundo, en que los mejores albums, las col·lecciones mas valiosas, estan en manos de banqueros y de potentados, personas que maldito el amor que sienten por la filatèlia y que los poseen por capricho..."

En definitiva és una reivindicació de l'afecció a col·leccionar segells pel plaer de classificar, buscar, estudiar tot el que aquests trossets de paper poden oferir pel creixement del coneixement i el gaudi personal

Acaba de forma tremendista però en defensa del col·leccionisme:

"¿Ojalá viniera mañana este desastre, asi los que coleccionamos sellos no por lo que valen sinó por el placer en si de col·leccionar, podiamos ver colmados nuestros deseos"

*

La segona publicació que vull esmentar es "El Calasancio".

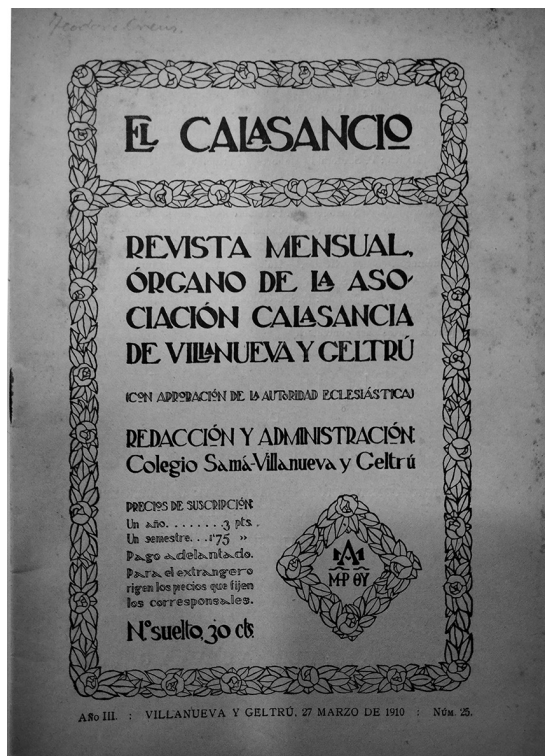
Entre l'any 1888 i 1930 funcionà a Barcelona, amb el nom d'Acadèmia Calassància, una entitat cultural i educativa fundada per l'escolapi Eduard Llanes i un grup d'ex-alumnes dels escolapis de Sant Antoni. El seu objectiu era la formació de la joventut, especialment dels estudiants universitaris, en l'àmbit periodístic, acadèmic i d'oratória d'acord amb les directius del Papa Lleó XIII. El seu òrgan de comunicació fou la revista "Academia Calasancia"

Seguint aquest model, el pare escolapi Lluís Fabregas fundà al 1908 l'associació Calassància al col·legi de Vilanova. El seu òrgan de comunicació fou "El Calasancio" amb continguts similars a la publicació barcelonina: amb seccions religioses, científiques, artístiques i literàries. Com a curiositat, també incloïa dades meteorològiques de l'observatori situat el col·legi de l'Escola Pia de Vilanova i la Geltrú. El número 1 d'aquesta publicació vilanovina data del 27 de març de 1908 i el darrer publicat, el número 56 de 27 d'octubre de 1912.

He d'esmentar que l'Oriol Pi de Cabanyes fou qui em va fer esment, sabedor del meu interès pels temes sobre el correu i la filatèlia, que en el número 25 (27 de març de 1910), hi figurava un article amb el títol "Invencción del sello de Correo". En aquest article es feia una explicació del servei de Correus des del segle XV segons reial ordre de Lluís XI (Rei de França, del 10 de juny de 1464). L'article esmenta que es creà un grup de corredors i portadors de despatxos a tots els llocs del regne de França. I continua la història esmentant a Sir Rowland Hill, l'anglès creador del primer segell de correus que va començar a circular a partir del 10 de gener de 1840.

En el següent número de la publicació, el número 26 (27 d'abril de 1910), sortia un altre article amb el títol de "Importancia del sello de correos" com a continuació i conclusió del primer escrit. En aquest explicava la importància del segell, principalment per les arques dels Estats. I acabava fent un ranking

de països segons la quantitat de cartes enviades per correu durant l'any 1909. El primer país era Estats Units amb 9.800 milions i en el desè lloc hi figurava Espanya amb 432 milions.

Aquets exemplars es guarden a la biblioteca Museu Víctor Balaguer (hi ha la col·lecció pràcticament completa) i també el meu agraïment als membres de la biblioteca pel seu ajut i les facilitats en poder consultar-los.

VINYETES DE VILANOVA – 8

LA SETMANA SANTA

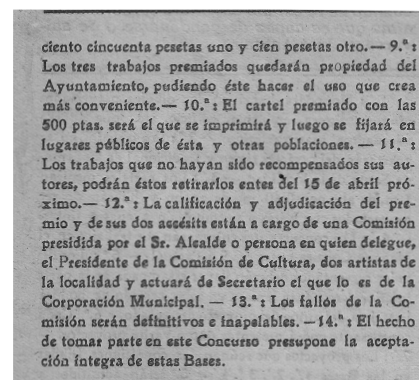
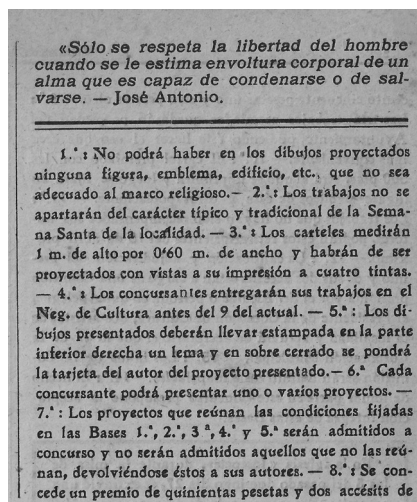
Josep Ferrer Serra

El dia 5 de març de 1949 el Diari de Vilanova publicava a la seva primera plana l'acord de la "Comisión permanente Municipal, celebrada el 18 de febrer d'aquell any, en el que es creava un concurs de cartells murals de Setmana Santa, per divulgar les solemnitats religioses i les tradicions de la ciutat com eren les processons que si feien per Setmana Santa. Així mateix a continuació de la noticia apareixien publicades les bases del concurs.

Els cartells, tot i la seva temàtica religiosa, tenien un origen civil ja que eren impulsats i finançats per l'ajuntament de Vilanova i la Geltrú, i es distribuïen per diversos llocs de la ciutat i rodalies i també en centres oficials.

Aquest concurs es va anar convocant cada any fins al 1955 amb dues excepcions. L'ajuntament convocava el concurs obert a tothom i no ho encomanava directament a cap artista. Estava dotat, en la seva primera edició, amb un premi de 500 pessetes i dos accèssits de 250 i 100 pessetes respectivament. Les excepcions foren, la primera l'any 1952, quan es va encarregar directament a Antoni Ubia Ricart, qui fou el guanyador del primer concurs de l'any 1949. I la segona, l'any 1953 quan s'utilitzà el disseny guanyador del segon premi del concurs de 1951.

L'any 1992 es va fer una petita exposició d'aquests cartells amb els 12 exemplars, de cartells no premiats, que es van poder recuperar corresponents als anys

1950, 1951 i 1954. Actualment, aquests originals no premiats es guarden en el Arxiu Comarcal del Garraf. De les vinyetes publicades a Vilanova, n'he trobat solament una dedicada a la promoció de la Setmana Santa, i que es va editar coincidint amb el concurs de cartells com a complement i ajuda. A la secció "Oteando" del Diari de Vilanova (25 de febrer de 1950) diu: *"Y ahora que ya tenemos muntada la propaganda de los Dias Santos con cartel·les y sellos, de forma que ha calado en todos los Buenos villanoveses"...*

Aquesta vinyeta, que no reproduïx cap cartell, representa un soldat romà amb uniforme, llança i escut, en primer terme, i un penitent amb capirot i una creu en segon. Porta com a llegenda "Semana Santa 1950" a la part superior i "Villanueva y Geltru" a la part de baix. La vinyeta, acolorida amb tons vermellors i roses, es de 55x35 mm, dentada (dentat 13) i engomada. Segons exemplars existents, va ser impresa capiculada, que amb termes filatèlics es coneix com edició "tete-beche".

LA PENYA FILATÈLICA ELS PRIMERS 25 ANYS D'UN 75è ANIVERSARI

Aleix Salvó i Rivero

Soci de la Penya Filatèlica i Llicenciat en Història.

Enguany, la nostra associació, la Penya Filatèlica de Vilanova i la Geltrú, celebra 75 anys d'història i recorregut social a la nostra ciutat. Setanta-cinc anys que han servit per a nosaltres una extensa oportunitat per gaudir, en companyia dels consocis/es com també amb la resta d'amics i simpatitzants, de la nostra sana afecció col·leccionista.

Resumir 75 anys d'història d'una entitat activa com la nostra, i amb quatre pàgines, és una tasca un tant complexa. I és que, a l'hora de cercar documentació històrica a les fonts, hom s'adona que han estat 75 anys intensos en activitats per una associació que en un principi només tenia una funció molt clara, la col·lecció i la seva divulgació.

La Penya Filatèlica, des del seu naixement, va prendre una forta embranzida pel que fa a les activitats i la vida associativa. Per tant, i fruit de la recerca documental, he pres la decisió de dividir la història dels 75 anys en tres articles. En les properes tres edicions del Butlletí, partint del que teniu ara a les vostres mans, exposaré un període de vint-i-cinc anys d'història de la Penya Filatèlica, completant així els setanta-cinc anys. Per tant, enguany en aquest article faré referència al període que va de 1951 a 1976.

LA GÈNESI I FUNDACIÓ DE LA PENYA FILATÈLICA

La llarga i miserosa dècada dels 40 del segle XX s'havia superat, i Vilanova i la Geltrú s'anava recuperant de les ferides de la Guerra Civil amb el ressorgiment cultural de la ciutat. El Foment Vilanoví, pol d'atracció i seu de la famosa Taula dels Savis, havia impulsat aquella regeneració cultural i festiva, iniciada amb la recuperació dels entremesos (mulasses, diables, gegants i drac); tenint un punt àlgid amb la reaparició de les comparses.

Enmig d'aquesta renaixença cultural un grup de vilanovins, que tenien per afecció la col·lecció de segells, es van envalentonar a crear una secció filatèlica dins el Foment Vilanoví. De fet, destacats vilanovins de l'època, com l'arquitecte Josep Maria Miró Guvernau, el Dr. Oriol Puig i Font, vinculats a la filatèlia, van animar als filatelistes que es reunien a les sales del Foment; fins i tot contaven amb el vistiplau del secretari de l'entitat, Francesc Ferrer Prats. Tant era el desig que ja s'havia especulat que el nom oficial de la secció seria "Foment Filatèlic".

No obstant, tal i com ho testimonia Joan J. Serra Figueras, als membres de la Taula de Savis no els hi va agradar gens la idea de crear una secció de

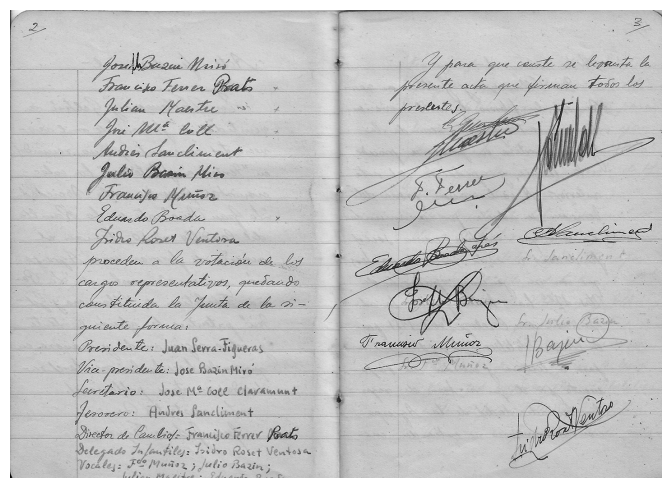
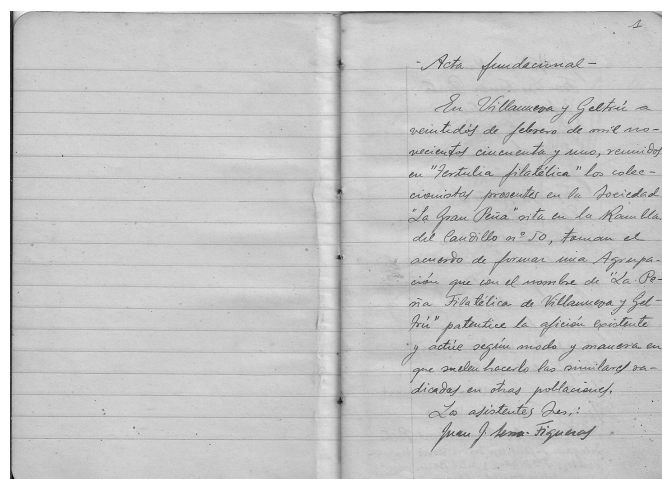
col·leccionistes, dins la selecta entitat del Foment. Es diu que un d'aquests savis rondinà tot dient:
"Això aviat semblarà el pati de Can Culapi"

Desanimats, els col·leccionistes van cercar un altre sostre on poder gaudir de la seva activitat i afecció; i aquest sostre fou la Gran Peña. Era l'any 1950 que la Junta Directiva presidida per Jaume Aviñó concedia el permís als filatèlics per poder-se reunir cada diumenge. I allí hi van fer cap els col·leccionistes de segells, monedes, i tot allò que en aquell moment era típic col·leccionar.

L'empenta i la crida atractiva va fer que cada cop s'anés solidificant la idea de crear una entitat nova dedicada al col·leccionisme. Així fou quan el 22 de febrer de 1951, una acta escrita en una petita llibreta, i amb un castellà imposat, donava pas a la fundació de "La Peña Filatélica de Villanueva y Geltrú". El nom l'heretava de l'entitat que l'havia vist néixer, la Gran Peña. L'acta fundacional deia així:

"Acta fundacional.

En Villanueva y Geltrú a veintidós de febrero de mil novecientos cincuenta y uno, reunidos en "tertulia filatélica" los coleccionistas presentes en la Sociedad "La Gran Peña" sita en la Rambla del Caudillo nº 50, toman el acuerdo de formar una Agrupación que con el nombre de "La Peña Filatélica de Villanueva y Geltrú" patentice la afición existente y actúe según modo y manera en que suelen hacerlo las similares radicadas en otras poblaciones"

Acta fundacional de la Peña Filatèlica, el 22 de febrer de 1951. APF

Els socis fundadors foren els següents: Joan J. Serra Figueras, Josep Bazín Miró, Francesc Ferrer Prats, Julià Maestre Prats, Josep Maria Coll Claramunt, Andreu Sancliment Sancliment, Julio Bazín Miró, Francisco Muñoz, Eduard Boada i Isidre Roset Ventosa. Acte seguit quedà constituïda per votació la primera Junta Directiva: President, Joan J. Serra Figueras; Vice-president, Josep Bazín Miró; Secretari, Josep Maria Coll Claramunt; Tresorer, Andreu Sancliment Sancliment; Director de Canvis, Francesc Ferrer Prats; Delegat Infants, Isidre Roset Ventosa; i vocals, Francisco Muñoz, Julio Bazín Miró, Julià Maestre Prats, i Eduard Boada.

Tots aquests socis fundadors procedien de diverses entitats com el Foment Vilanoví i la mateixa Gran Peña, d'altres eren independents per no militar en cap societat.

EXPOSICIONS I PARTICIPACIONS

Al llarg d'aquells primers vint-i-cinc anys, la Peña Filatèlica es va dedicar a divulgar la seva afeció per la col·lecció, bàsicament de segells. Per això es va tirar endavant una sèrie d'exposicions que van tenir com a punt de partida el 1952.

El març, quan es complia un any de vida, la Peña Filatèlica va celebrar la seva primera exposició a les Galerías Ramblas. El gran promotor fou el soci Josep Maria Coll Claramunt, un activista filatèlic que actuà com a motor de molts actes. Un total de 24 expositors organitzaven acuradament una secció dedicada

a la prefilatèlia, una secció de segell antic on es seleccionaven exemplars de Baviera, Brasil i Espanya; així com mata-segells centenaris de Vilanova i altres objectes filatèlics. Hi ha constància de que l'Ajuntament també hi va col·laborar amb una petita subvenció. Aquella primera exposició fou clausurada el 1 d'abril, amb la lectura d'un discurs per part de Joan J. Serra, President de la Peña Filatèlica, seguit del convidat d'honor, Salvador Palau Rabassó, President del Círcol Filatèlic i Numismàtic de Barcelona; i finalment beneït pel regidor Carmelo García Castejón en representació del consistori vilanoví. Com a record, es feu l'entrega de diplomes commemoratius de l'acte.

Ben aviat els filatèlics de Vilanova van prendre part de les assemblees filatèliques nacionals que es feien a Catalunya. El 1952, Joan J. Serra Figueras representava la nostra associació en la 2ª Asamblea Filatèlica Nacional, organitzada i celebrada pel Grup Filatèlic de Reus.

Fins l'any 1960, i dins el marc de la Festa Major, la Peña Filatèlica no va tirar endavant la II Exposició Filatèlica, i com a ironies del destí es va exposar a les sales del Foment Vilanoví. Caldria esperar dos anys més per la tercera edició. La de 1962, oberta a la participació de tots els filatèlics del Garraf i el Penedès, va ser organitzada pel soci Joan Casals. Tal com havia passat en les dues darreres exposicions Correus va editar un mata-segells commemoratiu que estigué operatiu els dies 5, 6 i 7 d'agost. En un article al setmanari vilanoví, el Joan J. Serra

feu èmfasi del mata-segells i el significat de ser un filatèlic:

"[...] significando el apoyo estatal al fin divulgador del certamen será el pregonero de hoy y el mayor testigo para la posteridad de que aquí se han dado cita hombres de toda condición, con la única en común de ser filatélicos. Todos optan al mismo premio: a la admiración del público ante las vitrinas propias y en el peor de los casos ante las vitrinas del compañero. Que esto es ser filatélico: alegrarse de las satisfacciones ajenas. En cambio, no ser filatélico es lo más fácil. No cuesta nada. Todos tienen el derecho de no serlo y nadie se lo discute. Pero el filatelismo no solo enseña a coleccionar pedacitos de papel, sino que prepara a sus seguidores para cualquier labor positiva. En filatelia todo es positiva y continuada acción hacia una meta repleta de positivos valores: desde el mérito artístico del grabado al valor monetario de su rareza y estimación: de la hermosura de su composición al mensaje del motivo representado y frente a su valor comercial catalogado el cariño proporcional a las dificultades de su búsqueda y captura".

L'acte de clausura es va celebrar el 12 d'agost, presidida per l'arquitecte Miró Guivernau, pel President del Foment i pel President de la Penya Filatèlica. A partir d'aquell any es va decidir que l'Exposició Filatèlica fos de caràcter bianual.

L'any 1964 es celebrà la IV Exposició Filatèlica, organitzada per Joan Casals, Josep Maria Sendrós

i Mariano Masdeu, aquests últims actuant com a secretaris. Aquell any es feia homenatge al mestre Eduard Toldrà, i molta de la filatèlia allí exposada era de temàtica musical. Tot i això, es va donar preferència a l'exposició de segells de França, Itàlia i els Països Baixos. Aquesta exposició va tenir tant de ressò que a l'any 1966 fou presentada al Cercle Català de Madrid, inaugurada el 15 de gener. La conferència va anar a càrrec de Luís María Lorente, sota el títol de El sello y lo que representa. Per primer cop els socis de la Penya Filatèlica exposaven fora de la nostra ciutat.

La V Exposició Filatèlica de l'any 1966 anà acompanyada per primer cop per la I Exposició de Numismàtica; la col·lecció de monedes començava a destacar. Entre els dies 4 i 11 de desembre, els filatèlics de Vilanova i la Geltrú van ser convidats per la junta del Casal d'Espluga del Francolí a participar a una exposició de segells. Sancliment, Casals, Serra Figueras, Benet, Martínez, Casanovas, Fabré, Gómez, Tort, González, Prades, Cucurella, Cuscó, Carbonell, Martínez Sánchez i Montserrat Casals foren els vilanovins que hi van participar.

Pel març de 1967 es celebrà una exposició de segells de temes pictòrics en homenatge a l'artista Alexandre de Cabanyes. En ella s'exposaren segells dedicats a Velázquez, el Greco, Goya, etc; així com l'edició d'una auca i selecció de curiositats a l'homenatge.

L'any 1968 fou molt especial per a la Penya Filatèlica. Dins el marc de la VI Exposició Filatèlica

i II de Numismàtica, va tenir un gran protagonisme l'agermanament o *jumelage* amb els *Cheminots Philatelistes de Saint-Etienne*. Els *Cheminots* era una associació de filatelistes ferroviaris que ja havien visitat la nostra ciutat amb anterioritat. Eren els temps en que l'Espanya franquista ja s'havia obert al turisme estranger; i d'ella mà d'uns quants filatèlics vilanovins es va fer un intercanvi internacional. Amb l'excusa de la VI Exposició, una delegació de quinze *Cheminots*, presidits per Mr. Masson, va visitar Vilanova i la Geltrú. Van ser rebuts amb tots els honors que els de la Penya Filatèlica i l'Ajuntament van preparar per tal acte. Fins i tot el consistori va fer una recepció a la delegació francesa amb repartiments de premis i un vi.

L'any 1970, a més de la celebració bianual de l'Exposició Filatèlica i Numismàtica (VII i III edició respectivament); entre el 10 i 11 d'octubre la Penya participà al VIII Congrés Regional Filatèlic francès de Forez-Velay-Vivarais. Aquest congrés estava organitzat pels esmentat *Cheminots* i formava part d'aquell *jumelage* nascut d'anys enrere. En aquella ocasió hi participaren els filatèlics Joaquim Berdún, Lluís Pascual, Joan Masdeu i Abel Boquera.

L'any següent, a finals de maig la Penya Filatèlica col·laborà amb l'Escola Pia en una exposició-concurs de col·leccions feta per alumnes. La nostra entitat actuava en qualitat de jurat. Pel juny, amb la primera edició de la Setmana del Mar els filatèlics van muntar una exposició de segells de temàtica marítima i l'edició d'un mata-segells.

La VIII Exposició Filatèlica i IV de Numismàtica, de l'any 1972, va ser dedicada al pintor Joaquim Mir en el marc del centenari del seu naixement. Dos anys més tard, 1974, la IX Exposició Filatèlica exposà la participació de col·leccionistes locals, d'Espanya i com no, dels amics *Cheminots*. Aquell any l'exposició es dedicà al VII Centenari de la Carta de Poblament de Vilanova de Cubelles. Cap a l'octubre els vilanovins tornaren a França a participar de l'exposició filatèlica dels de Saint-Etienne.

L'any 1975 es celebrà el I Mercat Popular del Col·leccionista, el Diari de Vilanova en va fer ressò:

"El mercado al aire libre presentaba un animadísimo aspecto, con numerosas mesas ocupadas por vendedores de sellos, monedas y vitolas. El público afluyó en cantidad, deseoso de adquirir tal o cual pieza para su colección, además de sentirse atraído por una manifestación de tan singulares características e inédita en Villanueva. También pudimos observar una mesa de "Peña Filatèlica" en la que se recibían inscripciones de nuevos socios, se atendían las consultas del público y se expedían unas interesantes tarjetas-recuerdo numeradas y de edición especial limitada, con matasellos de la misma fecha. Dichas tarjetas presentan como tema ilustrativo una reproducción de las "Danses de Vilanova" según obra en terracota del escultor Fidel Claramunt".

El 9 de novembre d'aquell any, dins els actes de la Fira, es tornà a celebrar una segona edició del Mercat Popular del Col·leccionista.

La X Exposició Filatèlica i V de Numismàtica, de l'any 1976, va també marcar la història de la nostra entitat, doncs es celebraren el 25è Aniversari de la Penya Filatèlica. A diferència del anys anteriors en que aquesta exposició bianual es feia pel mes d'agost, aquell any es convocà pel novembre, en plena Fira.

Remenant diaris em va cridar l'atenció l'article que va escriure el soci Josep Maria Coll Claramunt, que deia així:

"El romanticismo se encuentra donde cada uno lo busca, y yo lo encontré en la visita que hice a la exposición filatélica.

Pude visitarla gracias a la colaboración del amigo González, el cual con su encendedor de butano me fue enseñando las colecciones expuestas. La explicación es sencilla: Vilanova se había quedado a oscuras por falta de energía en el sector ferial.

El romanticismo al que hago mención, era debido a los gratos recuerdos que para mi tienen la filatelia de Vilanova. Recordando a la primera organizada hace 25 años gracias al personal trabajo de Serra Figueras, alma de muchas manifestaciones filatélicas en Vilanova.

Van muchos años de la primera exposición, y tuve el placer de ver el progreso de nuestra afición, con una excelente muestra del primer tema de colección: los sellos.

Encontré a faltar el cartel originalísimo que Serra hizo de la primera exposición y que consistía en un sobre de correo aéreo al cual se le puso un sello autentico, con el matasellos del correo de Vilanova (por supuesto no era un matasellos del 1er día).

Esta anécdota la pongo de manifesto para demostrar la buena voluntad puesta por el amigo Serra, para realizar sin medios la primera exposición filatélica y como se ingenió para resolver el problema de un cartel anunciador, que solo los clichés habrían costado mucho dinero.

Encontré a faltar este cartel en la exposición del 25 aniversario; a lo mejor estaba y no lo vi por falta de luz, como tampoco pude apreciar en toda su magnitud la excelente muestra. Es muy importante la calidad per a mi me interesa más ver el esfuerzo de unos compañeros que ponen su entusiasmo para ensalzar y divulgar esta noble afición".

Finalment, entre el 28 de desembre i el 9 de gener, a la Biblioteca Víctor Balaguer, es celebrà l'Exposició Filatèlica Juvenil. Organitzada per la mateixa Penya Filatèlica, que ja en aquells temps contava amb una secció juvenil, es va adherir als actes de la Quinzena del Llibre Infantil. A l'acte de cloenda es feren entrega de premis.

ALTRES ACTIVITATS

Des de l'inici, i de la ma d'un soci molt actiu com ho fou en Josep Maria Coll Claramunt, la Penya Filatèlica va ser molt activa en el àmbit de les comunicacions.

Gairebé cada setmana al *Diario de Villanueva y Geltrú* hi havia una secció de filatèlia on s'exposaven els anuncis de venda de segells, els sorteigs que es feien i les novetats filatèliques. Així com també durant aquest període de la dècada dels 50, el mateix Coll protagonitzava la secció filatèlica setmanal a la ràdio, a través de l'emissora EAJ35. Una secció que durava 30 minuts.

Sota la presidència de Francesc Ferrer Prats, la Penya Filatèlica va establir relacions estretes i col·laboracionistes amb el Cercle Filatèlic del Vendrell i la Societat Filatèlica de Vilafranca. Ell mateix va assajar una mena de federació que prengué el nom de Comitè de Relacions d'Entitats Filatèliques.

Aquesta relació entre les dues entitats la trobem com a exemple davant els aiguats de València de 1957. A finals d'octubre les tres entitats es posaren en contacte amb el Consejo Postal de Correos per sol·licitar una taxa addicional en el franqueig de cartes, és a dir, una mena d'impost de guerra per ajudar als damnificats de les inundacions valencianes. El *Diario*, en l'edició del 26 d'octubre, publicà el telegrama enviat a Madrid per les tres societats filatèliques del Penedès:

"Acordado en reunión conjunta fecha hoy, respetuosamente sugerimos emisión filatélica beneficio damnificados inundación Valencia. Precedentes otros países respectivas catástrofes. Emergencia ocasión y prueba solidaridad justificaría sobrecarga remanente series Pilar 1940 reserva

filatélica. Opción compra Sociedades y validez postal limitada convertiría especulación en generosidad. Por Peña Filatélica Villanueva y Geltrú, Agrupación Filatélica Villafranca del Panadés y Círculo Filatélico Vendrell. El Comité de Relaciones de Entidades Filatélicas. Serra-Figueras, Secretario".

Altra activitat que cal destacar en aquell temps foren les excursions dels socis de la Penya Filatèlica. La iniciativa anava encaminada a fomentar el companyerisme i alhora fer-se conèixer com a entitat associativa fora de Vilanova.

El 13 de juliol de 1969 es feu una primera excursió a Sant Miquel del Fai. El 10 de maig de l'any següent es va anar a Sarreal per visitar la fàbrica d'alabastre, esmorzar a l'ermita de Sant Cosme i Damià, visita al Monestir de Vallbona de les Monges i Guimerà, dinar al balneari de Vallfogona de Riucorb, per acabar l'excursió a Santa Coloma de Queralt.

El 5 d'octubre de 1975 es visità Berga i el Santuari de Queralt. I al maig de 1976 es feu una excursió a Reus, al Mercat-Bossa del Col·leccionista, per dinar a Montblanc.

LA JUNTA DIRECTIVA

Des de l'inici la Penya Filatèlica constituí una Junta Directiva amb els càrrecs oficials. Els vocals, però, no eren mers membres amb una funció de col·laboracionista; sinó que tenia funcions específiques. Gairebé, i permeteu-me que hi digui així,

actuaven com una mena de regidors amb vocalies específiques. Els càrrecs eren renovables cada quatre anys (llevat del període que va de 1969 a 1973), mitjançant la convocatòria de l'Assemblea Anual. I en un temps en que molts socis s'assabentaven dels fets mitjançant la premsa, el *Diario de Villanueva y Geltrú* exposava la renovació.

Les Junes Directives del període 1951 a 1976 foren les següents:

1951. President: Joan J. Serra Figueras. Vicepresident: Josep Bazín Miró. Secretari: Josep Maria Coll Claramunt. Tresorer: Andreu Sancliment Sancliment. Director de Canvis: Francesc Ferrer Prats. Delegat Infants: Isidre Roset Ventosa. Vocals: Francisco Muñoz, Julio Bazín Miró, Julià Mestre Prats, i Eduard Boada.

1954. President: Francesc Ferrer Prats. Vicepresident: Josep Maria Ràfols. Secretari: Josep Maria González Font. Tresorer: Joan J. Serra Figueras. Director de Canvis: José Fernández Caravera. Vocal de Servei filatèlic: Miquel March Vilanova. Vocal de Propaganda: Amadeu Pujol. Vocal de Biblioteca: Francisco Muñoz. Vocal d'Exposicions: Joaquim Berdún.

1960. President: Andreu Santcliment. Vicepresident: Joan Casals. Secretari: Joan Carbonell. Tresorer: Pere Olària. Comptador: Teodor Cuscó. Vocal de Biblioteca i Arxiu: Miquel Fortuny. Director de Canvis, Subhastes i Exposicions: José Fernández Caravera. Vocals: Miquel March, Antoni Tort, Joaquim Berdún i Gregorio Rello.

1963. President: Andreu Sancliment Sancliment. Vicepresident: Ricard Cucurella Soulié. Tresorer: Josep Maria Martínez Casanovas. Comptador: Teodor Cuscó Mateu. Direcció de Canvis i Subhastes: Josep Fabré Nin i Gregorio Rello Bernardo. Vocal de Biblioteca i Arxiu: Antoni Tort Nicolau. Vocal d'Exposicions i Certàmens: Pere Olària Miró i Joan Andreu Huguet. Vocal de Secció de Numismàtica: Joan Carbonell Olivar. Vocal de Secció Vitòlfica: Miquel Fortuny Armajach.

1969. President: Andreu Sancliment. Vicepresident: Joan Casals. Secretari: Joan J. Serra Figueras. Tresorer: Joan Carbonell. Comptador: Josep Fabré. Vocals: Antoni Tort i Josep Llopart.

1970. President: Joan Casals Ferrer. Secretari: Joan J. Serra Figueras. Tresorer: Joan Carbonell Olivar. Vocals: Josep Fabré Nin, Josep Llopart III, Joan Masdeu Soler, Lluís Pascual Carbonell i Antoni Tort Nicolau.

1971. President: Andreu Sancliment Sancliment. Vicepresident: Joan Casals Ferrer. Secretari: Lluís Pascual Carbonell. Tresorer: Joan Carbonell Olivar. Comptador: Josep Fabré Nin. Vocals: Joan J. Serra Figueras, Antoni Tort Nicolau, Josep Llopart III, i Joan Masdeu Soler.

1972. President: Andreu Sancliment Sancliment. Vicepresident: Joan Casals Ferrer. Secretari: Lluís Pascual Carbonell. Tresorer: Joan Carbonell Olivar. Comptador: Manuel Vilaseca Roselló. Vocals: Joan J.

Serra Figueras, Josep Llopart III, Joan Masdeu Soler i Pedro Amela Sánchez.

1973. President: Manuel Vilaseca Roselló. Vicepresident: Joan J. Serra Figueras. Secretari: Lluís Pascual Carbonell. Tresorer: Joan Masdeu Soler. Comptador: Oscar Forgas Puigvert. Vocal Assessor: Joan Carbonell Olivar. Vocal Delegat de Juvenils: Pedro Amela Sánchez. Vocal d'Intercanvis: Ramon Junyent Fabregat. Vocal de Material: Josep maria González Font.

1976. President: Manuel Vilaseca Roselló. Vicepresident: Joan J. Serra Figueras. Secretari: Lluís Pascual Carbonell. Vicesecretari: Ramon Junyent Fabregat. Tresorer: Oscar Forgas Puigvert. Comptador: Pedro Amela Sánchez. Vocal Delegat de Local Socail: José González Font. Vocal segon: Xavier Bertran Ferrer. Vocal tercer: Antoni Buil Guasch

ESTANCES I LOCALS PER A UNA SEU SOCIAL

Com ja he anotat la Peña Filatèlica va néixer dins la seu de la Gran Peña. Tot i que les trobades i reunions es feien en una sala de la seu, les exposicions es van realitzar en gran part en els salons del Foment Vilanoví.

Aquesta situació va durar fins el 1958, en que es va interrompre per obres de remodelació de l'edifici. Les reunions del dijous es van fer al *Café Agrícola*, popularment conegut com el *Café dels Pagesos*, situat a la Plaça de la Vila número 9. Dos locals més van ser

la seu provisional de la Peña Filatèlica. Un fou el local del carrer Sant Pau número 27, propietat de Miquel Fortuny Armajach, President-fundador de l'A.E. Talaia. El segon, fou un local situat al carrer Anselm Clavé.

Edifici i seu de la Gran Peña, on va veure néixer la Peña Filatèlica, i on es va allotjar durant uns bons anys la nostra entitat social.

Foto: Aleix Salvó. 4/5/2026. AFAS

Acabades les obres de la Gran Peña, la nostra societat tornà a ocupar una de les seves estances, concretament en una sala on hi havia una taula de ping-pong.

No fou fins el 27 de juliol de 1975, que de la mà de Manuel Vilaseca Rosell, es va inaugurar un nou local propi per a la Peña Filatélica. Situat al complex Vilanova-Port, al costat del què havia estat Escola Montserrat. El *Diario* en va fer ressò:

"El pasado Domingo día 27, tuvo efecto la inauguración del local social de Peña Filatélica, [...] emplazado bajo los soportales de Vilanova Port.

[...] El acto inaugural estuvo presidido por el primer Teniente de Alcalde D. Miguel Ansón, que ostentaba la representación del Alcalde de la Ciudad. Pronunciaron breves parlamentos el Presidente de Peña Filatélica, Sr. Vilaseca, y el Vicepresidente Sr. Serra Figueras, quienes expresaron la profunda satisfacción de poder ofrecer a los socios de la entidad y a Villanueva un nuevo local que, tanto en su ubicación como en sus instalaciones, reunirá las condiciones idóneas para que el coleccionista local pueda desarrollar sus actividades, iniciándose, en el umbral de conmemorar sus Bodas de Plata, una nueva etapa de Peña Filatélica que la haga ocupar el lugar más destacado posible en el ámbito de las sociedades de coleccionismo y en la vida cultural de Villanueva. Seguidamente el Sr. Ansón expresó su felicitación a los miembros de Peña Filatélica

por su entusiasta labor en pro de la difusión de tan noble afición. En acertado verbo, resaltó los valores sociales y culturales que encierra la filatelia, y cuya acción resulta enormemente positiva en nuestro atormentado mundo de hoy".

El nou local, però tenia certs inconvenients, que anys més tard el mateix Joan J. Serra Figueras deixaria constància en les seves memòries històriques:

"Inconvenients: Al tenir l'entrada per la zona d'esbarjo d'una escola immediata, patíem els disgustos que no van provocar els vidres ni les baranes, les escales, les parets blanques ni les plantes d'ornament, sinó aquella generació de pares i mares del 1968 que avui ja deuen ser homes fets i dones cabals... segurament queixosos de les malvestats dels seus propis fills. Instal·lats d'amunt d'un altre local permanentment deshabitat, patírem també les conseqüències de qui, forçant panys i cadenats, hi pernoctava, encenent foc a les nits fredes amb el perill d'un fatal resultat. I sobretot, un lloguer in crescendo que ens va fer considerar el pro i el contra de la compra d'un local si sortia l'ocasió. Amb certa recança, perquè hi estàvem molt bé. La situació era òptima".

La resta de la història serà explicada al pròxim butlletí. De moment, quedeu-vos amb els primers 25 anys que van ser intensos i de molta activitat.

Esquerra: local de l'antic Café Agrícola. Plaça de la Vila nº 9. A la dreta el local del carrer Sant Pau nº 27. Foto Aleix Salvó. 3/5/2026. AFAS

Local del Vilanova-Port, estrenat el 27 de juliol de 1975.
Foto: Aleix Salvó. 3/5/2026. AFAS

FONS DOCUMENTAL CONSULTAT:

Butlletí de la Penya Filatèlica de Vilanova i la Geltrú.

Diario de Villanueva y Geltrú (1951-1976)

SERRA FIGUERAS, JOAN J., FERRER SERRA, JOSEP; *Penya Filatèlica Vilanova i a Geltrú 1951-2001*. Vilanova i la Geltrú, 2002.

ELS GOIGS EDITATS EN EUSQUERA

Antoni Sagarra i Mas

Hem de saber que l'origen dels goigs als Països Catalans es remunta a l'alta Edat Mitjana. És en la Crònica de Ramon Muntaner (1325-1328) on, per primera vegada, es documenta aquest gènere, tant pel que fa a l'ús com al contingut. Potser cap altra expressió d'arrelament col·lectiu té una implantació tant antiga, longeva i d'abast territorial com aquesta, possiblement afavorida per la unitat de la llengua catalana. Entre 1438 i 1450 se situa l'origen de la impremta, de manera que el text de les estrofes dels goigs pot ser reproduït i difós per escrit. Aquesta expansió n'ha facilitat que, des del segle XVII ençà, es compten per milers.

Els goigs com a fet literari tenen també una gran importància, és una composició autòctona, genuïnament catalana i que per tant s'escampa al llarg dels segles a tots els indrets dels Països Catalans, manifestant-se amb una arrel d'influència religiosa-popular. També tenen transcendència perquè durant moltes dècades foren un dels poquíssims reductes que tinguérem per mantenir la nostra llengua escrita, assetjada de tots costats per una vergonyosa decadència socio-político-cultural-religiosa del nostre país. L'invasor s'aprofita d'aquells moments tan propicis, apoderant-se de l'administració, monopolitzant i dominant la cultura, i, imposant el

seu idioma. I si la llengua es mantingué en la majoria de goigs i altres fulls de caràcter popular, en altre llocs com el País Valencià, s'hi introduí la llengua forastera. Després d'una llarga decadència, fou sobretot Jacint Verdaguer i algun altre poeta de la Renaixença, com Pau Parassols i Pi (P.P.P.P.), que els posaren al dia i els enriquiren de la vitalitat que encara tenen.

Fet aquest preàmbul, vull centrar-me ara en el reguitzell d'edicions de goigs impresos al País Basc. Tot i haver-hi algunes edicions del segle XIX, és en el període comprés entre 1954 i 1969 on faig incís d'un conjunt de publicacions guipuscoanes escrites en eusquera i que configuren una col·lecció amb unes característiques ben singulars, no només per la llengua sinó també per la seva presentació artística i musical que no deixa indiferent el col·leccionista. Certament, tots aquells que ens sentim cridats a conservar aquests documents esparsos hem tingut ocasió de conèixer l'existència d'aquesta rara i limitada col·lecció, àdhuc alguns hem sigut afortunats de poder aconseguir-ne alguns exemplars.

En un article publicat el 1954, Andima Ibiñagabeitia, escriptor i membre de l'Euskalzaindia, reconeix Nemesio Etzaniz com a primer escriptor que publica uns goigs en eusquera, i suggereix als altres poetes

ARANIZATZU* AMARI POZ-IARI*AK

Elizak aukera digu
Gipuzko*ko Zaindari,
Argitzi* gende kantari
Aranatzu*ko Amari.

Gure griter arantzen
betzen agitura, Maria,
bake gure sietet oriet
tratu da gure gaitza.
Aranatz*erako larmes
digu berde gaitza.
Argitzi* gunde...

Baltzarz*ko Rodrigo,
mendian zehilaz arazi:
soti paladak bideraz,
zun ote-ctira jakin nai.
Ondan bidea diondora
joratuz kanpai-dastet.
Argitzi* gunde...

Endakilara gertone
zabillen ote gaitza,
ari-erdo birurak
adortuz koratzen.
Batu*lek eskotin irenion
palku gure etiat.
Argitzi* gunde...

Loia*ko seme joste
Iustio doatzen.
Zurgana etort zi
Jau-garria koratuz:
zi gure otea eskoti
nize otezu aratzi.
Argitzi* gunde...

Gure guraso leioatuz,
Zutez otaben munit,
Zurgana izatez izatez
gure gaitza gaitza,
otseir-gaitza edortza
Jusei*ko Nafakizari.
Argitzi* gunde...

Sogitien aitolatuz,
oso siren kalogari,
bata Aranatz*ko Ama,
agertu zuten enleigari,
indar berri onatuz
gure fede zintzoari.
Argitzi* gunde...

Musai*ko dute itza:
gorak be-lore ezuztuz
tortez barga sortzen.
Zu, zere Ama agertu,
Bizi*ta ilen anata-tzei
Zu gaitza, Andie Matt.
Argitzi* gunde...

San Fransisko*ren semeak
gudotzen naturaz, Ama:
Zure bidez erakurtuz,
nola zure izti rama.
BENEKOITA* e ezuztuz
egun si-gura amandri.
Argitzi* gunde...

Aranatz*ko bidean,
Santuzko sako idrean,
Erroztu*ko bidean,
Zure bidez gure Ama
billa jagan dizlazar:
tu, Ande etiez, Jesus Ona
diztezan beriko sar.
Argitzi* gunde...

Aranatz*ko karpuzia,
sode bete dolandari
zure bidez gure Ama
billa jagan dizlazar:
tu, Ande etiez, Jesus Ona
diztezan beriko sar.
Argitzi* gunde...

Elizak aukera digu
Gipuzko*ko Zaindari,
Argitzi* gende kantari
Aranatz*ko Amari.

Y. Oro gure nobia, saneta Zuz Gensira, — R. U. El digni officiarum promissidibus Oratio.

O R E N U S

Credo ne Nihilum tunc, coeternum, Dilectio Deus, peripsum mentis et corporis unitate, genitum, et gloriosa Beata Maria semper
Virgine intercessio, a presentis libertatem, et eterna perfrui latitia. Per Christum Dilectum nostrum. R. Amen.

E. I. I. ak an. be. re. di. ga. Gl. po. ho. a. no. ran. da. ri. Ar. ge. ta. ges. de. kan. sa. ri. A. ran. sa. ri.

— No. A. me. ri. Cu. re. ge. ho. sa. re. no. kan. ni. na. gal. to. zu. Ma. ri. a. be. no. no. ges. to. ri. a. dia.

e. man. da. be. no. ri. a. A. ran. sa. ri. a. be. no. sa. da. ge. so. no. ge. di. ga. ri. Ar. ge. ta. ges. de.

Donati*ko Joana* Juseak, oinez sate biezeti oti ake abas-
ten dizezen gaitzi, 100 urteko burkuzmen orotaz 1884.

1954, Ama Maria*ren urte,
Bere dize burkuzmen orotaz.

Aita Donati*ren orotaz,
Nostrotz Donati*ren orotaz.

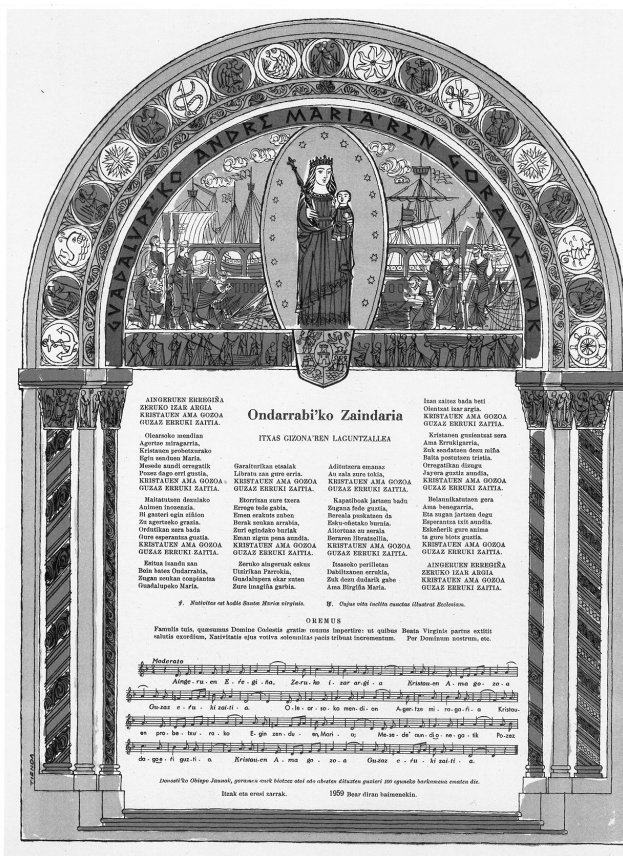
que s'animin a participar en la creació de goigs en basc, dedicats a les diferents advocacions de la Mare de Déu i que, precisament, varen ser coronades en aquesta època.

Nogensmenys, hem de fer esment a la tasca realitzada per sor Eulàlia Anzizu de Mendizábal (1868-1916), monja franciscana del monestir de Pedralbes que va dedicar la seva vida monàstica a la investigació històrica i a la literatura religiosa. És per això que fou

[illegible]

una destacada escriptora de goigs i que va contribuir a renovar el gènere amb una gran qualitat poètica. Recordem les composicions dedicades a Santa Eulàlia de Barcelona, la Mare de Déu de l'Esperança, de Sant Josep Oriol o bé la Mare de Déu de Núria, dedicada a la família de Can Calderó d'Alella, entre d'altres.

Segurament arran del seu impuls i, aprofitant que l'any 1954 va ser declarat pel papa Pius XII *Any Sant Marià*, entre els anys 1954 i 1969 s'editen els qoiqs de

les devocions marianes de Guipuscoa: Mare de Déu d'Arantzazu, del Koru, d'Izaskun, de Junkal, d'Arrate, d'Itziar, d'Arritokieta, d'Olatz, d'Urrategi, de Dorleta, de Guadalupe i de Begoña. Tots ells amb lletra, música i il·lustracions d'artistes bascos de l'època. És però l'impacte visual de les il·lustracions i la seva maquetació el que singularitza tant aquesta col·lecció, en diferenciar-se de totes les que estem acostumats a veure. Vull referir-me ara a una edició concreta, la de la Mare de Déu del Cor KORU'KO ANDRE MARIA'REN

GORAMENAK, patrona de la ciutat de Donòstia, una talla diminuta i estimadíssima dels guipuscoans, beneficiada pels vots i promeses solemnes en motiu de la greu malvestat que provocà l'huracà de 1688 i el paorós incendi de 1738. A tocar del port, dins un eixam de carrers estrets, emergeix la basílica de Santa Maria on s'hi troba entronitzada aquesta imatge. En la seva contemplació s'hi aprecia l'escena de l'epifania amb quatre reis que s'hi apropen, en lloc dels tres a què estem acostumats. Les edicions de goiqs, com

OLATZ'KO ANDRE MA RIA' REN GORAMENAK

OLATZ'KO AMAREN POZKARIOAK Olatz'en daukat nik bizioz. Olatz'en daukat nik Ama. Angirik nere larrialdian, biotzak erantz narrene.

Izarret/pean argi dagan laarai. Auzaitzaren degun zerako gerta. Or umari da gure biotz indarra. (bis)

Alta San Inazio's hule zaretik. Buleha agurtzen zindun biotz berretik. Oatze bere gortan barnus uterik. (bis)

Aspeltu's Olatz'en du Zandera. Inagel gortetan Ama tu duena. Inagel agurtan berde gure biotz. (bis)

Irigarra gorta zure espaietan; opaki, inolektak inolektetan; errukioa Biotza gure neketan eta danke sinema zure beoetan!

Mendi aldeen zauda frontistean; aberastuan gabe zure tolean. Inlel go estalepo oide diran. Or mende tute zallugu oitotz beretan.

Chiridrik glazidi or irian ditu; analagierrenetik gure gortellu. Ilunpe batzuetan zure irailu; pozald argietan gure irailu.

Gure aurretikoen lue lortzen; pitutera egi dago zure irailan. Gure aken ordus elizen dauan arto gu ere Ama, zero beoetan!

Chiridrik omen nabi jakieron; gure poetan igari, bar ilart. Erreko nabi Ama, omentu sari, tonturren duinean biotza lart.

Gure aurretikoen lue lortzen; pitutera egi dago zure irailan. Gure aken ordus elizen dauan arto gu ere Ama, zero beoetan!

V. Ora pro nobis, sancta Dei Genitrix. — R. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

Concede nos famulos tuos, quæsumus, Domine Deus, precibus mentis et corporis sanctis gaudens, et gloriosis Beate Mariæ semper Virginis intercessionibus, a presentibus liberari iustis et æternis perfrui lætitiis. Per Christum Dominum nostrum. R. Amen.

Excmo. y Revmo. Sr. Obispo de la Diócesis, concede 100 días de indulgencia a todos los felices que devotamente participen en el rezo o canto de estos Oficios.

Donostia Obispo Jaunak. — Nan du 100 eguneko barkamena, omen kate biotzek giti. — Nesten duen gurtan.

podem comprovar, també s'hi han emmirallat. De fet, hi ha una edició en castellà de l'any 1888 impresa a la Tipografia Catòlica, de Barcelona, on ja s'hi manifesta aquesta circumstància.

Els escriptors bascos van anomenar els goigs amb diferents paraules per identificar-los: la majoria d'ells van intitular-los *Goramenak*, però alguns van optar pels epígrafs *Pozkarioak*, *Poz-Jarioak* o *Omenak*. Tan diferents apel·lacions fan palesa la voluntat, però

KORU'KO ANDRE MA RIA' REN GORAMENAI

KORU'KO AMAREN POZKARIOAK Koru'en daukat nik bizioz. Koru'en daukat nik Ama. Angirik nere larrialdian, biotzak erantz narrene.

Izarret/pean argi dagan laarai. Auzaitzaren degun zerako gerta. Or umari da gure biotz indarra. (bis)

Alta San Inazio's hule zaretik. Buleha agurtzen zindun biotz berretik. Oatze bere gortan barnus uterik. (bis)

Aspeltu's Koru'en du Zandera. Inagel gortetan Ama tu duena. Inagel agurtan berde gure biotz. (bis)

Irigarra gorta zure espaietan; opaki, inolektak inolektetan; errukioa Biotza gure neketan eta danke sinema zure beoetan!

Mendi aldeen zauda frontistean; aberastuan gabe zure tolean. Inlel go estalepo oide diran. Or mende tute zallugu oitotz beretan.

Chiridrik glazidi or irian ditu; analagierrenetik gure gortellu. Ilunpe batzuetan zure irailu; pozald argietan gure irailu.

Gure aurretikoen lue lortzen; pitutera egi dago zure irailan. Gure aken ordus elizen dauan arto gu ere Ama, zero beoetan!

Chiridrik omen nabi jakieron; gure poetan igari, bar ilart. Erreko nabi Ama, omentu sari, tonturren duinean biotza lart.

Gure aurretikoen lue lortzen; pitutera egi dago zure irailan. Gure aken ordus elizen dauan arto gu ere Ama, zero beoetan!

V. Ora pro nobis, sancta Dei Genitrix. — R. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

Concede nos famulos tuos, quæsumus, Domine Deus, precibus mentis et corporis sanctis gaudens, et gloriosis Beate Mariæ semper Virginis intercessionibus, a presentibus liberari iustis et æternis perfrui lætitiis. Per Christum Dominum nostrum. R. Amen.

Excmo. y Revmo. Sr. Obispo de la Diócesis, concede 100 días de indulgencia a todos los felices que devotamente participen en el rezo o canto de estos Oficios.

Donostia Obispo Jaunak. — Nan du 100 eguneko barkamena, omen kate biotzek giti. — Nesten duen gurtan.

ahora la dificultat, d'adaptar-se a una tradició que no era pròpia de la seva cultura. Potser, de manera subjectiva o tal vegada inconscient, aquesta expressió religiosa i artística, allunyada dels estigmes més tradicionals del poble, no va perseverar.

Fent el balanç de totes les edicions consultades, comptabilitzem 14 edicions en format més gran que l'habitual i, encara, una altra sèrie en format reduït, mida postal en doble full, potser incompleta respecte a

l'anterior, on la il·lustració recull una imatge anònima de la Mare de Déu. Només l'edició de la Mare de Déu del Koru es presenta també amb la traducció castellana. Es fa evident que aquesta incursió en la publicació dels goigs marians al País Basc no ha tingut continuïtat i que, per tant, queda circumscrita a una època molt determinada. No per això hem de menystenir la seva capital importància, donades les valuoses aportacions dels seus artistes i autors que varen poder materialitzar-les i que encara avui ofereixen la possibilitat de ser estudiades.

També s'han editat goigs en castellà en algunes impremtes de l'estat espanyol i a l'estranger, però sempre de forma esporàdica i puntual, degut en bona mesura a la presència d'algun clergue provinent de Catalunya. Altrament, des de Catalunya s'han publicat en castellà molts goigs dedicats a les advocacions marianes més populars escampades per tota la península, un signe efímer d'agermanament amb els pobles veïns, però l'exemple ressenyat del País Basc no deixa d'exposar una eventualitat remarcable.

La necessitat del col·leccionisme als 75 anys de la Penya Filatèlica de Vilanova i la Geltrú, la casa del col·leccionista Recordant Frederic Travé i Alfonso

Marijó Riba i Huguet

*A Josep Ferrer i Serra, ànima
del col·leccionisme a Vilanova i la Geltrú
que amb generós esforç manté
aquest valor viu a la nostra ciutat*

En aquest món dominat per la immediatesa, la confortabilitat i molta banalitat, l'existència i l'exercici del col·leccionisme és un dels contrapesos que actuen de contenció davant de tanta futilesa i tanta acceleració. Per què? Perquè el col·leccionisme necessita consciència, paciència i perseverança. Són qualitats imprescindibles del bon col·leccionista, perquè ésser un bon col·leccionista no és sinònim de posseir una bona col·lecció. Una cosa és tenir una col·lecció i una altra és haver-la feta, o voler fer una col·lecció o anar fent una col·lecció, o viure fent una col·lecció, perquè ésser col·leccionista és una actitud de vida, al meu parer. Jo no en soc, de col·leccionista, i no em sento gaire autoritzada a parlar-ne, però he tingut la sort de conèixer algunes persones que viuen o han viscut com a col·leccionistes i amb elles he entès

no només les motivacions i les dèries personals que les han mogudes a viure col·leccionant, sinó també que, per a ésser qualificat de col·leccionista, cal tenir consciència i voluntat de *fer col·lecció* i d'anar completant un conjunt coherent d'elements que aporten coneixement, memòria, història i relat al voltant d'aquesta classe d'elements en qüestió i de tot allò que s'hi relaciona. Ser col·leccionista és viure en gerundi. És viure *fent* una col·lecció (o diverses, és clar). Sempre he pensat que aquest viure en gerundi dona més sentit a la vida. Es tracta no només de viure, sinó també, d'anar vivint. És aquest gerundi el que comporta consciència de viure.

Així doncs, qualsevol col·lecció (acabada o no —no sé si mai s'acaba una col·lecció—) està íntimament

i indestriablement lligada al col·leccionista, que és qui, amb el seu criteri, imprimeix coherència i relat al conjunt.

Walter Benjamin reflexiona —en el seu assaig *Tot desembolicant la meua biblioteca*— sobre el destí de l'objecte d'una col·lecció —llibres, en el seu cas—. Per a ell, el destí més important de qualsevol exemplar singularitzat o escollit per entrar a ésser *membre* d'una col·lecció, és el fet d'haver-se trobat —precisament— amb el col·leccionista, que —a partir d'aquell moment— li atorgarà una nova vida i li adjudicarà un nou paper. Aquell objecte deixarà de tenir una utilitat i passarà a tenir-ne una altra que anirà íntimament lligada, per sempre més, a la compleció de la col·lecció, al col·leccionista i al seu **criteri**. Aquest criteri és allò que singularitzarà, també, la col·lecció. És per això que una col·lecció no es pot deslligar mai del seu creador i és amb ell que adquirirà una concreta significança i, amb sort, el transcendirà. Perquè això succeeixi, però, el col·leccionista haurà d'actuar amb responsabilitat i cautela, mirant de garantir la unitat del conjunt per al futur. El bon col·leccionista ha d'ésser capaç de planificar el futur de la col·lecció més enllà de la seva pròpia existència. Ha de deixar ben lligada l'herència de la seva obra. Com bé ens diu Walter Benjamin, *només en el moment de la seva desaparició és comprès el col·leccionista* —i jo hi afegeixo: «i la seva col·lecció!»—.

Dèiem que és el criteri del col·leccionista el que —en realitat— fa la col·lecció, allò que la singularitza i li

confereix un discurs propi. Quan una col·lecció es converteix ja en llegat perquè s'ha separat del seu creador —el col·leccionista—, es fa necessari mantenir el lligam indestriable que s'ha forjat entre ell i la col·lecció. Només així no perdrem el relat construït amb ella. Cal, doncs, haver previst la perdurabilitat d'aquest lligam, de la unitat del conjunt i del relat, perquè només així podrà continuar aportant el màxim coneixement i obrirà les portes de la memòria i de la història o les històries que custodia i que la conformen. Només així, aquell *totum*, adquirirà la categoria de llegat, culturalment parlant.

És l'hereu, o el legatari, qui tindrà la màxima responsabilitat de no malmetre anys i esforços del creador invertits en la col·lecció, ara ja convertida també en herència o llegat. Haurà de conservar el vincle entre creador i col·lecció com una unitat inviolable que li dona més sentit. En conseqüència, és l'hereu qui té l'obligació de tenir o adquirir el màxim respecte i coneixement del criteri i la figura del creador. I també és ell qui tindrà l'oportunitat de mantenir la col·lecció, fer-la créixer (si és possible) i de conferir-li més perdurabilitat. I així, successivament...

El col·leccionista pot o no haver fet pública la seva dèria. Potser només és coneguda en l'entorn familiar i íntim de la persona, o en els cercles lligats a l'objectiu de la col·lecció. Pot ser, d'altra banda, que sigui una faceta coneguda de la persona, sobretot si és un personatge públic o mediàtic. El que sí que passa és que arribarà aquell moment, amb el

Gran Saló del Museu del Cau Ferrat. Col·lecció de ferro forjat de Santiago Rusiñol

temps, en què la col·lecció es pot convertir en un llegat d'ús públic, sigui qui sigui que en mantingui la propietat. En aquest moment és quan adquireixen una importància màxima les responsabilitats a què al·ludíem en el paràgraf anterior. És un moment clau per a la perdurabilitat de la col·lecció i perquè no deixi de ser-ho. Perquè, com ens deia la directora de l'Arxiu Comarcal del Garraf, Ingrid Gómez Rodríguez, a l'exemplar núm. 56 d'aquesta publicació (juliol de 2025): «Quan una col·lecció s'obre a la comunitat,

esdevé una font de coneixement, una eina educativa i un testimoni històric de gran valor». Ho deia sota el títol *Col·leccionar per preservar: memòria i patrimoni*. En clau personal, vaig tenir la sort d'assistir a l'acte de donació de la col·lecció d'ex-libris de la Teresa Costa-Gramunt a la Biblioteca Museu Víctor Balaguer, el passat mes de març de 2026. Fou, justament, l'escenificació d'això que dèiem, l'obertura d'una col·lecció privada a la comunitat. En aquest cas, la col·leccionista, la Teresa Costa-Gramunt, ja ha exercit

la seva responsabilitat cedint —separant-se'n— en vida el seu llegat. Com ho va fer Joaquim Molas Batllori, cedint també, a la mateixa institució de Vilanova i la Geltrú, la seva biblioteca particular i de treball amb més de 25.000 volums. Tots dos ho han fet en vida i han confiat a una institució pública el futur de les seves respectives col·leccions, amb tot el que això implica per als legataris, com ja hem comentat. Perquè acceptar un llegat d'aquestes característiques —una col·lecció— també és un acte d'altíssima responsabilitat i cal un elevat grau de consciència i coherència d'allò que s'està fent, sigui una institució pública o privada.

Deia que vaig tenir la sort d'assistir a l'acte de lliurament de la col·lecció de la Teresa, però també vaig tenir-la de poder assistir al lliurament de la biblioteca de Joaquim Molas. Són moments especials de viure presencialment: el col·leccionista es desprèn de la dèria que l'ha acompanyat tota la vida, o només es desprèn dels objectes —i la dèria continua—? Arriba a ser un alliberament —de la responsabilitat—, o és l'últim sacrifici personal en benefici de la col·lecció? La Teresa estava contenta, segurament alliberada i satisfeta d'haver acomplert la seva responsabilitat. D'altra banda, sap que les seves petites joies estaran ben conservades i ben a prop de casa, en el seu cas. En canvi, a Joaquim Molas el recordo més aviat trist de separar-se de la seva biblioteca, potser també un pèl desconfiat de cedir el seu preuat tresor a una institució pública (de comarques). Us transcriu les seves paraules pronunciades al final de l'acte de cessió, el 25

d'octubre de 2012: «Estic molt orgullós que els meus llibres i papers vinguin a la Balaguer i puguin ser útils per a tothom, però haig de confessar que em sento com despullat, com Adam i Eva, tots dos junts, un al costat de l'altre després d'haver mossegat la poma fatídica».

He comentat aquests dos exemples, no només perquè formen part del nostre patrimoni cultural en tant que ciutat i del qual ara en som tots responsables, sinó perquè són dos esdeveniments que he pogut viure en directe i voldria remarcar que els dos m'han produït una certa tensió emocional que m'ha portat a comprendre molt millor el valor que té l'existència del col·leccionisme per a la comunitat. Ja ho deia la Íngrid Gómez, «col·leccionar per preservar».

Joaquim Molas signant el document de donació de la seva biblioteca a la Biblioteca Museu Víctor Balaguer. 25 d'octubre de 2012

Si busquem referents personals del món del col·leccionisme, em venen a la memòria grans noms de la història universal, que, a més de ser famosos per la seva tasca artística, o científica, o acadèmica, o política, o diletant, o per ser persones riques amb temps i diners, també són coneguts per la seva dèria de col·leccionar alguna cosa. Així, se'm fan presents Walter Benjamin, Charles R. Darwin, Lluís Plandiura, Francesc Cambó, el baró Thyssen, Víctor Balaguer, Santiago Rusiñol, Frederic Marés, Eduard Toda, Joaquim Molas... També, Johann W. Goethe i..., arribats a ell i per proximitat, se'm fa present el qui jo he anomenat sempre —salvant certes distàncies—el Goethe català del segle XX (tot i que la faceta d'escriptor no la va conrear). Em refereixo a **Frederic Travé i Alfonso** (1918-1982), l'artífex del palauet conegut com *Can Travé* de Cubelles, que tingué el moment de màxim esplendor a finals de la dècada dels setanta, tant pel que fa al continent com al seu contingut, format per diverses col·leccions, entre d'altres elements i curiositats.

No és la meua intenció fer cap descripció biogràfica de Frederic Travé ni descriure exhaustivament el contingut de les seves col·leccions, perquè això està molt ben detallat i explicat en el treball que signen Xavier Soler Àvila i Roser Insenser Brufau publicat a la sèrie *Col·leccionistes que han fet Museus 2023*, editat pel Museu Nacional d'Art de Catalunya sota el títol *Frederic Travé i Alfonso, un col·leccionista divers: de l'ornitologia i la botànica a la literatura artística dins la seva Biblioteca de Mitologia Clàssica*.

Com bé es desprèn d'aquest títol tan descriptiu, Travé va abordar més d'una col·lecció al llarg de la seva vida, destacant —potser perquè fou la que més l'apassionà i a la qual es dedicà intensament els últims vint-i-cinc anys de vida— la Biblioteca de Mitologia Clàssica. Abans i durant, però, també va reunir diverses col·leccions fruit del seu interès per la història natural: malacologia, lepidopterologia, coleòpters i artròpodes diversos, taxidèrmia (o animals naturalitzats) i botànica, així com una gran biblioteca d'història natural relativa a aquests temes entre d'altres. I prèviament a endinsar-se en la bibliofília i la mitologia cal destacar que fou un reconegut ornitòleg.

D'altra banda, i de manera menys rigorosa —potser—, sense un criteri tan estricte de treball i d'adquisicions, Travé també va col·leccionar rellotges i caixes de música amb autòmats, bastons, soldats de plom, gravats, mapes, joguines... i llibres de Jules Verne i d'aventures i d'exploradors del segle XIX en general. I, per herència familiar, també va aplegar una important pinacoteca vuitcentista amb obres de Martí Alsina, Lluís Rigalt, Simó Gómez, Josep Cusachs, Josep Armet, Lluís Graner i Francesc Masriera, entre d'altres.

Frederic Travé era un home entusiasta, imaginatiu i apassionat, amb una immensa capacitat de treball i una bona quantitat d'interessos intel·lectuals que li van aportar amplis coneixements sobre diverses disciplines. Va tenir la sort de disposar d'un espai ideal —una finca heretada a Cubelles de molts metres

Biblioteca de Mitologia Clàssica. Can Travé (Cubelles), 1960

quadrats— i el poder econòmic per a poder-lo modelar a pler en benefici d'aquests interessos que, a poc a poc, es convertien en les col·leccions que hem esmentat. Aquest espai, aquesta finca —que des de 2014 és propietat de l'Ajuntament de Cubelles— va patir una transformació constant sota la direcció de Frederic Travé (des dels anys quaranta fins al final dels seus dies, el 1982), que l'anava adaptant per encabir-hi i exhibir-hi els conjunts d'exemplars de cada disciplina o temàtica que anava adquirint.

Les actuacions a la finca —projectades pel mateix Frederic Travé— foren excepcionals: per a cada col·lecció va dissenyar un espai adequat no només per a la seva exhibició, sinó per contextualitzar-la. Per a cadascuna creava un gabinet específic en el qual, des de l'aspecte decoratiu d'aquest fins al mobiliari bàsic o complementari i utilitari, tot contribuïa a integrar la col·lecció i a magnificar-la. Em refereixo a elements com el paper de la paret, les cortines, la taula de treball, les vitrines, les làmpades

Can Travé, des dels jardins. 2015

i quinqués, les cadires i els seus entapissats, el rellotge de taula o de paret, el paper per a notes de treball, unes pinces, una lupa o un tallapapers... Tots aquests elements, cercats amb perseverança i constància pels antiquaris de tot el món, o fets fer expressament per artesans de magnífica factura, feien que el gabinet d'història natural, per posar un exemple, es convertís en un espai que, en la seva totalitat, informava sobre la temàtica en qüestió: tot afegia contingut al relat propi de cada col·lecció.

El conjunt, però, sempre estava presidit per una estètica que li conferia bellesa, perquè també era un dels objectius a aconseguir.

A tot això no podem oblidar-nos dels jardins —on l'aigua jugava un paper molt important, amb llacs i fonts— que acollien varietat d'espècies botàniques, escultures, peixos, aus... que complementaven molts aspectes d'algunes de les col·leccions de l'interior de la «casa».

Mostra de la col·lecció de bastons

Com bé ens diuen Xavier Soler Àvila i Roser Insenser Brufau, «col·leccions i casa es devingueren indissociables». En aquest *santuari* del coneixement, tot estava al servei d'una *sintàctica* estructural que li conferia coherència i ordre. I per tant, res estava col·locat en va. Tot explicava i complementava les col·leccions... en definitiva, tot informava d'algun aspecte de la nostra civilització.

He dit que no entraria en els detalls dels continguts de les col·leccions, però sí que vull que quedi clar

l'immens valor que tenen, dues de les quals (les més significatives) ja han estat desplaçades del lloc creat per acollir-les, tot i que, per sort, mantenen la unitat del conjunt. Em refereixo a la Biblioteca de Mitologia Clàssica, custodiada per la Biblioteca de Catalunya; i el Gabinet d'Història Natural i la seva biblioteca de més de 20.000 volums, integrat en el Museu de Ciències Naturals de Granollers per donació de la vídua de Frederic Travé, Maria Antònia Maristany (—2011). La resta, o bé s'han dispersat, o bé —com la

de bastons, potser?— romanen a la casa, o bé estan resguardades i inventariades en algun magatzem municipal juntament amb alguns mobles i elements decoratius deslligats dels seus conjunts d'origen.

Ja he dit que tampoc és el lloc d'entrar en les biografies de la família Travé ni de la Maria Antònia Maristany, però més enllà del respecte i estima que els professo, vull remarcar —amb coneixement de causa— l'admirable dedicació que van oferir al seu particular *santuari* i la preocupació constant que els produïa pensar en el futur d'aquest i en la possible desintegració del conjunt. Sabien que no era fàcil i no els va sortir bé.

Sense tenir l'autoritat ni la capacitat per assenyalar on es trenca (potser inevitablement) la cadena de responsabilitats que hauria d'haver garantit la perdurabilitat de la casa museu Can Travé i les seves col·leccions, només cal preguntar-se per què hem perdut l'oportunitat de (man)tenir un valor tan alt i tan necessari. Aquesta *indissociabilitat* de casa i col·leccions que feia un conjunt tan excepcional, s'ha perdut. Només, però, a partir del coneixement i l'estudi de la figura de Frederic Travé es pot recuperar part del sentit d'allò que va ser i hauria pogut ser. És imprescindible saber qui fou el col·leccionista Frederic Travé i Alfonso i estudiar les seves intencions i objectius —el seu *criteri* de col·leccionista— per saber què cal fer-ne de Can Travé de Cubelles i no desapropiar del tot l'oportunitat que oferia.

El matrimoni Frederic Travé i Maria Antònia Maristany (1948, aproximadament)

Els qui vam tenir la sort de conèixer Can Travé i el seu creador, ben segur que guardem molts records de les col·leccions i d'aquella passió vital amb la qual en Frederic explicava i celebrava la seva última adquisició... Però estic ben segura que també ens ha quedat incrustada a la memòria aquella olor especial que t'envaïa quan entraves al *santuari*; una olor que concentrava tots els aromes de la diversitat de col·leccions i la seva història. I, com *la magdalena de Proust*, aquesta olor, aquesta memòria, t'empenyen a un fascinant passeig mitològic de la mà dels déus grecs i les muses, que et donen pas als viatges d'aventures *vernianes*, que alhora t'endinsen per indrets meravellosos de la història natural mentre passes per passadissos i estances plenes de bastons, antics rellotges, gravats, escultures, soldadets de plom, caixes de música, joguines... per arribar, finalment, a l'Àgora —un espai dissenyat per parlar i debatre— que no sé per què t'acaba deixant, enmig d'una aura misteriosa, un regust de maçoneria...

Una curiositat inabastable i un afany excepcional de conèixer es van concentrar en una personalitat extraordinària. Soc incapaç de saber si el movia més aviat un esperit romàntic empès per sentiments i passions o bé, el convenciment què només per mitjà de la raó serem capaços d'habitar aquest món.

Per molts anys, Penya Filatèlica, i moltes gràcies per ajudar-nos a mantenir la memòria de la nostra ciutat i del país a través de la vostra imprescindible activitat.

BIBLIOGRAFIA

BENJAMIN, Walter.- *El coleccionismo*, Ediciones Godot, 2022. Traducció: Maria G. Tellechea i Martina Fernández Polcuch

BAUSILI, Mercè.- *El Grand Tour, els viatges educatius del segle XVIII*. Blog «Gaudir la Cultura», 19 d'octubre de 2022

GÓMEZ RODRÍGUEZ, Ingrid.- *Col·leccionar per preservar*. PENYA FILATÈLICA. Societat de Col·leccionistes, Núm. 56, juliol 2025

SOLER ÁVILA, Xavier i INSENSER BRUFAU, Roser.- *Frederic Travé i Alfonso, un col·leccionista divers: de l'ornitologia i la botànica a la literatura artística dins la seva Biblioteca de Mitologia Clàssica*. Sèrie «Col·leccionistes que han fet Museus». Museu Nacional d'Art de Catalunya, 2023

EL FONS DE LA NOSTRA BIBLIOTECA - 27

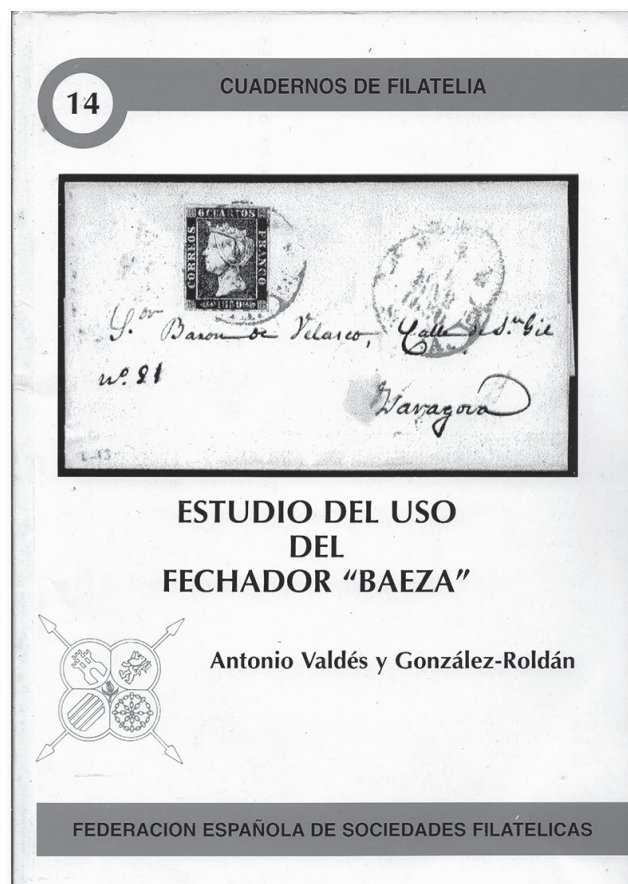
En el butlletí número 30, gener 2005, d'aquesta darrera època es va publicà la primera ressenya dels llibres que integren la nostra biblioteca.

Aquestes ressenyes s'han anat publicant en tots els butlletins següents, a excepció del número 33. La majoria porten un número d'ordre al títol, una d'elles amb el número repetit i algunes sense número. No obstant, tot i aquestes petites errades, la continuïtat d'aquesta secció del butlletí constata l'amplitud de la biblioteca de la societat.

La voluntat d'aquesta secció és donar a conèixer els volums que integren a biblioteca perquè els sòcies s'hi puguin dirigir i consultar.

La filatèlia i la numismàtica són l'origen de la nostra societat, i dos àmbits de col·leccionisme amb molts anys d'història, i per això és més fàcil trobar publicacions d'aquestes i no pas d'altres especialitats més modernes. No obstant, tots els àmbits del col·leccionisme són valuosos, tant si son obres de renom com publicacions modestes, i totes tenen el seu lloc a la biblioteca de la societat.

Arriba a la nostra biblioteca un conjunt de publicacions, bàsiques per la filatèlia, que integren la col·lecció de "Cuadernos de Filatelia" publicats per la "Federación Española de Sociedades Filatélicas – FESOFI". Aquests quaderns van començar a sortir l'any 1989 i fins avui

se n'han publicat 29 amb diferents títols i tractant de diferents temes relacionats amb la filatèlia. Cada un d'aquests quaderns té, per dir-ho d'una manera diferent, una personalitat pròpia i és fruit del treball i la investigació d'esforçats i reconeguts filatelistes. Per això, els anirem referint per separat en el futur.

Avui el protagonista és el número 14 que porta per títol "Estudio del uso del fechador Baeza".

L'autor és Antonio Valdés y González- Roldán, un destacat filatelista espanyol, Doctor Enginyer de Camins, Canals i Ports, i que va ser Ministre d'Obres Públiques entre 1974 i 1976.

Editat per la "Federación Española de Sociedades Filatelicas"

El quadern de 165x235 i 132 pàgines presenta una primera part de text on s'explica el que va ser i va representar la marca del datador anomenat "Baeza"

i una extensa part d'imatges on es mostren diferents exemplars de cartes on es va utilitzar aquest tipus de datador, amb els seus diferents colors. El datador Baeza va ser implantat oficialment de forma definitiva el 1842 pel director de Correus de l'època, el Senyor Juan Baeza i d'aquí el seu nom.

En els datadors hi figura el nom de l'Estafeta, la demarcació postal, amb la seva denominació i número d'ordre així com la indicació del dia, mes i any de la data de sortida o arribada de la correspondència. Els "Baeza" foren també utilitzats, a partir de 1850 amb l'aparició del primer segell postal espanyol, com a veritables mata-segells considerant-los el primer mata-segells espanyol malgrat el curt període de temps que es va utilitzar com a tal. Va ser substituït a partir de l'any 1854 per un altre model de datador.

El quadern és un molt bon estudi del datador i dels seus usos en el Correu que mereix tenir aquesta ressenya en la nostra secció.

MONEDA REALISTA NOVOHISPANA DE FERNANDO VII: CONTINUIDAD VIRREINAL, ACUÑACIONES DE GUERRA Y PERSISTENCIA TRAS LA INDEPENDENCIA

Josep Anton Moreno-Bedmar

INTRODUCCIÓN

En 1808, el Imperio español vivió un año extremadamente convulso. A raíz del Motín de Aranjuez, Carlos IV abdicó en favor de su hijo Fernando, quien accedió al trono como Fernando VII. Poco después, la intervención napoleónica condujo al traslado de ambos monarcas a Bayona y a las posteriores abdicaciones en favor de Napoleón Bonaparte, que colocó a su hermano José Bonaparte en el trono español. Esta crisis dinástica tuvo profundas repercusiones en los territorios americanos y abrió una coyuntura política excepcional, en la que la figura de Fernando VII adquirió en Nueva España una enorme carga simbólica y legitimadora (Sobrino, 1972; Landavazo, 2001 y Campos Santander y Moya Mascaró, 2022).

El estudio de la moneda novohispana emitida a nombre de Fernando VII, así como de su breve continuidad en el México independiente inicial, debe situarse en el marco de las guerras napoleónicas y de la crisis de la monarquía hispánica, sin perder de vista que predominó una notable continuidad técnica en

las acuñaciones novohispanas. En esos años, la Nueva España siguió siendo uno de los espacios monetarios más relevantes de la monarquía española, apoyada en una larga tradición vinculada a la Casa de Moneda de México, primera ceca del Nuevo Mundo (Moreno-Bedmar, 2013; Sobrino, 1972 y Banco de México, 2026), y a la circulación de monedas de plata de gran aceptación internacional, especialmente el real de a ocho y otras emisiones de metales finos (Quiroga Prieto, 2011). La proclamación de Fernando VII no supuso una transformación inmediata y uniforme de la moneda circulante. Como ocurrió en otros territorios de la monarquía, la adaptación de leyendas, bustos y troqueles fue desigual y se vio retrasada por las dificultades de comunicación entre la Península y las Indias. Mientras no llegaban las nuevas matrices, continuaron empleándose fórmulas heredadas del reinado anterior, ya fuera conservando el busto de Carlos IV o modificando parcialmente las leyendas. Esta circunstancia explica la persistencia temporal de estructuras iconográficas y técnicas propias del numerario borbónico tardío, incluidas las referencias a la ceca, al valor y a los ensayadores (Quiroga Prieto,

2011; Campos Santander y Moya Mascaró, 2022 y Cano Borrego, 2022).

La coyuntura bélica abierta por la invasión napoleónica y, en el caso novohispano, por la insurgencia iniciada en 1810, afectó la producción, circulación y validación de la moneda. La inseguridad en las rutas tradicionales de conducción de la plata y la necesidad de garantizar numerario en distintos ámbitos regionales alteraron el funcionamiento ordinario del sistema monetario virreinal y favorecieron diversas soluciones extraordinarias. En este marco, la moneda no solo funcionó como instrumento económico, sino también como manifestación tangible de legitimidad política, tanto en ámbitos realistas como insurgentes (Landavazo, 2001; Quiroga Prieto, 2011; Cano Borrego, 2020 y Banco de México, 2026). Uno de los rasgos más significativos del periodo fue la coexistencia de continuidad y ruptura. Por una parte, la moneda oficial siguió acuñándose a nombre de Fernando VII y mantuvo los patrones fundamentales del sistema virreinal; por otra, la guerra favoreció la proliferación de resellos, emisiones locales y piezas insurgentes que alteraron el paisaje monetario tradicional. La moneda novohispana y mexicana temprana emitida a nombre de Fernando VII constituye, por tanto, un testimonio privilegiado de la transición entre el orden virreinal y el México independiente (Landavazo, 2001; Quiroga Prieto, 2011; Cano Borrego, 2020; Cano Borrego, 2021 y Banco de México, 2026). El presente trabajo no pretende ofrecer un catálogo exhaustivo de todas las emisiones realistas acuñadas a nombre de Fernando VII en el territorio

novohispano y mexicano temprano. Su objetivo es analizar una selección representativa de piezas de cobre y plata que permite observar la continuidad del sistema monetario virreinal, las respuestas locales generadas por la Guerra de Independencia y la breve persistencia temporal de tipos fernandinos tras la consumación de la independencia.

MARCO GEOGRÁFICO Y CENTROS EMISORES

México es actualmente una república federal integrada por 32 entidades federativas, de acuerdo con la Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos (1917). En el presente trabajo, las referencias geográficas se realizan con base en la división política actual, únicamente con fines de localización y claridad. Esta decisión no debe hacer perder de vista que, durante el reinado de Fernando VII, dichos espacios formaban parte de la organización territorial del virreinato de la Nueva España, cuyo territorio era considerablemente más amplio que el del México contemporáneo. La distribución espacial de las casas de moneda y centros emisores activos o documentados durante el reinado de Fernando VII estuvo estrechamente condicionada por la geografía económica del virreinato. La ubicación de centros como Durango, Zacatecas, Guanajuato y Ciudad de México (Figura 1) respondía a su proximidad a importantes distritos mineros, muchos de ellos articulados en torno a reales de minas, así como a su inserción en las rutas que conectaban la extracción, el transporte y la transformación de metales preciosos. En el contexto novohispano, un real de minas era un asentamiento o distri-

to minero organizado alrededor de la explotación de vetas argentíferas, con población estable, actividad comercial, autoridades locales y una economía directamente vinculada a la producción de plata.

Durante la crisis política iniciada en 1808 y agudizada por la Guerra de Independencia, esta lógica territorial se intensificó. Las dificultades para transportar la plata hacia la Casa de Moneda de México y la necesidad de sostener la circulación monetaria en regiones bajo control realista favorecieron la apertura, reactivación o fortalecimiento de cecas provisionales y regionales (Romero de Terreros, 1952). Así, el abastecimiento de numerario pasó a depender en buena medida de casas de moneda instaladas o reactivadas cerca de centros mineros y circuitos comerciales estratégicos (Quiroga Prieto, 2011; Cano Borrego, 2020 y Cano Borrego, 2021). En este trabajo se reserva el término ceca para las casas de moneda propiamente dichas, mientras que las emisiones municipales o de necesidad se tratan como centros emisores locales, emisiones locales o monedas/fichas de necesidad. Esta distinción evita confundir las casas de moneda en sentido estricto con otros centros emisores.

Desde una perspectiva tipológica, este patrón geográfico ayuda a explicar la diversidad de calidades de acuñación, marcas de ceca, ensayadores, piezas de necesidad y acuñaciones de cobre. En conjunto, la red de producción y emisión monetaria novohispana durante el reinado de Fernando VII aparece profundamente integrada en los circuitos productivos y comerciales

del virreinato, sobre todo en las regiones mineras del norte, del occidente y del Bajío (Quiroga Prieto, 2011; Cano Borrego, 2020 y Banco de México, 2026).

CONTINUIDAD MONETARIA Y LEGITIMIDAD REALISTA

Uno de los aspectos centrales del numerario novohispano emitido durante el reinado de Fernando VII fue la continuidad de la moneda realista. A pesar del contexto de crisis dinástica, invasión napoleónica e insurgencia durante la Guerra de Independencia, las emisiones oficiales conservaron durante buena parte del periodo los rasgos fundamentales del sistema monetario borbónico. Estas piezas siguieron la tipología de moneda redonda de busto introducida en el marco de las reformas monetarias de Carlos III, con implantación efectiva en las cecas indianas a partir de los primeros años de la década de 1770 (Áureo & Calicó, 2019; Moreno-Bedmar, 2024 y Banco de México, 2026). Entre las continuidades y cambios del periodo se incluyen también algunas monedas fraccionarias introducidas en el reinado de Carlos IV, como la pequeña moneda de plata de cuarto de real (Utberg, 1966; Krause Publications, 2016; Áureo & Calicó, 2019; Moreno-Bedmar, 2025 y Banco de México, 2026).

Una de las novedades más significativas del numerario novohispano de Fernando VII fue el uso amplio del cobre para acuñar moneda fraccionaria durante la Guerra de Independencia, tanto en el bando realista como en el insurgente (Utberg, 1966;

Figura 1- Distribución geográfica de las principales cecas y centros emisores seleccionados de la Nueva España durante el reinado de Fernando VII y la Guerra de Independencia en el actual México. Se indican las cecas de Durango, Guadalajara, Guanajuato, Ciudad de México y Zacatecas, junto con sus respectivas marcas de ceca, así como algunas emisiones locales o municipales de cobre tratadas en el texto: Matehuala, Sierra de Pinos (actual Pinos), Cerro de San Pedro y Lagos de Moreno. La figura distingue las casas de moneda o cecas regionales de las emisiones locales, municipales o de necesidad.

Krause Publications, 2016; Aureo & Calicó, 2019 y Banco de México, 2026). El retrato de Fernando VII, en un escenario de disputa por la soberanía, constituyó una expresión material del orden monárquico y de la continuidad jurídica de la autoridad española en la Nueva España. Este valor político se entiende mejor a la luz del proceso de sacralización de Fernando VII estudiado por Landavazo (2001), quien muestra que la lealtad al rey, su percepción como víctima inocente de la usurpación napoleónica y su identificación con la defensa de la religión y la patria fueron elementos decisivos de la cultura política novohispana del periodo (Landavazo, 2001 y Cano Borrego, 2020). Al mismo tiempo, la evolución de los bustos fernandinos revela que esa continuidad simbólica no fue homogénea ni lineal. La tardanza en la llegada de matrices y punzones oficiales obligó a varias cecas americanas a recurrir a soluciones propias, lo que dio origen a bustos transicionales o llamados “imaginarios”. Aunque el caso estudiado por Cano Borrego (2022) se refiere de manera directa a otros espacios americanos, resulta útil para contextualizar lo ocurrido en México, donde también se conocen acuñaciones con soluciones locales antes de la normalización de los cuños oficiales (Quiroga Prieto, 2011; Campos Santander y Moya Mascaró, 2022 y Cano Borrego, 2022).

GUERRA, DESCENTRALIZACIÓN Y TRANSFORMACIONES DEL PAISAJE MONETARIO

La Guerra de Independencia modificó las condiciones de producción, circulación y validación del numerario.

Desde un punto de vista histórico-numismático, el conflicto no solo afectó el suministro de plata y el funcionamiento ordinario de la Casa de Moneda de México, sino que alteró los mecanismos mediante los cuales la moneda era producida, reconocida y aceptada en distintos ámbitos de circulación. La interrupción parcial de los circuitos tradicionales de conducción de metales, la ocupación o abandono de ciertos centros mineros y la necesidad de sostener pagos militares, administrativos y comerciales favorecieron el uso de soluciones monetarias de emergencia. Adquirieron entonces especial importancia los resellos, las contramarcas, las emisiones provisionales, las acuñaciones locales y las monedas de necesidad, tanto en plata como en cobre. La circulación de moneda resellada se produjo tanto en el bando realista como en el insurgente. Entre los resellos más conocidos figuran los vinculados a Manuel María Salcedo en el ámbito realista y los de Morelos, López Rayón y otros jefes insurgentes (Quiroga Prieto, 2011; Cano Borrego, 2020 y Banco de México, 2026). La guerra produjo un paisaje monetario complejo, en el que coexistieron monedas oficiales realistas, emisiones locales, piezas de necesidad, contramarcas y monedas insurgentes. A ello se sumó la acuñación de monedas de cobre en determinados contextos para aliviar la falta de circulante fraccionario. Lejos de representar una ruptura absoluta con el sistema previo, estas transformaciones reflejan una adaptación práctica del orden monetario virreinal a las exigencias de la guerra, a la fragmentación territorial del poder y a la necesidad de mantener la confianza pública en el

numerario (Quiroga Prieto, 2011; Cano Borrego, 2020 y Banco de México, 2026).

MONEDA DE COBRE

Por su interés tipológico e histórico, las emisiones locales y municipales de cobre se tratan aquí con mayor detalle que las emisiones de plata, generalmente mejor conocidas y de mayor valor nominal. Esta sección, junto con la dedicada posteriormente a la moneda de plata, debe entenderse como parte de un catálogo comentado de las piezas ilustradas en este trabajo, centrado en sus principales rasgos tipológicos, iconográficos y contextuales. Las acuñaciones de cobre municipales realistas, o monedas/fichas municipales de necesidad, respondieron a la escasez de circulante durante la Guerra de Independencia, especialmente para pequeñas transacciones. En la literatura numismática, este tipo de emisiones suele agruparse bajo las denominaciones de monedas de necesidad, monedas provisionales u obsidionales, aunque este último término debe entenderse en sentido amplio, pues no siempre implicó un sitio militar formal. Entre estas emisiones de cobre destacan los cuartos de real de marcado carácter local, como los de Lagos de Moreno, Matehuala y Sierra de Pinos, frente a emisiones de circulación más amplia, como las de Durango o las oficiales de la Casa de Moneda de México.

MATEHUALA

Un primer ejemplo de emisión municipal es la realizada por el Cabildo de Matehuala, en el actual estado de San

Luis Potosí (Figuras 2A y 3A). Se trata de una emisión no fechada atribuida tradicionalmente a ca. 1816 en la literatura y en catálogos especializados, aunque esta cronología debe entenderse como aproximada mientras no se cite documentación primaria directa (Briggs & Bustos Numismatic Auctions, 2024). La pieza es muy escasa y relativamente poco conocida. Presenta leyendas centrales de obediencia a Fernando VII: en el anverso “POR. F./VII” y en el reverso “VIVA/ Fo 7”, con el notable cambio de numeración romana a arábica. La leyenda externa puede reconstruirse como “EL CABILDO DE MATEHUALA”; en el reverso se lee “POR EL BYEN COMUN”.

Las Figuras 3A-D corresponden a dibujos interpretativos de tipos monetarios realizados mediante inteligencia artificial, concretamente ChatGPT, utilizando una cuenta con suscripción ChatGPT Plus, a partir de fotografías de referencia procedentes de catálogos de subasta y catálogos numismáticos. Se trata de ilustraciones realizadas mediante la técnica de dibujo de punteado en escala de grises. Estos dibujos no deben entenderse como reproducciones documentales de ejemplares concretos, sino como imágenes interpretativas elaboradas para resaltar rasgos tipológicos, iconográficos y epigráficos relevantes. La identificación de variantes, la lectura de leyendas y la interpretación de detalles tipológicos se basan en las fotografías originales y en las fuentes numismáticas citadas, mientras que las reconstrucciones cumplen únicamente una función visual, explicativa e interpretativa.

SIERRA DE PINOS

Otra emisión municipal es el cuarto de real de Sierra de Pinos, actual Pinos, perteneciente al estado de Zacatecas (Figuras 2B y 3B). Se trata de una moneda sumamente escasa, pero mucho más conocida y documentada que la moneda anterior de Matehuala (p. ej., Pedraza, 1961a; Sobrino, 1972; Krause Publications, 2016; Áureo & Calicó, 2019; Stack's Bowers Galleries, 2024 y Banco de México, 2026). La pieza corresponde a una emisión municipal realista de necesidad, fechada en 1814, acuñada en cobre, aunque existen rarísimas piezas en plata, con valor de $\frac{1}{4}$ de real. En el anverso muestra dos columnas, un castillo y debajo del mismo un cofre o caja de valores, las letras D y E en monograma encima de una de las columnas y las letras "PP" encima de la otra columna. Las letras PP se interpretan como Partido de Pinos. A lo anterior hay que añadir la fecha 1814 y la leyenda "DE SIERRA DE PINOS". En el reverso presenta un león rampante entre columnas, corona, valor "V $\frac{1}{4}$ ", interpretado como vale un cuarto de real, y la leyenda "YLUSTRE AYUNTAMIENTO".

La fuente clásica de Pedraza interpreta algunos elementos de esta moneda de un modo que actualmente debe matizarse (Pedraza, 1961a). En primer lugar, dicho autor consideró como reverso la cara que hoy suele describirse como anverso, y viceversa. En segundo lugar, leyó las letras situadas en el anverso como "FP", interpretación que vinculó con "Fondos Públicos". Sin embargo, la lectura actualmente más aceptada identifica dichas letras

como "PP", no como "FP", y las interpreta como abreviatura de Partido de Pinos (Briggs & Bustos Numismatic Auctions, 2025). Aunque Pedraza trató esta emisión dentro de la moneda realista de San Luis Potosí, en el presente trabajo se localiza con referencia a la división política actual, en la que Pinos pertenece al estado de Zacatecas. Esta decisión responde a un criterio de localización moderna y no pretende simplificar la compleja adscripción histórica de Sierra de Pinos durante el periodo virreinal y posvirreinal.

LAGOS DE MORENO

Otra emisión municipal realista bien conocida es el cuarto de real o cuartilla de Lagos, actual Lagos de Moreno, Jalisco (Figuras 2C y 3C). Se trata de una pieza sin fecha, atribuida aproximadamente al periodo 1811-1814 (p. ej., Sobrino, 1972; Krause Publications, 2016; Áureo & Calicó, 2019; Briggs & Bustos Numismatic Auctions, 2023 y 2024; Stack's Bowers Galleries, 2024 y Banco de México, 2026). El anverso presenta la abreviatura "F · VII" bajo corona real y un motivo central formado por dos elementos circulares superpuestos, tradicionalmente interpretados como "dos mundos", acompañados por ramas vegetales laterales. En algunos ejemplares se aprecia también la marca de valor " $\frac{1}{4}$ ", elemento que permite reconocer la denominación de la pieza como cuarto de real. La otra cara muestra un escudo coronado, identificado como las armas de Lagos, rodeado por la leyenda "IL. AYUNT. DE LAGOS", es decir, Ilustre Ayuntamiento de Lagos.

Esta moneda municipal posee algunas variantes (Briggs & Bustos Numismatic Auctions, 2024). En la Figura 2C se observan dos elementos circulares superpuestos, en los que el elemento de la derecha aparece superpuesto al de la izquierda, mientras que en la Figura 3C uno de esos elementos, un mundo, presenta una morfología que recuerda visualmente a una luna menguante. Esta última observación debe entenderse como descripción morfológica del diseño y no como identificación de un motivo lunar. Otra variante, bastante rara, presenta en el reverso el borde del escudo grueso (Briggs & Bustos Numismatic Auctions, 2024).

DURANGO

Otra emisión realista de cobre ampliamente conocida es el octavo de real de Durango (Utberg, 1966; Sobrino, 1972; Krause Publications, 2016 y Áureo & Calicó, 2019). Estas monedas fueron acuñadas entre 1812 y 1818. A diferencia de las emisiones municipales de Lagos o Sierra de Pinos, esta pieza no debe entenderse como una moneda de ayuntamiento, sino como una emisión local realista de Durango, vinculada al ámbito de la Nueva Vizcaya, cuya capital era la ciudad de Durango. El motivo central ha sido interpretado como un monograma alusivo a “Viva Fernando Séptimo” (Villa Roiz, 2014), lectura que resulta plausible por la combinación de trazos y letras, aunque debe entenderse como una interpretación gráfica de un diseño abreviado y no como una inscripción plenamente explícita; véase la Figura 3E1-3.

El reverso muestra la leyenda “EN DURANGO. OCTAVO DE REAL”, con el valor expresado en letras y la fecha en el exergo. En los ejemplares del segundo tipo, acuñados entre 1814 y 1818, la composición se completa con ramas vegetales, probablemente de laurel y roble, situadas en la parte inferior, mientras que en las emisiones anteriores de 1812 y 1814 este elemento no está presente. Las emisiones de 1814 pueden mostrar ambas tipologías (Krause Publications, 2016 y Áureo & Calicó, 2019). La pieza ilustrada del año 1817 (Figura 2D) corresponde a esta segunda variedad.

SAN LUIS POTOSÍ/CERRO DE SAN PEDRO

Otra emisión local de cobre, anterior al inicio de la Guerra de Independencia, pero estrechamente vinculada con la misma problemática monetaria que se agudizó durante el conflicto, es la emisión municipal potosina con representación del Cerro de San Pedro (Figuras 2E y 3D). La pieza no muestra una denominación explícita en el campo monetar; sin embargo, las fuentes bibliográficas la relacionan con un valor de 1/8 de real conocido también como un tlaco. Aunque no corresponde estrictamente a una emisión nacida de la guerra, su inclusión en este trabajo resulta pertinente, ya que representa uno de los antecedentes inmediatos de las acuñaciones locales de cobre destinadas a resolver la escasez de numerario fraccionario para las transacciones cotidianas. La pieza fue troquelada únicamente por una cara y su acuñación fue autorizada por el virrey José de Iturrigaray el 18 de junio de 1807 (Verrey, 1988).

Esta fecha la sitúa en los años finales del régimen virreinal, poco antes del estallido del conflicto; sin embargo, se ha planteado que su acuñación pudo haberse prolongado hasta 1821 (Pedraza, 1961b). De aceptarse esta interpretación, la moneda de Cerro de San Pedro no solo habría circulado durante la Guerra de Independencia, sino que también habría continuado produciéndose en el marco de la misma crisis de numerario que caracterizó al periodo. Desde el punto de vista iconográfico, la moneda presenta una composición sencilla, pero de gran interés local. La leyenda indica "DE SAN LUIS POTOSÍ". El contorno de la pieza está decorado por una gráfila formada por puntos y pequeñas figuras estrelladas. En el centro del campo aparece la montaña coronada del Cerro de San Pedro, y cerca de su base se observan tres bocas de mina. Este motivo remite directamente al origen minero de San Luis Potosí, pues el Cerro de San Pedro fue el núcleo económico a partir del cual se desarrolló la población y la riqueza regional (Verrey, 1988).

EMISIONES OFICIALES DE COBRE DE LA CASA DE MONEDA DE MÉXICO

Además de las acuñaciones municipales realistas, durante la Guerra de Independencia se acuñaron y circularon también monedas oficiales de cobre de la Casa de Moneda de México a nombre de Fernando VII. A diferencia de las emisiones locales de Lagos, Matehuala o Sierra de Pinos, estas piezas no fueron emisiones municipales, sino moneda virreinal de carácter general, destinada a circular en todo el reino de Nueva España. Se trata de las monedas de cobre

de la Guerra de Independencia más conocidas (p. ej., Utberg, 1966; Sobrino, 1972; Krause Publications, 2016 y Áureo & Calicó, 2019). La emisión de estas monedas se vincula con las disposiciones dictadas por el virrey Félix María Calleja en 1814 para sustituir o regular los signos particulares de bajo valor, tlacos, señales y pilones, y facilitar las pequeñas transacciones cotidianas. La cronología exacta de los bandos debe formularse con cautela, pues en la literatura se distinguen disposiciones relativas a la orden de acuñar, a la autorización de circulación y a la regulación posterior de estas piezas (Sobrino, 1972). Estas monedas de cobre se acuñaron en tres valores expresados dentro del sistema de vellón: $2/4$, $1/4$ y $1/8$. La pieza marcada " $2/4$ " corresponde a la señal o cuartilla, equivalente a $1/4$ de real; la marcada " $1/4$ " corresponde al tlaco, equivalente a $1/8$ de real; y la marcada " $1/8$ " corresponde al pilón, equivalente a $1/16$ de real (Sobrino, 1972; Krause Publications, 2016). Debe evitarse, por tanto, interpretar directamente el valor marcado " $1/4$ " como $1/4$ de real, ya que se trata de $1/4$ de vellón. Desde el punto de vista iconográfico, estas monedas presentan un diseño claramente oficial y estandarizado. En el anverso aparece una corona real en la parte superior, debajo de la cual se disponen dos letras "F" entrelazadas o afrontadas, alusivas a Fernando VII, con el numeral "VII" en el centro. A la izquierda se sitúa la marca de ceca "Mo", correspondiente a México, y a la derecha el valor expresado mediante quebrado. Alrededor aparece la leyenda "FERDIN · VII · D · G · HISP · REX", abreviatura de Fernando VII, por la gracia de Dios, rey de España,

y en la parte inferior se coloca la fecha. En el reverso se representa una cruz floral o cruciforme con los castillos y leones de Castilla y León en los cuarteles,

acompañada en el centro por un pequeño escusón borbónico ovalado que contiene las tres flores de lis, todo ello rodeado por una guirnalda vegetal de laurel.

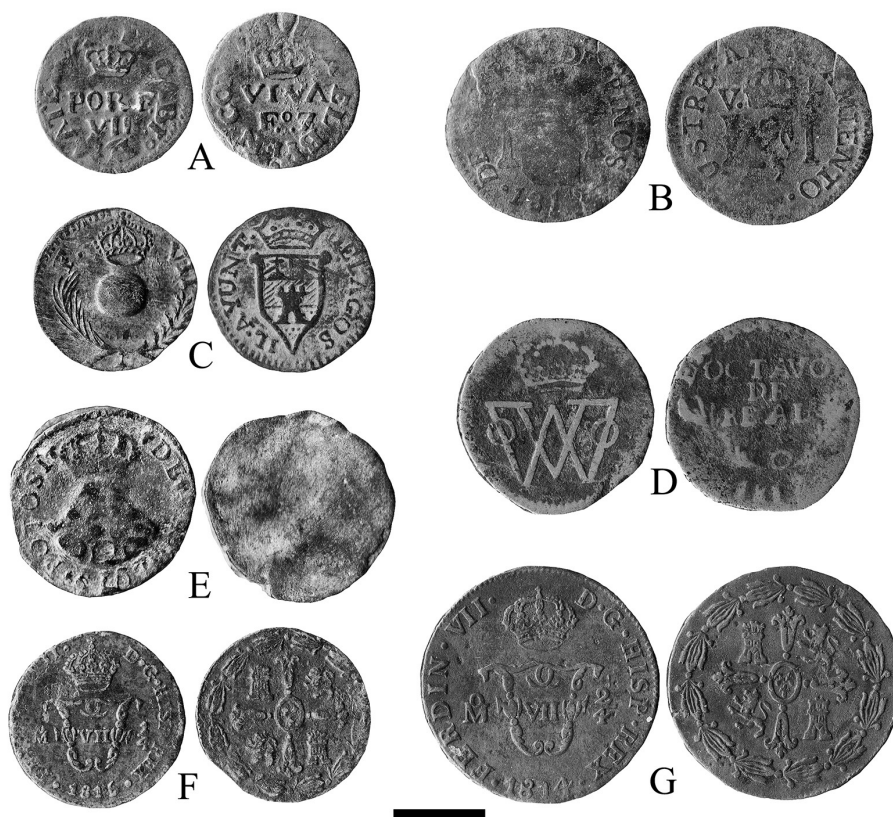

Figura 2- Emisiones realistas de cobre de la Guerra de Independencia y antecedentes inmediatos. A, emisión del Cabildo de Matehuala, San Luis Potosí, con anverso y reverso. B, cuartilla o cuarto de real de Sierra de Pinos, Zacatecas, 1814, con anverso y reverso. C, cuartilla de Lagos, actual Lagos de Moreno, Jalisco, con anverso y reverso. D, octavo de real de Durango, con anverso y reverso. E, emisión municipal potosina unifaz con motivo del Cerro de San Pedro, antecedente inmediato de las emisiones locales de cobre del periodo de guerra, autorizada en 1807, con la cara acuñada y la cara lisa. F y G, monedas oficiales de cobre de Fernando VII acuñadas en la Casa de Moneda de México, correspondientes respectivamente al valor marcado 1/4 de vellón, tlaco, 1815, equivalente a 1/8 de real, y al valor marcado 2/4 de vellón, señal o cuartilla, 1814, equivalente a 1/4 de real. Escala gráfica = 1 cm.

Figura 3- Emisiones realistas de cobre de la Guerra de Independencia. A-D, reconstrucciones gráficas interpretativas asistidas por IA, generadas con ChatGPT a partir de fotografías de referencia. A, emisión del Cabildo de Matehuala, San Luis Potosí, con anverso y reverso. B, cuartilla o cuarto de real de Sierra de Pinos, Zacatecas, 1814, con anverso y reverso. C, cuartilla de Lagos, actual Lagos de Moreno, Jalisco, con anverso y reverso. D, emisión municipal potosina unifaz con motivo del Cerro de San Pedro, con la cara acuñada y la cara lisa. La composición final de A-D fue editada, ajustada y montada con Adobe Photoshop. E1-E3, detalle interpretativo del monograma del octavo de real de Durango, elaborado manualmente con CorelDRAW y montado con Adobe Photoshop a partir de una fotografía de referencia, para explicar la lectura propuesta del motivo central como una abreviatura alusiva a “Viva” (E1), “Fernando” (E2) y “7°” (E3). Escala gráfica = 1 cm.

MONEDA DE PLATA

La moneda de plata realista y fernandina del periodo de guerra y transición inmediata se ilustra en las Figuras 4, 5, 6, 7 y 8. Esta sección, junto con la dedicada previamente a la moneda de cobre, debe entenderse como parte de un catálogo comentado de las piezas ilustradas, en el que se describen sus principales rasgos tipológicos, técnicos, iconográficos y contextuales. A diferencia de las emisiones de cobre, muchas de ellas de fuerte carácter local, municipal o de necesidad, la moneda de plata realista mantuvo una notable continuidad tipológica respecto de las acuñaciones borbónicas anteriores. El rasgo más relevante de la moneda de plata realista durante la Guerra de Independencia no fue una ruptura iconográfica, sino la apertura y funcionamiento de cecas provisionales o de emergencia en distintos centros del territorio novohispano, generalmente reales mineros. Como consecuencia, junto a las emisiones de la Casa de Moneda de México circularon piezas producidas en otras cecas realistas, algunas de ellas con características técnicas menos regulares, especialmente durante los primeros años de la guerra. En estos ejemplares son frecuentes los cospeles imperfectos, acuñaciones débiles, descentradas o incompletas, variaciones de módulo, desgaste prematuro de cuños y acabados menos cuidados que los observados en las emisiones ordinarias de la capital. Las emisiones de plata continúan el lenguaje formal de la moneda de busto instaurado en época de Carlos III, desarrollado bajo Carlos IV y mantenido por Fernando VII. Sus elementos principales, busto real, leyenda regia, fecha, marca

de ceca, valor, ensayadores, escudo coronado y columnas con la divisa PLUS ULTRA, responden a un esquema oficial estable. La principal excepción dentro del conjunto aquí ilustrado corresponde a la pieza de la Figura 7C, asociada a la emisión provisional de Zacatecas conocida como L.V.O., cuya singularidad iconográfica merece una descripción más detallada.

En las Figuras 4A, 4B y 4D se muestran tres monedas de medio real de la ceca capitalina con la iconografía clásica de estas piezas. Debe destacarse el cambio de un busto armado (Figuras 4A y 4B) a un busto laureado (Figura 4D), segundo tipo que comienza en 1815 y se mantiene hasta el final del reinado de Fernando VII en México, en 1821.

La Figura 4E muestra otra pieza de medio real de la ceca de Zacatecas del año 1812. Con un grabado de ejecución rudimentaria en el anverso, destaca la letra M tras la leyenda FERDIN. VII., que hace referencia al valor de medio real. El anverso presenta además un marcado defecto de laminación del cospel, visible sobre el busto y parte del campo. En el reverso aparece la leyenda particular de estas primeras acuñaciones zacatecanas: MONEDA PROVISIONAL DE ZACATECAS. La Figura 4C muestra una pieza de un real de la misma ceca y año, de acuñación tosca y con amplias áreas prácticamente lisas. También presenta el valor en el anverso: 1R.

Acuñaciones más cuidadas de esta misma ceca son las dos piezas de un real mostradas en las Figuras 4F y 4I. La pieza de 1819 (Figura 4F) muestra un busto armado

y la de 1821 (Figura 4I) un busto laureado. Estas acuñaciones poseen una tipología más estandarizada, con el símbolo de la ceca abreviado, el valor de la pieza y la incorporación del ensayador en el reverso. En la Figura 4G se ilustra una moneda de dos reales de Guanajuato de 1822, posterior al final del conflicto y una de las últimas que hacen referencia al reinado de Fernando VII.

Finalmente, la Figura 4H corresponde a una cuartilla acuñada en 1816 en la Ciudad de México, la única ceca que acuñó esta tipología de cuartillas de plata en el periodo considerado. Esta tipología fue iniciada por Carlos IV en la ceca capitalina en 1796 (p. ej., Áureo & Calicó, 2019 y Moreno-Bedmar, 2025). La ampliación inferior de la Figura 4H debe entenderse como una interpretación gráfica del anverso de la misma moneda. En ella se resaltan el castillo y los datos de la pieza: ceca, valor y año de acuñación. La ampliación fue realizada con ChatGPT mediante dibujo de punteado en escala de grises.

Las Figuras 5A y 5B muestran dos piezas de dos reales. La primera fue acuñada en la Ciudad de México en 1821 y la segunda en Zacatecas en 1819. De esta segunda pieza hay que destacar que se trata de una variedad escasa caracterizada por un busto armado de pequeño tamaño. La Figura 5C ilustra una moneda de ocho reales de Durango de 1821. En conjunto, la figura ilustra la continuidad del tipo de busto y escudo en denominaciones medias y altas acuñadas en distintas cecas realistas.

Las Figuras 6A-C ilustran tres monedas de ocho reales de las cecas de Guadalajara, Guanajuato y Ciudad de México, seleccionadas para mostrar la continuidad tipológica del tipo de busto y escudo en distintas cecas, aunque no están ordenadas cronológicamente. Las tres piezas muestran una factura cuidada, si bien la ceca capitalina alcanza un estándar técnico superior al de las piezas de Guadalajara y Guanajuato.

Las Figuras 7A-C ilustran dos monedas de ocho reales de la ceca de México, 1818 y 1821 respectivamente, y una moneda provisional acuñada en Zacatecas, que merece atención especial por su singular tipología. Las dos piezas capitalinas (Figuras 7A y 7B) muestran una alta calidad de grabado. La moneda ilustrada en la Figura 7C corresponde a una moneda provisional realista de Zacatecas, de plata, valor de ocho reales, fechada en 1811 y conocida tradicionalmente como tipo L.V.O. El anverso presenta las armas reales coronadas, flanqueadas por las columnas de Hércules. El escudo muestra los cuarteles de Castilla y León, con castillos y leones alternantes, y el escusón central borbónico; sobre el escudo se dispone una corona real. La leyenda corresponde a la fórmula regia de Fernando VII; en el ejemplar ilustrado se distingue "...RDIN VII", "DEI G...A, 8R" y la fecha "1811" en la parte inferior. El ejemplar ilustrado corresponde al tipo de ejecución más cuidada dentro de las emisiones L.V.O., en contraste con variantes de factura más rudimentaria atribuidas por algunos catálogos a una fase inicial. En esas variantes, el escudo presenta interpretaciones muy esquemáticas, con elementos particulares como

la sustitución de los leones por formas florales o la representación del escusón borbónico mediante puntos, además de una corona muy simplificada (Utberg, 1966; Sobrino, 1972; Krause Publications, 2016 y Áureo & Calicó, 2019). El reverso corresponde al tipo denominado de “montaña” o L.V.O. Presenta en el campo central un paisaje emblemático de Zacatecas tradicionalmente interpretado como una representación de los cerros de La Bufa y El Grillo (Sobrino, 1972; Banco de México, 2026). Sobre la cima de La Bufa se dispone una pequeña cruz, elemento que remite a la iconografía zacatecana. Todo el motivo central está rodeado por una gráfila interior de puntos que delimita el campo respecto de la leyenda perimetral. En la parte inferior, bajo los cerros, aparecen las iniciales “L V O”, correspondientes al lema latino “Labor Vincit Omnia”, que se traduce como “el trabajo todo lo vence” (Sobrino, 1972). La leyenda perimetral dice “MONEDA PROVISIONAL DE ZACATECAS”. Desde el punto de vista técnico y estilístico, la pieza muestra rasgos característicos de las acuñaciones provisionales de Zacatecas: cospel irregular, acuñación desigual, zonas débiles, leyendas parcialmente incompletas y relieves toscos.

Las Figuras 8A-C muestran tres piezas zacatecanas de busto de ocho reales ordenadas cronológicamente. La primera (Figura 8A) es una moneda provisional de Zacatecas de 1812, con el valor en el anverso y sin ensayador. Esta moneda muestra una acuñación floja o incompleta, con amplias áreas planas que no corresponden a desgaste, sino a un deficiente

llenado del cuño durante la fabricación de la pieza. La sucesión cronológica de las tres monedas, 1812, 1817 y 1821, muestra claramente una curva de aprendizaje y mejora técnica, siendo la pieza de 1821 de una calidad similar a la de la ceca capitalina, mientras que la acuñación de 1812 corresponde a una pieza de calidad técnica muy inferior.

LA PERSISTENCIA DE LA MONEDA FERNANDINA TRAS LA INDEPENDENCIA

La consumación de la independencia no implicó una sustitución inmediata de los tipos monetarios heredados del periodo virreinal ni una desaparición inmediata de la moneda fernandina. Por el contrario, durante 1821 y 1822 continuaron acuñándose en México piezas a nombre de Fernando VII, hecho de gran interés numismático e histórico que se explica por la propia naturaleza del proyecto político inicial de la independencia mexicana. En un primer momento, este proyecto no planteó una ruptura inmediata con la legitimidad dinástica borbónica, sino la instauración de una monarquía independiente ofrecida al propio Fernando VII o, en su defecto, a otro miembro de su casa. En ese sentido, el Plan de Iguala y los Tratados de Córdoba proporcionan la clave jurídica y política para entender la continuidad de estas acuñaciones, pues mientras no se resolviera definitivamente la cuestión dinástica y se organizara el nuevo poder imperial, la permanencia del nombre de Fernando VII en la moneda garantizaba una continuidad institucional útil para sostener la confianza en el numerario y evitar una ruptura abrupta en la práctica monetaria (Landavazo,

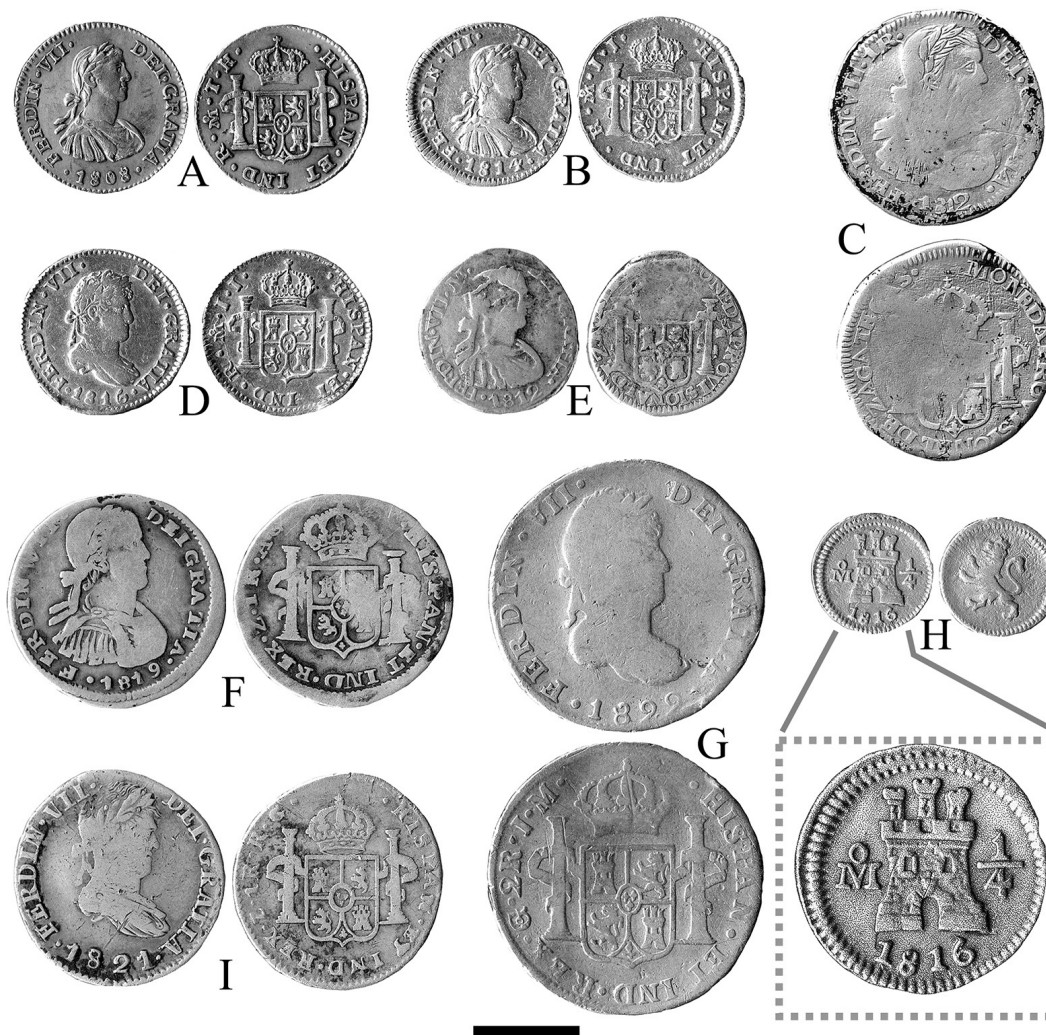

Figura 4- Monedas de plata realistas de baja denominación. A, B y D, medios reales de la Casa de Moneda de México, con cambio de busto armado a busto laureado, representado aquí por la emisión de 1816. C, real provisional de Zacatecas de 1812. E, medio real provisional de Zacatecas de 1812. F e I, dos piezas de un real de Zacatecas, con busto armado en 1819 y busto laureado en 1821. G, dos reales de Guanajuato de 1822. H, cuartilla de la Ciudad de México de 1816 y ampliación interpretativa del anverso; la ampliación inferior corresponde a una visualización gráfica de la misma pieza realizada con ChatGPT. Escala gráfica = 1 cm.

Figura 5- Monedas realistas de plata. A, dos reales de la Casa de Moneda de México, 1821. B, dos reales de Zacatecas, 1819, variedad con busto armado de pequeño tamaño. C, ocho reales de Durango, 1821. La figura ilustra la continuidad del tipo de busto y escudo en denominaciones medias y altas acuñadas en distintas cecas realistas. Escala gráfica = 1 cm.

Figura 6- Monedas realistas de plata de ocho reales. A-C, ejemplares de Guadalajara, Guanajuato y Ciudad de México, seleccionados para mostrar la continuidad tipológica del tipo de busto y escudo en distintas cecas, aunque no ordenados cronológicamente. Escala gráfica = 1 cm.

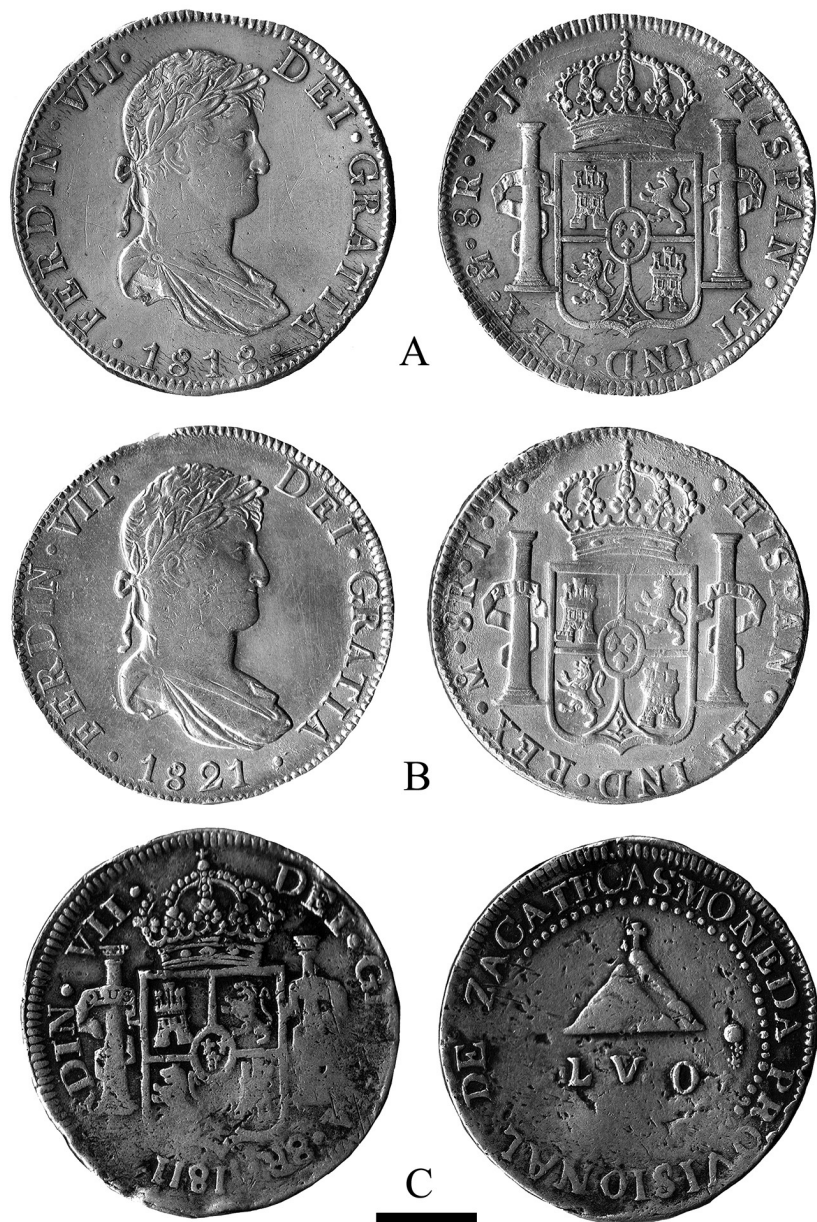

Figura 7- Monedas realistas de plata de ocho reales. A y B, emisiones de la Casa de Moneda de México de los años 1818 y 1821, respectivamente, ambas con busto laureado de Fernando VII y reverso con escudo coronado entre columnas. C, emisión provisional de Zacatecas de 1811, tipo L.V.O., anverso armas reales y reverso de montaña con las iniciales "L V O", asociadas al lema Labor Vincit Omnia. Escala gráfica = 1 cm.

Figura 8- Monedas realistas de plata de ocho reales de la ceca de Zacatecas. A, emisión provisional de 1812, todavía sin plena estandarización tipológica. B, emisión de 1817 con mayor calidad técnica. C, emisión de 1821, con notable mejora técnica y mayor proximidad al estándar formal de la ceca capitalina. La secuencia sugiere una progresiva regularización técnica y tipológica de la producción zacatecana entre 1812 y 1821. Escala gráfica = 1 cm.

2001; Quiroga Prieto, 2011; Cano Borrego, 2020; Cano Borrego, 2021 y Banco de México, 2026). Por ello, las monedas fernandinas acuñadas ya en el contexto independiente deben entenderse menos como una anomalía y más como una expresión material de la transición política del periodo. La persistencia de estas acuñaciones confirma que los cambios de soberanía no siempre se reflejan de manera inmediata en la producción material de la moneda. En México, la transición entre el orden virreinal y el nuevo Estado independiente fue gradual y estuvo mediada por criterios de legitimidad, utilidad y confianza pública.

CONCLUSIONES

Las monedas acuñadas en el territorio novohispano y mexicano temprano durante el reinado de Fernando VII permiten analizar las tensiones entre continuidad y cambio en un periodo decisivo. Por una parte, estas emisiones muestran la persistencia de estructuras técnicas, tipológicas e institucionales propias de la tradición monetaria hispánica; por otra, reflejan las alteraciones provocadas por la guerra, la descentralización de la acuñación y la disputa por la legitimidad política.

El numerario realista no debe entenderse únicamente como evidencia económica, sino también como documento histórico capaz de registrar transformaciones políticas, territoriales y simbólicas. Su estudio contribuye a una mejor comprensión del tránsito entre la monarquía española y el México independiente, así como del papel desempeñado por

las cecas novohispanas y los centros emisores locales en ese proceso.

El análisis conjunto de las emisiones de cobre y plata permite observar dos dinámicas complementarias. Mientras la moneda de plata realista tendió a conservar el lenguaje oficial de la monarquía hispánica, aun cuando se descentralizó su producción en cecas regionales y provisionales, las acuñaciones de cobre muestran con mayor claridad la diversidad local de respuestas ante la escasez de numerario menudo. En ellas se aprecia una mayor libertad iconográfica, una fuerte impronta municipal o regional y una estrecha relación con las necesidades cotidianas de circulación durante el conflicto.

La continuidad de piezas acuñadas a nombre de Fernando VII en 1821 y 1822 muestra que la independencia política no implicó una ruptura monetaria inmediata. Por el contrario, la moneda funcionó como un instrumento de estabilidad institucional durante una transición en la que la legitimidad dinástica, la confianza pública y la necesidad práctica de circulante convivieron durante un breve pero significativo periodo.

Referencias

Áureo & Calicó, 2019. Numismática Española. Catálogo general con precios de todas las monedas españolas acuñadas desde los Reyes Católicos hasta Felipe VI, 1474 a 2020. Áureo & Calicó, Barcelona, 575 pp. Disponible en: https://www.aureo.com/pdf/numismatica_espanola_v8.pdf

Banco de México, 2026. Historia de la moneda y del billete en México. Mayo de 2026. Banco de México, Ciudad de México, 65 pp. Uso público. Información de acceso público. Disponible en: <https://www.banxico.org.mx/billetes-y-monedas/d/%7B1EEDFA6C-8EDB-B7AD-11B2-528C7B69CC76%7D.pdf>

Briggs & Bustos Numismatic Auctions, 2023. Subasta 6. Ciudad de México, 10 de noviembre de 2023, lote 51: "Grove F-81a (MFG pág. 189) – Cuarto de Real, Ilustre Ayuntamiento de Lagos. XF". Briggs & Bustos Numismatic Auctions, México. Disponible en: <https://www.bbauctions.com.mx/assets/catalogos/subasta6.pdf>

Briggs & Bustos Numismatic Auctions, 2024. Catálogo de la Subasta IX. Briggs & Bustos Numismatic Auctions, México, 13 de septiembre de 2024. Disponible en: <https://www.bbauctions.com.mx/assets/catalogos/subastag.pdf>

Briggs & Bustos Numismatic Auctions, 2025. Subasta 14. Catálogo de subasta. Briggs & Bustos Numismatic Auctions, México, 31 de octubre de 2025. Disponible en: <https://www.bbauctions.com.mx/assets/catalogos/subasta14.pdf>

Campos Santander, J. y Moya Mascaró, P., 2022. ¿Busto imaginario? El origen del retrato de Fernando VII utilizado en las monedas coloniales acuñadas en Santiago entre 1808 y 1811. UNAN Numismática, VIII(50): 14-26. Disponible en: <https://www.monedasuruguay.com/bib/unan/unano50.pdf>

Cano Borrego, P. D., 2020. Las monedas acuñadas o reselladas durante la emancipación, entre 1808 y 1826, en la América Española, por ambos bandos. Unión Americana de Numismática (UNAN), webinar / paper de investigación. Fecha de consulta: 27 de marzo de 2026. Disponible en: https://www.academia.edu/43664151/Las_monedas_acu%C3%B1adas_o_reselladas_durante_la_emancipaci%C3%B3n_entre_1808_y_1826_en_la_Am%C3%A9rica_Espa%C3%B1ola_por_ambos_bandos

Cano Borrego, P. D., 2021. Las monedas del Imperio Mexicano (1821-1822) acuñadas a nombre de Fernando VII. Crónica Numismática, 31 de mayo de 2021. Fecha de consulta: 27 de marzo de 2026. Disponible en: https://www.academia.edu/49079040/Las_monedas_del_Imperio_Mexicano_1821_1822_acu%C3%B1adas_a_nombre_de_Fernando_VII

Cano Borrego, P. D., 2022. El ensayador Pablo Cano Melgarejo: entre el virreinato y el Perú independiente. OMNI, 16: 253-261. Disponible en: <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/8632924.pdf>

Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos, 1917. Constitución publicada en el Diario Oficial de la Federación el 5 de febrero de 1917. Texto vigente. Última reforma publicada en el Diario Oficial de la Federación el 6 de mayo de 2026. Cámara de Diputados del H. Congreso de la Unión, Secretaría General, Secretaría de Servicios Parlamentarios, México. Consultada el 1 de junio de 2026. Disponible en: <https://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/CPEUM.pdf>

Krause Publications, 2016. Standard Catalog of Mexico Coins, 1801-1900. 8th ed. Krause Publications / F+W Media, Iola, Wisconsin.

Landavazo, M. A., 2001. La sacralización del rey. Fernando VII, la insurgencia novohispana y el derecho divino de los reyes. Revista de Indias, 61(221): 67-90. Fecha de consulta: 27 de marzo de 2026. Disponible en: <https://revistadeindias.revistas.csic.es/index.php/revistadeindias/article/download/483/550/968>

Moreno-Bedmar, J. A., 2013. Las monedas de Carlos y Juana acuñadas en México (1536-1557). Butlletí de la Penya Filatèlica. Societat de Col·leccionistes, 44: 15.

Moreno-Bedmar, J. A., 2024. Monedas de Carlos III. Butlletí de la Penya Filatèlica. Societat de Col·leccionistes, 55: 30-39.

Moreno-Bedmar, J. A., 2025. Monedas de Carlos IV. Butlletí de la Penya Filatèlica. Societat de Col·leccionistes, 56: 30-39.

Pedraza, J. F., 1961a. La moneda realista de San Luis Potosí: acuñaciones de Catorce y Sierra de Pinos. Letras Potosinas / Editorial Universitaria Potosina, San Luis Potosí. Disponible en: <https://repositorioinstitucional.uaslp.mx/xmlui/bitstream/handle/i/3131/ceuo069.pdf?isAllowed=y&sequence=1>

Pedraza, J. F., 1961b. La moneda provincial de San Luis Potosí, 1807-1821 (?). Cuadernos de Numismática Potosina, vol. 1. Letras Potosinas, San Luis Potosí, 17 pp., ilustrada.

Quiroga Prieto, A., 2011. La moneda en los reinos de Indias: México y Cuba. Ab Initio, número extraordinario 1: 125-168. Fecha de consulta: 27 de marzo de 2026. Disponible en: <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/3702357.pdf>

Romero de Terreros, M., 1952. La moneda mexicana. Bosquejo histórico-numismático. Banco de México, México, 52 pp., 1 h., 8 lám. Disponible en: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=txu.059173023709463>

Sobrino, J. M., 1972. La moneda mexicana: su historia. Fotografías de Roberto Reyes Bernal. Banco de México, S. A., México, 331 pp.

Stack's Bowers Galleries, 2024. The Emilio M. Ortiz Collection of Spanish Colonial Cuartillos. The January 2024 NYINC Auction, Session B, January 12, 2024. Stack's Bowers Galleries, New York. Disponible en: https://stacksbowers.com/wp-content/themes/stacksbowers/uploads/catalogs/SBG_Jan2024_OrtizCatalog_LR.pdf

Utberg, N. S., 1966. The Coins of Colonial Mexico, 1536-1821, and the Empire of Iturbide, 1821-1823. N. S. Utberg, 104 pp.

Verrey, C. C., 1988. Monedas municipales y particulares de San Luis Potosí. Primera edición. México, 56 pp.

Villa Roiz, M. A., 2014. Octavo de real Durango 1812 a 1818. Monedas de México / Monedas Históricas, 10 de mayo de 2014. Disponible en: <https://monedasdemexico.blogspot.com/2014/05/octavo-de-real-durango-1812-1818.html>

Notes sobre la Guerra Civil Espanyola i les vinyetes

FEDERACIÓ ANARQUISTA IBÈRICA (FAI)

Enric Jerez

La Federació Anarquista Ibèrica (FAI) és una organització fundada el 1927 a la Platja del Saler, València, com a continuació de dues organitzacions anarquistes, la portuguesa Unió Anarquista Portuguesa i l'espanyola Federació Nacional de Grups Anarquistes d'Espanya, tenint així un àmbit d'actuació ibèric. Actualment l'organització forma part de la Internacional de Federacions Anarquistes.

L'apogeu de la FAI es va iniciar el juliol de 1936, quan junt amb la CNT, (ara vinculades formalment pel guio CNT-FAI), van protagonitzar grans èxits contra les forces de Franco durant la revolta militar, que va iniciar la Guerra Civil (17 juliol de 1936). Amb la guerra l'estructura de l'estat va trontollar i la FAI hi va contribuir amb les seves reformes llibertaries, col·lectivitzant indústries i terres agrícoles, a Catalunya, Aragó i València. La FAI també va participar en la violència política contra la dreta.

Tot i la lluita contra la tradició parlamentària de l'anarquisme, els membres de la CNT-FAI es van unir als Governos de la República i Catalunya (tardor 1936). Això va conduir a un profund conflicte amb els mandants, que es va aprofundir al maig de 1937, durant les lluites de carrer a Barcelona entre la FAI i el dissident Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM) en contra dels comunistes ortodoxos i la policia. Juan Negrín va arribar al poder amb el nou Govern i va haver de funcionar sense la CNT-FAI i desmantellant els col·lectius existents. Al juliol de 1937 el Congrés de la FAI va canviar l'estructura del grup a una sola organització federal. El Congrés també va aprovar la participació a les institucions estatals.

Aquesta és una mostra de les vinyetes, cartells, etc. que van aparèixer durant la Guerra Civil, catalogades algunes en Jose Vte Domènech.

Noi amb el
uniforme de la FAI

Cartell

786

1937.
Segell de cotització peninsular
Dentat 11.
786 Sense valor. Negre i vermell.
Jose Vte Domènech.

787

787s

787a

1937.
Pro-Cultura
Dentat 11
787 10c Verd, ocre y negre.
787s Sense dentar.
787a Mostassa, ocre i negre.
Jose Vte Domènech.

788

1937.
Pro-Cultura. Ateneu Llibertari Districte V.
Dentat 11.
Local emès al Districte V de Barcelona.
(Actualment Sarrià-Sant Gervasi)
788 10c Negre i vermell.
Jose Vte Domènech.

789

790

1937.
Pro-Cultura revolucionària.
Ateneu Llibertari Districte IV.
Dentat 10 1/2
Locals emesos al Districte IV de
Barcelona, Les Corts actualment.
789 25c multicolor.
790 10c sobre 25c multicolor (V).
Jose Vte Domènech.

791

193?.
AIT-FAI. Pro-Cultura
Dentat
791 10c negre.
Jose Vte Domènech.

UNA CONVERSA ENTRE GAUDÍ I XÈNIUS DESPRÉS DE LA SETMANA TRÀGICA

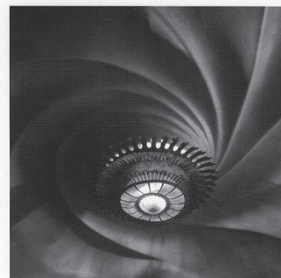
Oriol Pi de Cabanyes

El juliol de 1909 la protesta contra el reclutament forçós de jovent per anar a fer la guerra al Marroc va derivar en vagues, barricades i crema d'esglésies a Barcelona. La repressió va ser molt dura i va provocar morts i detinguts. Ferrer i Guàrdia, injustament culpats d'instigadors de la revolta, van ser condemnats a mort per un expedient tribunal militar, malgrat els al·legats del seu defensor d'ofici, el vilanoví Francesc Galceran Ferrer.

Eugeni d'Ors, signant Xènius, escrivia un article diari on predicava en favor de l'ideal d'ordre i mesura "noucentista" i contra els excessos del modernisme, que considerava una excrescència romàntica. Un aleshores jove estudiant d'arquitectura, el vilanoví Josep-Francesc Ràfols, que seria després col·laborador i el primer biògraf de Gaudí, potser podria haver captat, tot just després dels fets, una conversa com aquesta entre els dos homenots:

—La ciutat encara fa olor de fum —digué Gaudí, mirant les runes ennegrides d'una església—. Com si Barcelona hagués passat una febre.

—No era febre —considerà Xènius, ajustant-se el barret amb una cerimóniositat gairebé teatral—. Era

Gaudí, una cosmogonia

Oriol Pi de Cabanyes

una crisi de l'esperit. Quan un poble perd la forma, esclata.

—La forma no basta. Les bones maneres no calmen la fam.

—No, però vós sabeu prou bé que la fam d'esperit és el que millor construeix civilització.

Van caminar uns instants en silenci pel passeig. A les cantonades encara hi havia soldats. Alguns obrers fumaven sense parlar. Una campana llunyana marcava l'hora amb una solemnitat fatigada.

—He vist esglésies cremades —mussità Gaudí, com per a ell, amb veu baixa—. Però el pitjor no és el foc. El pitjor és l'odi que hi ha al darrere.

—L'odi és cosa vulgar —s'enfilà Xènius—. Ho és sempre. La massa només sap arranar. La cultura és una disciplina i un antídoto contra la barbàrie.

Gaudí somrigué lleument.

—Parleu com un acadèmic de la Grècia antiga.

—I vós com un monjo medieval.

—Potser perquè aquells dos temps entenien una cosa: que l'home necessita propòsit. I sentit.

Xènius s'aturà un instant abans de reprendre el parlar:

—No confonguem sentit amb superstició. El país necessita ordre, intel·ligència, institucions. Europa.

No processons.

—Europa també ha cremat convents.

—Però després ha fundat biblioteques. I museus.

Gaudí alçà els ulls -blaus- cap a un cel grisós.

—Jo només sé construir. Quan treballo en una columna, penso en els arbres. Quan faig una volta o un arcbotant, penso en els ossos d'un cos. Tot encaixa. Déu no és desordre.

—Precisament —respongué Xènius—. El Noucentisme vol això: mesura, harmonia, ciutat. Prou de romanticismes exaltats. Prou de passions desfermades.

—La vida no té mesura humana.

—L'art sí que hauria de tenir-ne.

Gaudí féu una discreta rialla.

—Per això no ens entendrem mai del tot.

Van reprendre el pas. Un grup de nens jugava entre les restes d'un carretó incendiat. Reien amb una alegria estranya, soferta.

—Mireu-los —digué Gaudí—. Barcelona sempre torna a començar.

—Sí —admeté Xènius—, però cada vegada ho fa sense saber ben bé què vol ser.

—Vós què voleu que sigui?

Xènius reflexionà un instant abans de respondre.

—Una capital mediterrània culta, refinada, moderna.
Una Atenes industrial.

—I jo voldria que fos una obra viva. Una ciutat feta
com una catedral: lenta, imperfecta, plena d'ànima.

—Les catedrals necessiten segles.

—Les nacions també.

El vent va fer voleiar uns papers cremats pel carrer.
Durant un moment, cap dels dos no parlà.

Finalment, Xènius mormolà:

—Potser la Setmana Tràgica ens ha ensenyat una
cosa.

—Quina?

—Que un país, un poble, no pot construir-se només
amb idees.

Gaudí assentí:

—Ni només amb pedres, biblioteques o museus.

—Teniu raó. Tant vós com jo creiem que la fe, sense
obres, morta és.

LES MEVES DÈRIES (11).

75è ANIVERSARI DE LA PENYA FILATÈLICA.

Jordi Baiges. Soci de la Penya Filatèlica de Vilanova i la Geltrú

Paperetes de votació i altres col·leccions que vaig començar fa molts anys.

Aquest any 2026 la nostra Penya Filatèlica de Vilanova i la Geltrú fa 75 anys i en fa 50 de moltes coses. Jo no havia nascut l'any 1951, vaig arribar a la primavera de 1960.

La tardor de 1975, els noticiaris informaven del mal estat de salut del general, que havia imposat un règim autàrquic a Espanya. A tots els noticiaris es reproduïa l'informe "del equipo médico habitual" que resultava incomprendible per a mi, més enllà de l'estat de gravetat del malalt.

Per absoluta desconexença vaig pensar que quan morís el que manava "por la gracia de Dios", segons es podia llegir en algunes monedes que duïen la seva efígie, aquestes serien substituïdes immediatament per les corresponents al cap de l'estat que el succeís; i vaig decidir guardar-ne algunes com a testimoni d'un temps que jo havia viscut.

La matinada del 20 de novembre d'aquell 1975, es va difondre que el malalt havia traspasat. Van començar a passar coses; en arribar a l'escola, l'escolapi Jaume Sistac -aleshores rector del col·legi Samà- estava

palplantat a la porta del pati gran, per dins, informant que l'escola romandria tancada durant quatre dies i que no hi podíem accedir; vaig demanar-li que em deixés anar a la meua classe a buscar uns llibres que tenia al pupitre i em va dir que no podia entrar-hi ningú; em costava d'entendre la seva actitud, però va repetir que s'havien decretat quatre dies de dol oficial i que no podia fer excepcions.

Tornant a casa, vaig comprar un diari que portava la notícia a la portada, a plana sencera; em va semblar que aquell podia ser un document per guardar, per la rellevància de la notícia que capgirava la normalitat establerta.

El dol oficial decretat comportava que la televisió no feia altra tasca que informar del que ja se sabia i vinga a repetir les imatges del cap del govern dient: "Españoles, Franco ha muerto".

La cosa era força avorrida, però no hi havia alternativa i així van passar aquells dies de comiats, exèquies i proclamació del monarca com a nou cap de l'estat.

La primavera següent, a Vilanova es va recuperar l'Arribo del Carnestoltes que va llegir el seu discurs satíric a la plaça de la Vila, com havia estat tradicional, abans del període autàrquic. El text del discurs es va

posar a la venda a la mateixa plaça i vaig comprar-ne un exemplar, per la novetat i per desar-lo. Sense saber-ho era l'inici de la meva col·lecció de sermons de Carnestoltes de Vilanova.

Ben aviat van aparèixer els primers segells amb l'efígie dels nous monarques i també van començar a circular les monedes de la primera sèrie amb l'efígie del nou rei d'Espanya. Com a curiositat i novetat també vaig decidir guardar-les.

Mentre les sèries de monedes del general seguien en circulació, jo aprofitava per anar fent, desant peces diferents, tantes com la meva modestíssima economia em permetia. Les monedes del general es van mantenir en circulació fins al final de 1996.

El 23 d'abril de 1976 es publicava el número 1 del diari AVUI, completament en català. Vaig aconseguir-ne un exemplar per l'encàrrec que vaig fer-li al quiosquer del parc Samà. Els nous temps portaven noves publicacions i, amb l'afany de conservar-ne una edició original que pogués ser contemplada en el futur, anava acumulant material.

El desembre de 1976 es va distribuir -per bustiada-informació, sobres i paperetes per participar en el Referèndum para la Reforma Política. A casa de la meva àvia, hi va arribar aquella bustiada. Passada la data de la jornada de votació, en una visita a l'àvia, vaig veure que encara hi tenia, voltant per allà, el material del referèndum. Vaig preguntar-li si tenia interès en aquells "papers" i va dir-me que el seu destí era el cubell de la "brossa"; vaig demanar-li si me'ls donava i va dir-me que me'ls podia quedar. Jo encara

no tenia edat per anar a votar, però aquest material s'afegia a tots els documents testimonials de les coses que passaven, que jo anava desant.

Encara ara, segueixo revisant les monedes del canvi i guardo les que considero interessants. Necessito posar-hi ordre, per saber exactament la dimensió de la meva col·lecció. També he mantingut el costum de guardar una papereta de cada opció de totes les votacions convocades des d'aquell llunyà 1976: un exemplar de cada papereta de les que trobo al meu col·legi electoral de Vilanova i la Geltrú.

Fa uns mesos vaig decidir posar ordre a les paperetes electorals. Tot comença quan un bon amic, que coneix moltes de les meves dèries, va fer-me una consulta sobre candidatures a les eleccions locals (a l'Ajuntament de Vilanova), d'uns anys concrets. Per mandra de buscar les paperetes originals que tinc a casa, vaig cercar la informació a internet, vaig trobar-la sense gaire esforç i la vaig compartir amb ell. Però vaig trobar alguna cosa més que la informació de la composició de les candidatures, a internet hi ha tots els decrets de convocatòria, les candidatures presentades i proclamades i els resultats oficials de totes les eleccions des de 1976.

Em vaig sentir fascinat amb la troballa: és el complement a la meva col·lecció de paperetes originals. Vaig posar-me a treballar per "fer-ho ben fet" i vaig establir un llistat de convocatòries cronològic i per tipus. Tota aquesta cerca d'informació l'he basada en criteris propis i en la disponibilitat d'informació.

tipus	data	votació
referèndum	15 desembre de 1976	Referèndum Reforma Política 1976
generals	15 juny de 1977	Eleccions Generals a les Corts Espanyoles 1977
referèndum	6 desembre de 1978	Referèndum Constitucional 1978
generals	1 març de 1979	Eleccions Generals 1979
municipals	3 abril de 1979	Eleccions Municipals 1979
referèndum	25 octubre de 1979	Referèndum Estatut Catalunya 1979
autonòmiques	20 març de 1980	Eleccions al Parlament de Catalunya 1980
generals	28 octubre de 1982	Eleccions Generals 1982
municipals	8 maig de 1983	Eleccions Municipals 1983
parcials Senat	8 maig de 1983	Eleccions parcials Senat 1983 (Barcelona)
autonòmiques	29 abril de 1984	Eleccions al Parlament de Catalunya 1984
europées	16 desembre de 1985	Designació 60 representants al Parlament Europeu
referèndum	12 març de 1986	Referèndum sobre l'OTAN 1986
generals	22 juny de 1986	Eleccions Generals 1986
municipals	10 juny de 1987	Eleccions Municipals 1987
europées	10 juny de 1987	Eleccions al Parlament Europeu 1987
autonòmiques	29 maig de 1988	Eleccions al Parlament de Catalunya 1988
europées	15 juny de 1989	Eleccions al Parlament Europeu 1989
generals	29 octubre de 1989	Eleccions Generals 1989
municipals	26 maig de 1991	Eleccions Municipals 1991
autonòmiques	15 març de 1992	Eleccions al Parlament de Catalunya 1992
generals	6 juny de 1993	Eleccions Generals 1993
europées	12 juny de 1994	Eleccions al Parlament Europeu 1994
municipals	28 maig de 1995	Eleccions Municipals 1995
autonòmiques	19 novembre de 1995	Eleccions al Parlament de Catalunya 1995
generals	3 març de 1996	Eleccions Generals 1996
municipals	13 juny de 1999	Eleccions Municipals 1999
europées	13 juny de 1999	Eleccions al Parlament Europeu 1999

autonòmiques	17 octubre de 1999	Eleccions al Parlament de Catalunya 1999
generals	12 març de 2000	Eleccions Generals 2000
municipals	25 maig de 2003	Eleccions Municipals 2003
autonòmiques	16 novembre de 2003	Eleccions al Parlament de Catalunya 2003
generals	14 març de 2004	Eleccions Generals 2004
europées	13 juny de 2004	Eleccions al Parlament Europeu 2004
referèndum	20 febrer de 2005	Referèndum sobre la Constitució Europea 2005
referèndum	18 juny de 2006	Referèndum Estatut Autonomia Catalunya 2006
autonòmiques	1 novembre de 2006	Eleccions al Parlament de Catalunya 2006
municipals	27 maig de 2007	Eleccions Municipals 2007
generals	9 març de 2008	Eleccions Generals 2008
europées	7 juny de 2009	Eleccions al Parlament Europeu 2009
consulta popular	13 desembre de 2009	Consulta sobre la independència a Vilanova i la Geltrú
autonòmiques	28 novembre de 2010	Eleccions al Parlament de Catalunya 2010
municipals	22 maig de 2011	Eleccions Municipals 2011
generals	20 novembre de 2011	Eleccions Generals 2011
autonòmiques	25 novembre de 2012	Eleccions al Parlament de Catalunya 2012
europées	25 maig de 2014	Eleccions al Parlament Europeu 2014
consulta popular	9 novembre de 2014	Consulta popular no referendària sobre el futur polític de Catalunya
municipals	24 maig de 2015	Eleccions Municipals 2015
autonòmiques	27 setembre de 2015	Eleccions al Parlament de Catalunya 2015
generals	20 desembre de 2015	Eleccions Generals 2015
generals	26 juny de 2016	Eleccions Generals 2016
referèndum	1 octubre de 2017	Referèndum d'Autodeterminació de Catalunya
autonòmiques	21 desembre de 2017	Eleccions al Parlament de Catalunya 2017
generals	28 abril de 2019	Eleccions Generals 2019
municipals	26 maig de 2019	Eleccions Municipals 2019

europées	26 maig de 2019	Eleccions al Parlament Europeu 2019
generals	10 novembre de 2019	Eleccions Generals 2019
autonòmiques	14 febrer de 2021	Eleccions al Parlament de Catalunya 2021
municipals	28 maig de 2023	Eleccions Municipals 2023
generals	23 juliol de 2023	Eleccions Generals 2023
autonòmiques	12 maig de 2024	Eleccions al Parlament de Catalunya 2024
europées	9 juny de 2024	Eleccions al Parlament Europeu 2024

Després vaig buscar els documents corresponents a la convocatòria, la proclamació de candidatures (si n’hi ha) i els resultats oficials. Aquests documents es troben publicats al BOE, al DOGC o al BOPB; es poden descarregar en format PDF i es poden imprimir.

La llei Orgànica 5/1985, de 19 de juny, del Règim Electoral General va establir que la Junta Electoral Central “procedirà a la publicació en el ‘Boletín Oficial del Estado’ dels resultats generals i per circumscripcions”. Per tant, els resultats oficials de les convocatòries anteriors a aquesta data també es troben, però corresponen a informacions facilitades per la Junta Electoral Central o pel Ministerio del Interior.

Mentre organitzava tota aquesta informació vaig adonar-me que he extraviat les paperetes de dues convocatòries:

autonòmiques	29 maig de 1988	Eleccions al Parlament de Catalunya 1988
generals	3 març de 1996	Eleccions Generals 1996

És molt probable que estiguin encartades en el diari del dia de les votacions o desades en un lloc que no els hi pertoca, però de moment no les trobo. Si algú en disposa i me’n pot facilitar una còpia li estaré molt agraït.

També vaig adonar-me que, el PDF corresponent a la publicació de candidatures de les eleccions locals a Vilanova i la Geltrú de 1995, no estava disponible per a consulta ni per a descàrrega. Vaig adreçar-me a l’ens gestor, mitjançant un formulari de consulta, i vaig exposar la situació. Vaig rebre resposta, primer telefònica agraïnt-me que hagués avisat i després al meu correu, on em van facilitar la informació que demanava.

Tan bon punt vaig tenir recopilada la informació, em va semblar que havia arribat el moment de posar-hi ordre i vaig establir un pla de treball per aconseguir que tota la informació que ara tinc em sigui accessible amb certa comoditat i estigui estructurada de manera uniforme.

Vaig decidir que cada data de referèndum o elecció tindria el seu dossier, on hi volia incloure:

- les paperetes originals
- còpia impresa del decret de convocatòria
- còpia impresa de les candidatures
- còpia impresa dels resultats oficials i del llistat d'electes
- altres documents d'interès de la votació

Aquests documents els concentro en un sobre (de mida A3). Per identificar-los vaig crear una etiqueta que conté aquesta informació:

Els sobres etiquetats estan organitzats en tres arxivadors. A hores d'ara, encara no he pogut imprimir tota la documentació que tinc descarregada; el temps per fer-ho és superior al que jo havia previst i també el consum de paper i tinta per a la impressora.

Data votació		8 maig 1983
Votació	Eleccions parcials Senat 1983 (Barcelona)	
Convocatòria	Real Decreto 454/83, de 09-3	
	☐ BOE-A-1983-7302	
Candidatures	☐ BOE-A-1983-9988	
Resultats	☐ resultats	
Paperetes	☐	
Propaganda	☐	
Premsa	☐	

El pas següent és imprimir-ho tot i veure quina utilitat pot tenir tota aquesta documentació. La primera feina que hauré de fer quan el material estigui enllestit és comprovar si, segons la informació oficial, tinc una còpia de totes les paperetes o si se n'ha extraviat alguna i establir que les paperetes estiguin desades en el mateix ordre en el qual van ser proclamades les candidatures.

A partir d'aquí, caldrà afegir documentació que vagi sorgint en el futur de les convocatòries que hi hagi i el mètode establert.

Com a conclusió, vull dir-vos que la meva curiositat d'adolescent que va viure la novetat dels canvis polítics de 1976 i la rellevància del moment van portar-me a desar alguns objectes testimonials d'aquells dies per poder-los mostrar en un futur que ja ha arribat.

Encara mantinc el costum de guardar monedes, documents testimonials i paperetes de les votacions a les que he estat convocat en la meva condició de ciutadà de Vilanova i la Geltrú.

Aquestes dèries meves les acompanyo a la meva condició de soci de la Penya Filatèlica des de 1980 i les mantinc en aquest 2026 que celebrem el 75è aniversari de la seva fundació.

Llarga vida a la Penya Filatèlica de Vilanova i la Geltrú i a l'afició per col·leccionar.

Adreces útils on trobar informació sobre processos electorals:

Junta Electoral Central	https://www.juntaelectoralcentral.es/cs/jec/inicio
Processos electorals Generalitat Catalunya	https://eleccions.gencat.cat/ca/inici/
Datos elecciones	https://www.datoselecciones.com/
Historia electoral	https://historiaelectoral.com/
Boletín Oficial del Estado (BOE)	https://www.boe.es/diario_boe/
Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya (DOGC)	https://dogc.gencat.cat/ca/inici/
Butlletí Oficial de la Província de Barcelona (BOPB)	https://bop.diba.cat/
Ajuntament de Vilanova i la Geltrú	https://seuelectronica.vilanova.cat/eleccions/historic

CONSIDERACIONS SOBRE LA "SECCIÓ JOVE" DE LA PENYA FILATÈLICA

Neus Llorens Domingo

Hi penso sovint: el pas del temps és una cosa tan quotidiana que fa una impressió inesperada que s'apili d'aquesta manera i pugui arribar a ser tan difícil de copsar. L'any passat celebràvem el 40è Carnaval de la Penya Filatèlica; aquest any fem festa grossa amb el 75è aniversari de la fundació de l'entitat. Des de la Secció Jove vivim aquests aniversaris amb gran alegria. Està clar que en agrada, això de celebrar — ens encanta! Però potser la nostra perspectiva és una mica diferent de la de moltes altres persones de l'entitat. Diferent, es clar, perquè no tenim records de fa 40 anys (cap de nosaltres havia nascut). Tampoc ens en recordem de fa 75 anys, no cal dir-ho. A més, com deia al principi del text, ens sobrevé una mena de dificultat per imaginar-se tants anys junts. És això, ser jove? La dificultat per imaginar-se el temps? La falta de records?

Així i tot, tornant al tema que ens ocupa, ens sentim tan orgullosos com tots els altres socis d'estar celebrant aquest aniversari. I tot i dir-nos "Secció jove" aprofitem l'ocasió d'aquest moment de mirar cap als anys que ens han precedit per reconèixer —ves quina obvietat— que no som, ni de bon tros, els primers "joves" en aquesta entitat. No sé si pensem prou sovint en els joves que van engegar la Penya Filatèlica

aquells que no eren cap "secció" perquè cadascú tenia l'edat que tenia. Una bona part d'aquests socis eren joves com ara ho som nosaltres.

Tot just el passat desembre rebíem la trista notícia de la mort d'en Ricard Cucurella i Soulié, el que era el soci més antic de la Penya Filatèlica. En Ricard era soci des del mateix 1951, quan ell tenia 22 anys. Unes dècades després es feia soci de l'entitat el també joveníssim Josep Ferrer i Serra, l'actual President de l'entitat, quan tenia 26 anys. Uns anys més tard, cap al 1985, la Penya Filatèlica sortia per primer cop a la Comparsa i

El Sr. Joan Serra Figueras (assegut) i el Sr Muñoz. Any 1952

se'n feia soci en Carles Anson i Massich, també amb 26 anys. Uns 30 anys més tard es feia soci de l'entitat el seu fill Sergi (aquest sí, de la Secció Jove de la Peña), que actualment és el membre més jove de la junta de l'entitat.

Són només tres exemples d'una realitat: la Peña Filatèlica sempre ha estat una entitat transversal. Jo mateixa ho he viscut en primera persona, veient la cura amb què la meva àvia Núria col·leccionava els segells que li anaven arribant de la Peña Filatèlica i que un o altre dels néts socis li fèiem arribar. Sí: tenim la gran sort de formar part d'una de les entitats més intergeneracionals de la ciutat, si no la que més. En un món on la continuïtat és un repte cada vegada més complex, la Peña Filatèlica es manté amb un peu a la maduresa i un peu a la joventut. Som una entitat amb memòria, i també amb empena i set de futur que demostra que, d'alguna manera, es pot seguir sent jove amb 75 anys.

Els tres quarts de segle que celebrem constitueixen una quantitat ingent de memòria compartida. Diria que una entitat de col·leccionisme és un ens privilegiat per fer de testimoni del pas del temps, i de la memòria que a vegades el contradiu i a vegades li fa de crossa. Podem estar-ne segurs, i aquests 75 anys en són la prova: el col·leccionisme és també una forma de memòria.

El Sr. José M. Rafols, el Sr José M. Guasch, el Sr. Palau Rabassó, el Sr. Joan Serra Figueras i el Sr. Andréu Sancliment Sancliment. Any 1952

El Sr. Pau Palau Cabezas, el Dr. Echeverria (president de la Gran Peña), el Sr. Rabadan Berinchat (subdelegado comarcal del Ministerio de Información y Turismo), el Sr. Francisco Vilaseca Roselló (tinent d'alcalde de Governació), el Sr. Sancliment (president de la Peña Filatèlica) i el Sr. Casals (secretari). Any 1964

EDICIÓ DEL SEGELL COMMEMORATIU DEL 150è ANIVERSARI DEL *PLANO GENERAL DE VILLANUEVA Y GELTRÚ* PER A L'«EIXAMPLE GUMÀ» I ESDEVENIMENTS PARAL·LELS

Jordi Ferrer Pumareta – Geògraf i tècnic urbanista

PRESENTACIÓ

En el Butlletí de la Penya Filatèlica de Vilanova i la Geltrú de l'any 2023, número 54, es va publicar l'article titulat *El mapa de les Botigues Noves de Mar de Vilanova i la Geltrú (1822 ?)*,¹ en el qual vaig parar atenció en el fet que l'any 2026 es compleixen 150 anys de la publicació del *Plano general de Villanueva y Geltrú: líneas de prolongación y proyecto de Puerto. Año 1876*—conegut com l'«Eixample Gumà» perquè va ser promogut principalment per l'empresari, polític i prohoms vilanoví Francesc Gumà Ferran qui acomboïà altres propietaris interessants— i vaig propugnar que fora bo impulsar una tirada de segells postals commemoratius personalitzats dedicats a rememorar els principals plànols antics de la ciutat, i en particular i com a mínim de l'esmentat *Plano general*. Aquell article finalitzava amb la frase: “El temps ens dirà si ha estat una idea reeixida”. Doncs ara es pot asseverar que aquella idea plantejada el 2023 sí que ara ha reeixit i amb escreix, ja que a més de la materialització de l'edició d'un segell del *Plano general* la commemoració vaticinada ha suscitat una actuació de més envergadura centrada en l'organització d'una exposició temporal i de diverses activitats associades. Per donar més consistència a la

proposta ha estat cridat a participar l'arquitecte Pere Marsé Ferrer qui, a banda d'una llarga experiència professional i de promoció cultural i patrimonial dins de l'àmbit vilanoví, va ser un dels primers autors en publicar un article monogràfic referit a l'«Eixample Gumà».²

EL PLANO GENERAL

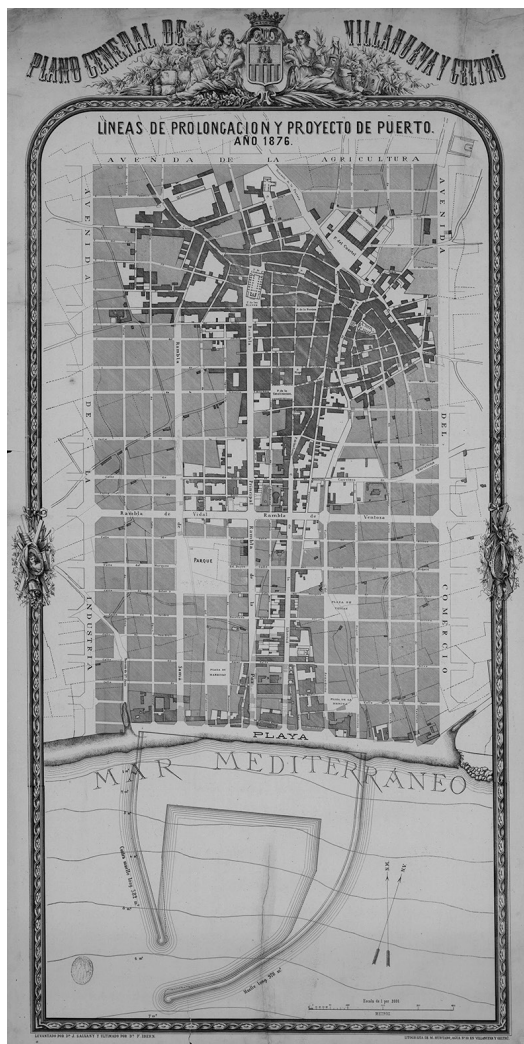
No és l'ocasió de dissertar sobre les particularitats cartogràfiques de realització, els detalls del procés de tramitació administrativa, la vàlua de les determinacions urbanístiques i el desplegament i repercussió final sobre la ciutat actual del *Plano general* de l'«Eixample Gumà». Tot seguit, per contextualitzar el segell, només s'esbossen algunes de les seves característiques bàsiques relatives a la configuració física i al contingut.

Del *Plano general* se'n van litografiar, l'octubre de 1876, 1.000 exemplars al taller vilanoví de Marià Hurtado Rusca,³ en color, sobre paper-cartolina amb

² MARSÉ 1989; i abans, succintament, a MARSÉ, *et al.*, 1987, p. 23-26. El primer precedent d'estudi acadèmic de l'«Eixample Gumà» es pot atribuir a l'arquitecte i urbanista gironí Juli Esteban Noguera (1976).

³ Més informació sobre la tasca i biografia de Marià Hurtado a FERRER 2026.

¹ FERRER 2023.

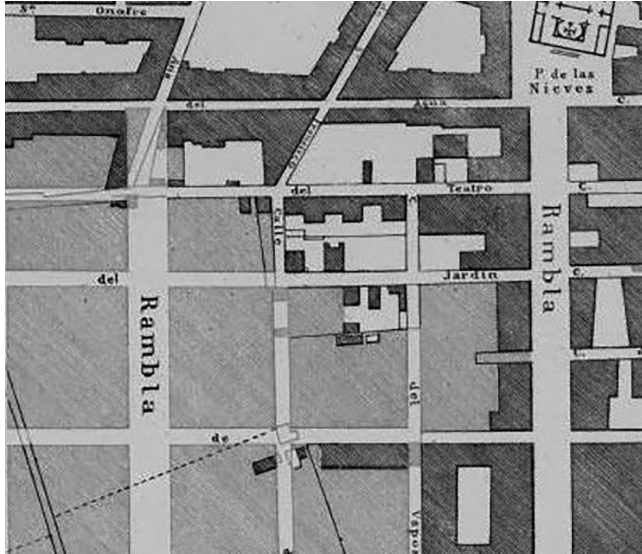
Plano general de Villanueva y Geltrú: Líneas de prolongación y proyecto de Puerto. Año 1876. Font: ICGC, Cartoteca digital: RM.35648; <https://cartotecadigital.icgc.cat/digital/collection/catalunya/id/1315/rec/1> (consultat el 10/05/2026), descarregat per l'autor.

unes dimensions de format del paper de 82 x 153 cm. És una planimetria a escala gràfica i numèrica de 1:2.000, amb un camp del plànol d'unes dimensions de 63,8 x 128 cm, amb nord geogràfic i magnètic i al peu de la qual hi consta que fou aixecada per Josep Salvany Juncosa, mestre d'obres municipal, i ultimada per Francesc Ivern Roig, també mestre d'obres.

Pel que fa al contingut, el *Plano general* dibuixa la base territorial subjacent a ocupar i transformar, representa l'edificació consolidada i la xarxa de carrers operatius el 1876, marca l'alineació dels futurs creixements de les noves illes urbanes i dels carrers, situa i delimita les afectacions sobre el teixit urbà aleshores existent i retola el nomenclàtor dels carrers oberts i de les noves vies a obrir. La proposta sobre la morfològica urbana de l'«Eixample Gumà» té molts aspectes que, segons els criteris aplicats en el seu moment i context, poden ser lloats o blasmats. Una anàlisi comparativa amb uns altres dinou projectes d'eixample de ciutats de l'Estat espanyol ha demostrat que el vilanoví fou, relativament sobre el conjunt, un eixample amb una minsa disponibilitat d'espai per a carrers i amb un índex elevat de sòl per a ús privat per sobre del sòl destinat a ús públic, la qual cosa generà un nombre elevat de parcel·les edificables per hectàrea.⁴

Convé precisar que el fet d'escollir escriure entre cometes baixes el terme «Eixample Gumà» respon a què, com ja ha quedat acreditat en algun escrit anterior, el *Plano general* no és pas, stricto sensu, des

⁴ Vegeu MARTÍN 2011; i ESTEBAN 2011.

Detall del *Plano general* (1876). Font: ICGC, Cartoteca digital: RM.35648; descarregat per l'autor.

del punt de vista normatiu i administratiu, un plànol d'eixample segons regia la legislació específica sobre eixamples aleshores vigent,⁵ sinó que va operar, i de manera parcial, com un mer plànol geomètric d'alineacions.⁶ Sabut això, en el segell s'ha decidit mantenir el nom substantiu d'eixample, en el seu significat ampli i genèric d'acreciment urbà d'un assentament poblacional.

⁵ Llei d'eixample de poblacions, de 29 de juny de 1864, i el seu Reglament, de 29 d'abril de 1867.

⁶ FERRER 2011, p. 108-113; i FERRER 2019a i 2019b.

En qualsevol cas, no hi ha dubte que el *Plano general* és una peça senyera dins de l'evolució del coneixement de la geografia urbana i de l'establiment de la planificació urbanística per a la expansió de Vilanova i la Geltrú. També ha estat considerat una de les creacions cartogràfiques vuitcentistes més emblemàtiques per exemplificar els mapes d'eixample coetanis del segle XIX de ciutats catalanes.⁷ Una de les particularitats del *Plano general* és que, a més de ser un instrument d'ordenació urbanística de les alineacions, va ser concebut i utilitzat com a un producte de màrqueting urbà.⁸

El *Plano general* propugnat per Gumà i altres propietaris vilanovins va oferir un canemàs ideal per a la fixació en l'espai físic immobiliari i mobiliari de part dels capitals econòmics que s'havien generat i acumulat en l'aventura ultramarina, en particular a Cubà, on no van faltar alguns inicials negocis de base esclavista.⁹ Alhora, el plànol conjuminà una xarxa regular d'illes i carrers per absorbir la creixent mobilitat i la implantació d'infraestructures i d'indústries, així com una preocupació per l'higienisme amb la reserva d'espais verds comunitaris i la integració urbana dels torrents, tots elements racionals i pragmàtics propis del concepte de progrés imperant al segon terç del segle XIX.

En l'àmbit local la imatge del *Plano general* és ben coneguda i darrerament, d'ençà del 2010, s'ha

⁷ Vegeu MONTANER, *et al.*, 2005, p. 209; MARTÍN 2011; ESTEBAN 2011, p. 118-129; i COROMINAS 2014, p. 27.

⁸ Vegeu FERRER 2011; FERRER 2019a, FERRER 2019b; i FERRER 2026.

⁹ ÁLVAREZ, *et al.*, 2021; i ÁLVAREZ, *et al.*, 2022.

generalitzat més a través de la difusió oberta de la digitalització a través de la Cartoteca digital de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC).

En els últims vint anys, l'estudi i el coneixement sobre el *Plano general* i sobre l'«Eixample Gumà» ha augmentat notablement a partir de diversa bibliografia de caràcter local i general, però s'ha d'admetre que encara resten aspectes rellevants per dilucidar, ponderar i discutir.

EL SEGELL

Des de l'inici, la Penya Filatèlica, encapçalada pel seu president Josep Ferrer Serra, ha donat suport entusiasta a la idea de l'edició del segell sobre el 150è aniversari del *Plano general* per a l'«Eixample Gumà». No podia ser d'altra manera, atesa la constant i activa implicació d'aquesta societat en els aspectes culturals i cívics rellevants per a la ciutat, més enllà dels seus objectius filatèlics i de col·leccionisme fundacionals.

Membres de la Penya Filatèlica, conjuntament amb Jordi Ferrer i Pere Marsé, han estudiat i acordat la fesomia i el text propici que ha de contenir el segell. A més de la reproducció completa del *Plano general*, es va decidir que hi havia de constar tres entrades textuais: "Eixample", "Vilanova i la Geltrú" i "1876-2026". Es va sospesar si també havia d'aparèixer l'efígie i el nom de Francesc Gumà. Es va considerar que això carregaria gràficament en excés el segell i atorgaria a Gumà un protagonisme exclusiu sobre l'autoria d'un plànol que fou el resultat d'una obra coral i policèfala, de la qual

no haurien de restar menysvalorats, per invisibilitat, tècnics com Frederic Esteve Lluhi, Francesc Lluch Rafecas, Josep Fabrès Fontanals, Josep Salvany Juncosa, Francesc Ivern Roig i algun més, que d'una manera o altra i en diferents graus i moments hi van intervenir. En base a tot això, la Penya Filatèlica ha generat un prototip del segell.

El preu del segell és l'estipulat dins de la Tarifa A de Correus, que és la que permet enviar cartes normalitzades de fins a 20 grams de pes a tot el territori de l'Estat espanyol. La Penya Filatèlica s'encarrega de dur a terme les gestions davant de Correus a Madrid per aconseguir la producció material de l'edició. El tiratge es limitarà a 105 exemplars i el cost econòmic es reparteix entre la Penya Filatèlica i els dos impulsors Jordi Ferrer i Pere Marsé i/o l'Ajuntament, segons s'acabi de convenir.

El naixement del segell queda inclòs en les accions articulades a l'entorn de l'exposició, de manera que es preveu que la seva presentació oficial coincideixi amb la inauguració.

L'EXPOSICIÓ

El *Plano general* per a l'«Eixample Gumà», per ell mateix, té prou entitat dins del camp de la història de la cartografia i de l'urbanisme a Catalunya perquè el 150è aniversari de la seva publicació sigui un esdeveniment notable. A més, es dona l'avinentsa que l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú es troba immers en el procés de formulació d'un nou Pla d'ordenació urbanística municipal (POUM),

així que es va cavil·lar que, més enllà del segell, seria pertinent lligar l'efemèride del *Plano general* amb l'actual repte de reflexionar sobre el futur urbanístic de la ciutat inherent a la redacció del POUM i que l'instrument adequat per aglutinar i significar tot això seria bastir una exposició específica que versés sobre l'evolució històrica de la representació cartogràfica i de l'ordenació urbanística de Vilanova i la Geltrú, il·lustrada a través de plànols i documentada a través de textos pertanyents coetàniament al procés de la tramitació i aprovació del *Plano general* (actes del ple municipal, comunicacions, dictàmens,...) i textos recents que tractin sobre el *Plano general* (llibres, articles, facsímils,...) exposats en vitrines.

El 16 d'abril de 2024, Jordi Ferrer i Pere Marsé van signar una proposta inicial sobre l'exposició que van adreçar al senyor Gerard Llobet Sánchez, Primer tinent d'Alcaldia i president de l'Àrea d'Ecologia, Urbanisme i Serveis Urbans, qui amb franca disponibilitat va veure amb claredat el potencial de l'ocasió de vincular el moment actual de gestació del POUM amb la rememoració de l'efemèride del *Plano general* per a l'«Eixample Gumà». Atès que la iniciativa va ser acceptada positivament pel regidor, ambdós li van fer arribar, el 3 de maig de 2024, una primera i ambiciosa selecció d'una cinquantena de mapes, plànols i vistes per fornir l'exposició commemorativa. De la part municipal, al repte organitzatiu també s'hi ha afegit, la senyora Eva Bolaño Creus, Cinquena tinenta d'Alcaldia i regidora de Cultura i Llengua, Patrimoni Cultural, Escoles Municipals, Mercats Municipals, Alimentació i Consum.

De bon començament es va acordar rebaixar les expectatives de l'abast de l'exposició en restringir-se a peces que exclusivament estiguessin localitzades a Vilanova i la Geltrú per facilitar, agilitar i economitzar la gestió de la seva reunió i exhibició. Seguidament, per la manca d'espai d'exposició suficient, aquesta tria ha hagut de reduir-se encara més. Al cap davall, s'ha prioritzat mostrar només els plànols antics formulats més directament relacionats amb el procés de formulació i execució de l'«Eixample Gumà», de manera que es preveu penjar en paret 23 plànols, procedents dels fons de l'Arxiu Comarcal del Garraf (ACGAF), de la Biblioteca Museu Víctor Balaguer (BMVB), del Museu Romàntic de Can Papiol¹⁰ i de col·leccions particulars.

Aquesta exposició —titulada *150 anys del Plano general per a l'«Eixample Gumà»* a Vilanova i la Geltrú (1876-2026)— s'ha d'inaugurar el 24 de setembre i romandrà oberta del 25 de setembre al 18 d'octubre del 2026 a La Sala - Centre d'Art Contemporani (espai de la Sala Oberta) i la seva sustentació tècnica i acadèmica pertoca com a comissariats als reiterats Jordi Ferrer i Pere Marsé, que dirigiran alguna visita comentada.

EL CONTINGUT DE L'EXPOSICIÓ

El sentit de la visita de l'exposició s'ha ordenat a partir de la cronologia dels plànols exposats en paret. La sèrie comença per la imatge de la *[Planta urbana*

¹⁰ Es tracta únicament del *Plano de Villanueva y Geltrú* (1861), l'exhibició del qual ha estat gestionada a través de l'Institut Municipal de Patrimoni Cultural de Vilanova i la Geltrú (IPAC) i de la BMVB.

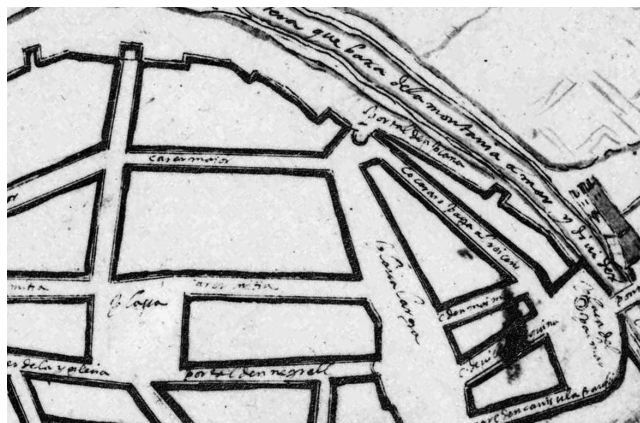
de Vilanova de Cubelles i de la Geltrú], que mostra la cartografia manuscrita més antiga coneguda de la ciutat, a la qual es pot atribuir una datació de realització circa l'any 1638.¹¹ L'acabament de la sèrie l'ocupa el plànol [Plànol de població de Vilanova i la Geltrú], confegit a través d'un muntatge de còpies de les minuts de l'*Instituto Geográfico Nacional* (IGN) a escala 1:2.000 aixecades entre els anys 1913 i 1914 pels topògrafs Isidro Ordóñez Márquez i Ramon de la Guardia Salazar sota la direcció de Fernando Gil Montaner, enginyer en cap de la primera brigada topogràfica de la província de Barcelona de l'IGN —dins del procés de realització del *Mapa Topográfico Nacional* a escala 1:50.000—, en un moment en què la disciplina cartogràfica ja havia assolit un nivell tècnic d'exactitud notable.¹²

A més dels plànols antics, també hi ha la intenció, si l'acoblament i si la reproducció a una escala comprensiva és possible, de mostrar els plànols inicials de qualificació urbanística del sòl dels plans generals d'ordenació urbana que han estat aprovats i vigents successivament a Vilanova i la Geltrú d'ençà del Pla general de l'any 1967, com a hereus del *Plano general* per a l'«Eixample Gumà»¹³ i precedents immediats del futur POUM.

11 Sobre aquesta planta urbana no geomètrica i la nova proposta de datació [ca. 1638] vegeu FERRER 2024.

12 Vegeu FERRER 2017; i FERRER 2019a.

13 En la sessió de 20 de maig de 1981 la Comissió d'Urbanisme de Barcelona de la Generalitat de Catalunya va aprovar el Pla general d'ordenació de Vilanova i la Geltrú, la revisió del qual va ser aprovada per la Comissió d'Urbanisme de Barcelona en la sessió del 29 de juny de 2001 (DOGC núm. 3444, del 2 d'agost de 2001).

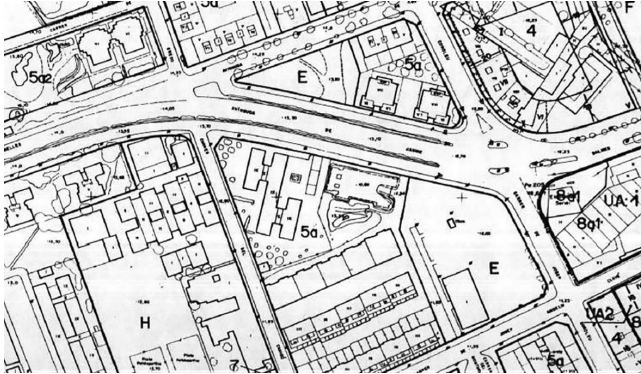

Fragment de la [Planta urbana de Vilanova de Cubelles i de la Geltrú] [ca. 1638]. Font: ACGAF60-1-T2-63499, "Reproducció fotogràfica del plànol de Vilanova i la Geltrú"; digitalitzat.

Fragment del [Plànol de població de Vilanova i la Geltrú]. Font: ACGAF60-1-T1-15256, "Plànol numerat de Vilanova i la Geltrú 1898" (sic);¹ foto de l'autor.

1 Títol formal del catàleg de l'ACGAF, encara per actualitzar. El títol formal proposat per a aquest plànol és [Plànol de població de Vilanova i la Geltrú]; vegeu FERRER 2019a.

Fragment del plànol de qualificació urbanística del sòl. Font: Revisió del Pla general d'ordenació (2001) de Vilanova i la Geltrú, Sèrie C, Reglamentació detallada dels sòls urbà i urbanitzable, Full 5-E; foto de l'autor.

A la Sala Oberta es projectarà una presentació audiovisual sintètica sobre la temàtica de l'«Eixample Gumà», mentre estigui visitable l'exposició.

En aplegar el material propi a exposar, el personal tècnic i directiu de l'ACGAF i de la BMVB n'ha avaluat l'estat de conservació. Atès l'estat deficient d'algunes de les peces antigues i davant de la manca de climatització adequada i del problema detectat en el grau d'humitat de la Sala Oberta, segles directores —Ingrid Gómez Rodríguez de l'ACGAF i Laia Manuel Viejobueno de la BMVB— han dictaminat, per prioritzar la deguda i preceptiva conservació dels documents cartogràfics, que no poden ser exposats la gran majoria ni dels

manuscrits originals ni dels exemplars impresos, sinó que calia exposar-ne reproduccions, la qual cosa permet, a més, un abaratiment del cost de les assegurances.

En el cas del plànol titulat *Plano parcial al sur de Villanueva y Geltrú: proyecto de alineación y ensanche* (1874)¹⁴ —que ha afluat recentment dels magatzems del Museu Víctor Balaguer d'una manera ben curiosa¹⁵, s'ha determinat que per manipular-lo i treure'n una reproducció era imprescindible efectuar una restauració prèvia. Es tracta d'un plànol manuscrit aixecat pel mestre d'obres Frederic Esteve Lluhi,¹⁶ que té unes dimensions de 101,8 x 126,4 cm sobre paper de tela amb batista fina de cotó midonada i calandrada, adherit a una cartolina. Una anàlisi professional elaborat per Teresa Marquès Tenllado (Liber Restauro) per encàrrec de la BMVB va detectar la presència de brutícia superficial, un enfosquiment generalitzat per l'oxidació de la cel·lulosa, processos de deshidratació i acidesa i pèrdues de suport i estrips als marges i cantoneres. Per minimitzar aquests desperfectes se l'ha sotmès a un tractament de restauració amb operacions de neteja, hidratació, desacidificació,

¹⁴ BMVB, Fons general, Signatura: Mz 2 R.502.

¹⁵ Vegeu FERRER 2019b.

¹⁶ La majoria de referències conegudes parlen del guixolenc Esteve com a mestre d'obres titulat el 19 d'abril de 1872 (BASSEGODA, *op. cit.*, 1973, p. 59 i 84), encara que alguns autors han publicat que també obtingué la titulació d'arquitecte a l'Escola Politècnica Provincial i a l'Escola Provincial d'Arquitectura de Barcelona (1869 - 1875) (NADAL, *et al.*, 2023, p. 18 i 28; també se'l designa com a arquitecte a RODRIGO 2007, p. 213). Esteve és conegut, sobretot, per ser l'autor del *Plano geométrico de Lloret de Mar con el proyecto de alineación y prolongación de calles* de 1878 (vegeu PADILLA 2000).

consolidació de les pèrdues de suport i dels estrips i aplanament.

Aprofitant la reunió dels plànols, quatre de titularitat de l'Institut Municipal de Patrimoni Cultural (IPAC) / BMVB han estat digitalitzats en alta resolució per l'ICGC, a través de l'activació d'un conveni precedent de mútua col·laboració i la gestió de Laia Manuel i de Noelia Ramos Espinosa, directora de la Cartoteca de l'ICGC. Aquests plànols són el *Plano y vista grâl de Villanueva y Geltrú*, [ca. 1860-1863], de Francesc Lluch Rafecas, el *[Plànol de Vilanova i la Geltrú]*, [ca. 1861], el *Plano parcial al sur de Villanueva y Geltrú: proyecto de alineación y ensanche*, 1874, de Frederic Esteve Lluhi i el *Plano general de Villanueva y Geltrú: proyecto de alineación y ensanche*, 1875. Aquesta digitalització es va dur a terme el dia 5 de maig i els plànols ja es poden consultar en línia en la Cartoteca Digital de l'ICGC. Altres plànols pertanyents a l'ACGAF han estat fotografiats en alta qualitat, per la iniciativa d'Ingrid Gómez. La finalitat és doble; d'una banda, assegurar la perdurabilitat de la imatge de les peces i, d'una altra, dipositar-la a la xarxa Internet per permetre i promoure un accés lliure i la seva difusió general entre la ciutadania i facilitar-ne l'estudi acadèmic i científic.

ALTRES ESDEVENIMENTS

Paral·lelament a l'exposició i a l'edició del segell s'ha entomat l'organització d'altres esdeveniments.

Per part de Canal Blau TV i sota la direcció del periodista Jordi Carrillo Corvacho es produeix un

documental televisiu sobre la commemoració, amb un format similar als ja realitzat sobre els 140 anys del Ferrocarril, la construcció i inauguració de l'actual edifici de l'Ajuntament el 1861, el Còlera de 1854 i la Carta Poble de 1274. Un curt d'aquest documental és l'esmentada presentació audiovisual que es projectarà a la Sala Oberta.

Per entrelligar el passat, el present i el futur tindrà lloc el primer d'octubre de 2026 a la Biblioteca Víctor Balaguer un acte acadèmic i col·loqui amb la participació de tres experts en cartografia antiga, en història urbanística i en urbanisme, obert al públic per enriquir el debat a l'entorn de les línies de desenvolupament o de creixement que han de guiar l'ordenació del planejament urbanístic constitutiu del futur POUM. Sota el títol *Ordenació urbanística de Vilanova i la Geltrú: del passat al futur* i la moderació de Pere Marsé, l'acte comptarà amb la intervenció de Francesc Nadal Piqué, geògraf, membre del Grup d'Estudis d'Història de la Cartografia, Juli Esteban Noguera, arquitecte urbanista, co-redactor del Pla territorial metropolità de Barcelona (2010) i Xavier Oller Bondia, arquitecte, director de Planejament Urbanístic de l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú.

A més, es preveu la publicació d'un parell d'articles especialitzats en revistes acadèmiques a càrrec dels comissariats de l'exposició o d'altres autors, amb la finalitat de difondre el 150è aniversari i aprofundir en el coneixement sobre el *Plano general* i l'«Eixample Gumà».

EPÍLEG

En síntesi, l'edició del segell personalitzat per a la commemoració del 150è aniversari del *Plano general* per a l'«Eixample Gumà» i la corrua d'esdeveniments organitzats redunden en benefici de la valoració, conservació, catalogació, estudi i difusió del patrimoni tècnic, cultural i identitari que és la cartografia urbana antiga de Vilanova i la Geltrú i en benefici de l'enriquiment de la reflexió sobre l'avenir urbanístic de la ciutat.

BIBLIOGRAFIA

ÁLVAREZ, Mónica; RAMA, Eduard (2021). *El fenomen indià a Vilanova i la Geltrú patrimoni cultural i espai públic*. [Vilanova i la Geltrú]: [els autors i Ajuntament de Vilanova i la Geltrú], 216 p.
https://www.vilanova.cat/doc/doc_52736757.pdf (consultat el 23/05/2026).

ÁLVAREZ, Mónica; RAMA, Eduard (2022). "Memoria de la esclavitud en la costa catalana de poniente: el caso de Vilanova i la Geltrú". Dins: *Del olvido a la memoria*. Barcelona: Icaria [Esclavitudes; 1], p. 125-150.

BASSEGODA, Joan (1973). *Los Maestros de obras de Barcelona*. Barcelona: Editores Técnicos Asociados.

COROMINAS, Miquel (2014). "La urbanística moderns: el segle dels traçats". *Quaderns de Recerca en Urbanisme* [Barcelona], núm. 4, p. 8-57.
<https://www.raco.cat/index.php/QRU/article/view/311296> (consultat el 06/02/2026).

ESTEBAN, Juli (1976). *Los ensanches menores en la región de Barcelona (II): la formación metropolitana de Barcelona*. Barcelona: Escuela Técnica Superior de Arquitectura de Barcelona; Laboratorio de Urbanismo.

<https://upcommons.upc.edu/entities/publication/189cb2d0-9305-47f1-88b6-9b226f847296> (consultat el 07/11/2025).

ESTEBAN, Juli (2011). "Vilanova i la Geltrú". Dins: MARTÍN, Ángel (2011). *El efecto Cerdà. Ensanches mayores y menores*. Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya (Col·lecció d'Arquitectura; 27), p. 118-129.

<https://upcommons.upc.edu/entities/publication/c32f9c2b-7408-4705-b972-ff5b7523e16d> (consultat el 17/11/2025).

FERRER, Jordi; MOMPART, Anna (2007). "El plànol d'Eixample de Vilanova i la Geltrú, 1876". Dins: *Plano general de Villanueva y Geltrú* (document cartogràfic, ed. facsímil, 156 x 83 cm, a escala 1:2.000), p. 5-38. Barcelona: Institut Cartogràfic de Catalunya (Ciutats Catalanes; 5).

FERRER, Jordi (2011). *El traç del progrés. Els fonaments cartogràfics del procés d'eixample urbà de Vilanova i la Geltrú a la segona meitat del segle XIX*. Vilanova i la Geltrú: Institut d'Estudis Penedesencs, Ajuntament de Vilanova i la Geltrú (Institut d'Estudis Penedesencs; 184).
<https://www.iepenedesencs.org/2018/flipbook.php?id=120#gsc.tab=0> (consultat el 24 d'abril de 2026).

FERRER, Jordi (2017). "Els treballs topogràfics de l'Institut Geogràfic a Vilanova i la Geltrú al primer terç del segle XX". *Del Penedès* [Vilafranca del Penedès], Institut d'Estudis Penedesencs, núm. 33, p. 11-64.
<https://www.raco.cat/index.php/DelPenedes/article/view/387836> (consultat el 17 de novembre de 2025).

FERRER, Jordi (2019a). *Els tres mapes de la sala de consulta - Arxiu Comarcal del Garraf*. Vilanova i la Geltrú: [l'autor], manuscrit per dactilografia, 43 p. (consultable a la Biblioteca auxiliar de l'ACGAF).

FERRER, Jordi (2019b): "Els plànols de l'eixample vuitcentista de Vilanova i la Geltrú del Museu Víctor Balaguer". *Butlletí de la Biblioteca Museu Víctor Balaguer* [Vilanova i la Geltrú], 7a època, núm. 12, octubre, p. 36-57.

<https://www.raco.cat/index.php/ButlletiBalaguer/article/view/378359> (consultat el 5 de maig de 2026).

FERRER, Jordi (2023). "El mapa de les Botigues Noves de Mar de Vilanova i la Geltrú (1822 ?)". *Butlletí de la Penya Filatèlica: Societat de col·leccionistes* [Vilanova i la Geltrú], agost, núm. 54, p. 50-78.

<https://fesofi.es/noticias/boletin-no-54-penya-filatelica-de-vilanova-i-la-geltru/> (consultat el 14/12/2025).

FERRER, Jordi (2024). *Estudi sobre el Plànol Antic (s. XVII) en el marc de la cartografia antiga i històrica de Vilanova i la Geltrú. Proposta de comentari per a l'Arxiu Comarcal del Garraf*. Vilanova i la Geltrú: [l'autor], manuscrit per dactilografia, 416 p. (consultable a la Biblioteca auxiliar de l'ACGAF).

FERRER, Jordi (2026). "Aportacions per al coneixement del *Plano general* de l'«Eixample Gumà» de Vilanova i la Geltrú". *Butlletí de la Biblioteca Museu Víctor Balaguer* [Vilanova i la Geltrú], 7a època, núm. 18, octubre, p. [-]; [en premsa].

MARSÉ, Pere; ROSSELLÓ, Joan (dirs.) (1987). *Pla especial i Catàleg del patrimoni històric-artístic i natural de Vilanova i la Geltrú*, vol. 1, Memòria descriptiva i justificativa. Vilafranca del Penedès: Estudi Hèlix. Aprovat definitivament el 25 de març de 1987,

MARSÉ, Pere (1989): "Gènesi de l'eixample Gumà". *Miscel·lània penedesenca*. [Vilanova i la Geltrú; Vilafranca del Penedès]: Institut d'Estudis Penedesencs, vol. XIII, p. 337-349.

<https://raco.cat/index.php/MiscellaniaPenedesenca/article/view/59334> (consultat el 14/11/2025).

MARTÍN, Ángel (2011). *El efecto Cerdà. Ensanches mayores y menores*. Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya (Col·lecció d'Arquitectura; 27). <https://upcommons.upc.edu/>

[entities/publication/c32f9c2b-7408-4705-b972-ff5b7523e16d](https://raco.cat/publication/c32f9c2b-7408-4705-b972-ff5b7523e16d) (consultat el 17/11/2025).

MONTANER, Carme; CASASSAS, Anna Maria (2005). *Imago Cataloniae. Mapes de Catalunya. Emprentes de la història*. Barcelona: Institut Cartogràfic de Catalunya, Lunwerg.

NADAL, Francesc; MONTANER, Carme (2023). *Arquitectes-cartògrafs: Els mapes del fons de la Llotja (1815-1896)*. Barcelona: Iniciativa Digital Politècnica. Oficina de Publicacions Acadèmiques Digitals de la Universitat Politècnica de Catalunya.

PADILLA, Jordi (2000). *Evolució urbana i edificació privada a Lloret de Mar de 1850 a 1915*. Lloret de Mar: Ajuntament de Lloret de Mar.

RODRIGO, Martín (2007). *Indians a Catalunya: capitals cubans en l'economia catalana*. Barcelona: Fundació Noguera (Estudis; 36).

Data de tancament de la redacció d'aquest article i d'enviament:
24 / 05 / 2026

LA SÈRIE MACHIN: UNA ICONA ETERNA DE LA FILATÈLIA MUNDIAL

Roger Callao

Si hi ha una sèrie de segells que ha marcat un abans i un després a la filatèlia moderna, aquesta és sens dubte la sèrie Machin del Regne Unit. Des de la seva emissió inicial el 5 de juny de 1967, aquests segells han travessat generacions, canvis socials, revolucions tecnològiques en la impressió i fins a transformacions en el propi sistema postal britànic. Més que simples peces funcionals, els Machins s'han convertit en objectes de culte per a col·leccionistes de tot el món. El seu disseny icònic, la seva longevitat sense parangó i l'enorme varietat de variants que han generat fan d'aquesta sèrie un tema obligat d'estudi i col·lecció entre filatelistes de tot arreu.

1. ORIGEN DEL DISSENY I EL SEU IMPACTE IMMEDIAT

El disseny Machin deu el seu nom a l'escultor britànic Arnold Machin (1911–1999), un artista amb una llarga trajectòria acadèmica i creativa que va ser elegit per crear una nova efigie de la Reina Isabel II per a la filatèlia i la numismàtica britànica. Abans de Machin, els segells definitius del Regne Unit mostraven la

coneguda sèrie Wilding (basada en fotografies de Dorothy Wilding), que molts consideraven antiquada per als temps moderns. Machin va ser comissionat per dissenyar una imatge més estilitzada i duradora, d'acord amb una nova era en el disseny postal. Arnold Machin inicialment va fer dos busts de la reina, triant-se el segon.

The diadem head, without corsage

The diadem head, with corsage

El seu enfocament va ser simple però revolucionari: un perfil clàssic i escultural de la Reina, modelat en fang pel mateix Machin, inspirat en part pel retrat usat per a la moneda decimal britànica de 1968. Aquest retrat proper al relleu va ser fotografiat i adaptat per a la impressió de segells, resultant en una imatge que, per la seva elegància i simplicitat, transcendiria dècades. El primer segell Machin, de 4 penics, va arribar al públic el 5 de juny de 1967, marcant l'inici d'una de les sèries més longeves de la història postal.

2. UN DISSENY ICÒNIC DE DURADA EXCEPCIONAL

La durada de la sèrie Machin és, en termes filatèlics, pràcticament incomparable. Des del 1967 —fa gairebé sis dècades— aquesta mateixa efigie ha estat present a les ecoetiquetes definitives del Regne Unit. Mentre que altres sèries definitives de diferents països han canviat de disseny, de vegades cada pocs anys o dècades, la sèrie Machin ha romàs com un símbol constant del servei postal britànic.

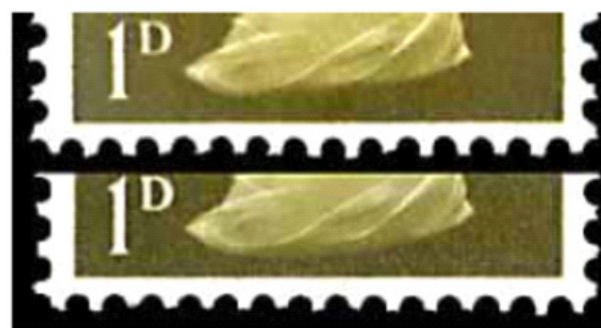
No es tracta només d'una qüestió estètica: la permanència del disseny significa que els segells Machin abasten més de mig segle d'història postal i social. En els seus diferents valors i colors, aquests segells han franquejat cartes des de l'era pre-digital fins a l'era dels codis de barres en ecoetiquetes modernes, sent testimonis muts de canvis tan dràstics com la decimalització de la moneda britànica el 1971, la introducció de textos sense valor facial (1st/2nd) els anys 2000, i l'adopció de tecnologies de seguretat avançades.

La mateixa Reina Isabel II —la imatge de la qual adorna la sèrie— es va mantenir en el tron durant la major part de l'ús d'aquests segells (fins a la seva mort el 2022), tot i rebutjant propostes per reemplaçar el seu retrat en diverses ocasions.

3. MÉS QUE UNA IMATGE: INNOVACIÓ TÈCNICA I VARIETAT FILATÈLICA

Una de les raons per les quals els Machins atrauen tant els col·leccionistes és que després de la seva aparent simplicitat oculten una complexitat tècnica enorme. A simple vista, molts segells de la sèrie semblen peces gairebé idèntiques; no obstant això, en observar-los amb lupa —o amb eines especialitzades— es revela un món fascinant de variacions.

Una de les variacions a tenir en compte en les primeres és la diferència de la línia inferior del bust de la reina.

Head A (top)
Head B (bottom)

Altres variacions habituals es troben en la posició del valor.

3.1 Mètodes d'impressió

Tot i que el disseny bàsic s'ha mantingut, la forma en què s'ha imprès la imatge ha canviat amb el temps:

Fotogratat i fotogratat tradicional en els primers anys.

Offset litografia, una tècnica més econòmica i capaç de produir grans tirades.

Ús d'Irividin (que és una marca de pigments d'efecte perlat i metàl·lic) i altres tintes especials per donar efectes visuals o protegir contra falsificacions.

Modificacions en els papers (amb o sense capa de fòsfor o amb diferents tipus d'adhesius) per millorar la durabilitat o seguretat.

Cada mètode deixa característiques subtils en la peça final, com textures, brillantor o diferències en les línies del retrat que són rastrejades per especialistes i catàlegs avançats.

Els segells de la sèrie Machin, que representen el perfil de la reina Isabel II, han estat produïts per sis empreses principals d'impressió de seguretat al llarg dels més de 50 anys d'història:

Harrison & Sons: Va ser la impressora original des del llançament de la sèrie el 1967, utilitzant principalment el mètode de fotogratat.

T1 (top)
T2 (bottom)

Photo

Litho

De La Rue: Aquesta històrica empresa de seguretat va començar a imprimir Machins després d’adquirir Harrison & Sons el 1997, continuant amb la producció en fotogratat.

The House of Questa: S’incorporà a la producció al voltant de 1980 per satisfer l’alta demanda, especialitzant-se en la impressió mitjançant litografia. Walsall Security Printers (ara part de Cartor): Va començar a imprimir versions per a llibrets i altres formats especialitzats, utilitzant també litografia.

Waddingtons Security Print: Igual que Questa, es va sumar a la dècada de 1980 per produir segells Machin mitjançant el mètode de litografia.

Enschede (Joh. Enschedé): Empresa holandesa que ha realitzat diverses tirades de la sèrie, destacant per l’ús de fotogratat i altres mètodes d’alta precisió.

Millennium Machin printer differences

Check inside the top right of the central cross

De La Rue & Questa

Walsall

Check the back of the neck

De La Rue

Questa

Walsall

Bradbury Wilkinson & Co: Es va encarregar específicament de la impressió dels valors alts (dissenys més grans) mitjançant el mètode de gravat o intagli als inicis de la sèrie.

3.2 Variants de fosforisme i bandes

Els segells Machin han estat emesos amb diferents configuracions de bandes de fòsfor, introduïdes per facilitar el processament automàtic del correu. Aquestes bandes poden estar en diferents posicions o quantitats, i la seva presència o absència crea variants que desperten interès entre els col·leccionistes avançats.

BANDAS DE FÓSFORO EN LOS SELLOS MACHIN
GUÍA VISUAL DE LAS DIFERENCIAS

NÚMERO DE BANDAS			
Sin Bandas	1 Banda 1 ^ª	2 Bandas 2 ^ª	Central o Inusuales 2 ^ª

POSICIÓN			
Izquierda	Derecha	Izquierda + Derecha	Desplazadas

TIPO DE FÓSFORO		ANCHURA DE LA BANDA	
Brillo Verde	Brillo Amarillo		

PAPEL E IMPRESIÓN			
Papel Recubierto o Fluorescente	Fotograbado, Tipografía	Fotograbado, Litografía, Tipografía	

LAMPARA UV IMPRESCINDIBLE
Para ver las bandas, siempre usa Luz Ultravioleta

3.3 CANVIS DE COLORS I DENOMINACIONS

Des dels valors en penics de l'època predecimal fins als valors moderns en lliures, la sèrie ha abastat una paleta enorme de colors acuradament seleccionats. El catàleg filatèlic Scott enumera més de 500 grans varietats, el catàleg Stanley Gibbons pràcticament unes 5.000 i el més especialitzat Deegam unes 8.500. Hi ha també microvariants de color que molts especialistes continuen identificant.

4. EL COL·LECCIONISME ESPECIALITZAT DE MACHINS

4.1 Catàlegs i literatura tècnica

Per la seva complexitat, els Machins han generat una bibliografia especialitzada, encapçalada per obres com el Complete Deegam Machin Handbook, usat per pràcticament tots els col·leccionistes seriosos.

Aquest tipus d'obres cataloguen no només els valors i colors, sinó també les combinacions de paper, perforació, fosforisme, goma i mètode d'impressió. Per a molts filatèlics posseir una còpia d'aquest catàleg és tan essencial com tenir un catàleg general de segells.

4.2 Clubs i comunitats de col·leccionistes

La passió pels Machins ha portat a la creació de clubs especialitzats, fòrums de discussió i seccions senceres en exposicions filatèliques dedicades a estudiar, intercanviar i exhibir aquestes peces. Per a alguns col·leccionistes, completar certes sèries

dins l'univers Machin —per exemple, per mètode d'impressió o per tipus de banda de fòsfor— pot ser un projecte de dècades.

5. EL VALOR FILATÈLIC I LA SEVA INFLUÈNCIA EN LA FILATÈLIA MUNDIAL

5.1 Són valuosos els Machins?

A diferència de les rareses clàssiques dels segles XIX i principis del XX, la majoria dels Machin no tenen un alt valor monetari en el mercat general a causa de les enormes quantitats impreses durant dècades. Molts van ser simplement els segells que la gent feia servir a diari per enviar cartes i paquets.

Tanmateix, hi ha excepcions: variants rares, errors d'impressió, combinacions específiques de papers o fosforisme, i fins i tot exemplars amb perforacions inusuals que poden assolir valors significatius en subhastes especialitzades. I encara que el valor global d'un segell comú Machin pugui ser modest, la seva importància històrica i tècnica el converteix en un tresor de coneixement per a qualsevol col·leccionista seriós.

5.2 Influència en altres sèries definitives

La longevitat i l'èxit del disseny Machin han servit de referència per a altres administracions postals que busquen combinacions de funcionalitat, simplicitat i estètica duradora. A través dels anys, la sèrie ha estat estudiada i admirada més enllà del Regne Unit, influint en com molts països conceben les seves sèries definitives.

6. CONCLUSIÓ

La sèrie Machin no és només una col·lecció de segells; és un fenomen cultural, històric i tècnic que resumeix dècades d'evolució postal i filatèlica. El seu disseny —elegant, sobri i perdurable— ha desafiat alhora, romanent rellevant des de 1967 fins ben entrat el segle XXI. L'enorme varietat de tècniques d'impressió, colors, papers i configuracions ha generat un camp especialitzat d'estudi que segueix atraient generacions de col·leccionistes.

Per a qualsevol amant de la filatèlia, entendre els Machins és entendre una part essencial de com l'estampa postal pot transcendir la seva funció pràctica i convertir-se en objecte de culte global. La seva presència als àlbums de col·lecció de milers d'entusiastes no és casualitat: és el resultat d'una barreja perfecta d'art, història i ciència que seguirà fascinant durant dècades més.

ELS MESOS QUE VINDRAN

En aquest any d'aniversari tant especial volem adelantar-vos les principals activitats que tenim previstes.

En primer lloc, un cop acabat l'estiu tenim previst iniciar el nou curs el dia 12 de setembre amb l'acte central del nostre aniversari. En aquest acte tenim prevista la presentació d'una mostra dels 75 anys de la Societat on a través de diferents materials i publicacions es podrà seguir la nostra trajectòria des de els seus inicis, l'any 1951, fins a l'actualitat.

En aquest acte central també està prevista la presentació de llibre, del que n'és autor el nostre president, sobre la història del correu a la nostra ciutat des de l'any 1850 fins a l'actualitat. Creiem és una bona oportunitat per donar rellevància a un servei que ens ha acompanyat i encara ho fa a través de les diferents èpoques de la nostra història i al que potser no se li ha donat la importància que ha tingut i encara té.

Durant aquest acte, tenim previst presentar un pin recordatori del 75 aniversari de la Societat. Aquest objecte de col·lecció estarà disponible per tots els nostres socis.

L'aniversari tindrà un segon acte rellevant i íntimament lligat a la nostra identitat fundacional. El divendres 30 d'octubre preveiem inaugurar la nostra 44a Exposició Filatèlica. Com és darrerament habitual, l'exposició

serà no competitiva i estarà oberta a la participació dels nostres socis i amics filatelistes. La filatèlia continua sent una de les especialitats col·leccionistes més apreciada malgrat els temps actuals quan sembla que el segell ha perdut protagonisme. El que no ha perdut és l'encant i la possibilitat d'incrementar el nostre coneixement en tots els àmbits del nostre món. A través dels segells i de la filatèlia podem conèixer la nostra història amb amplitud del significat del que això vol dir.

Com ens és habitual tindrem un mata segells especial i un sobre commemoratiu. El mata segells, que ja hem demanat a Correus, reproduirà el logotip del nostre 75

aniversari i es podrà utilitzar en la correspondència que es vulgui fer circular durant l'exposició i també en els sobres especials commemoratius. Com en altres ocasions tindrem instal·lada una estafeta filatèlica de Correus en el nostre local el dia de la inauguració.

Finalment segur que hi haurà alguna activitat addicional així com l'edició de nous segells personalitzats i punts de llibre. No cal dir que de tot plegat en tindreu puntual informació en el nostre blog d'internet i per mitjà dels nostres canals de difusió i serà reflectit, amb detall, en l'edició del nostre butlletí del proper any 2027.

En el nostre record

En aquest butlletí que teniu a les mans volem tenir un especial record pels socis que ens han deixat en aquest darrer curs.

Sempre el recordarem.

04/10/2025 Federico Sancho Javier

13/12/2025 Ricard Cucurella Soulié

PENYA
FILATÈLICA
VILANOVA I
LA GELTRÚ

